

T.C.
MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
GELİŞİM PSİKOLOJİSİ PROGRAMI

**6. ,7. ve 8.SINIF ÖĞRENCİLERİNDE, AİLELERİN
ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUMU İLE İSTİSMAR
ARASINDAKİ BAĞLANTININ İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

NUR ÖZTÜRK
141104124

Danışman Öğretim Üyesi:
Yrd. Doç. Dr. Muzaffer ŞAHİN

İSTANBUL, 2017

T.C.
MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
GELİŞİM PSİKOLOJİSİ PROGRAMI

**6. ,7. ve 8.SINIF ÖĞRENCİLERİNDE, AİLELERİN
ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUMU İLE İSTİSMAR
ARASINDAKİ BAĞLANTININ İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

NUR ÖZTÜRK
141104124

Danışman Öğretim Üyesi:
Yrd. Doç. Dr. Muzaffer ŞAHİN

İSTANBUL, 2017

T.C. Maltepe Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

16.02.2017 tarihinde tezinin savunmasını yapan Nur ÖZTÜRK'e ait "6., 7. Ve 8. Sınıf Öğrencilerinde, Ailelerin Çocuk Yetiştirme Tutumu ile İstismar Arasındaki Bağlantının İncelenmesi" başlıklı çalışma, Jürimiz Tarafından Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı, Psikoloji (Gelişim Psikolojisi) Tezli Yüksek Lisans Programında Yüksek Lisans Tezi Olarak **Oy Birliği/Oy Çokluğuyla** Kabul Edilmiştir.

Prof. Dr. Nermin ÇELEN
(Başkan)

Yrd. Doç. Dr. Muzaffer ŞAHİN
(Üye) danışman

Yrd. Doç. Dr. Seda ERZİ
(Üye)

ÖZET

6. ,7. ve 8.SINIF ÖĞRENCİLERİNDE, AİLELERİN ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUMU İLE İSTİSMAR ARASINDAKİ BAĞLANTININ İNCELENMESİ

Bu araştırmada, 6., 7. ve 8. sınıf öğrencilerinde, ailelerin çocuk yetiştirme tutumu ile istismar arasındaki bağlantı incelenmektedir.

Araştırmanın örneklemini, İstanbul ili, Büyükçekmece ve Beylikdüzü ilçesindeki dört farklı okulda öğrenim gören 202 öğrenci ve onların 202 anne babası olmak üzere toplam 606 kişi oluşturmuştur. Araştırma dahilinde çocuk istismarını değerlendirmek için veri toplama araçları olarak çocuklara “Çocuk İstismar Tarama Anket (ÇİTA) - Form 3”, annelerin çocuklarına karşı tutumlarını ölçmek için annelere “Anne Tutum Envanteri - PARI” ve babaların çocuklarına karşı tutumlarını ölçmek için babalara “Baba Tutum Envanteri - BADEP” uygulanmıştır.

Araştırmanın sonucunda, uygulamaya katılan 202 çocuktan 201’inin ihmale, 10’unun duygusal istismara ve 7’sinin de cinsel istismara maruz kaldıkları tespit edilmiştir. Araştırmada tutarsız anne tutumu ile ihmal arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Baba tutumları ile istismar arasında anlamlı bir ilişki bulunamamış bu nedenle baba tutumları üzerine istatistiksel incelemeler yapılmıştır. Yapılan incelemeler sonucunda araştırmaya katılan babaların tutumlarının çoğunun olumlu olduğu saptanmıştır. Araştırmanın sonunda elde edilen tüm sonuçlar yorumlanmış ve tartışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Aile tutumu, anne tutumu, baba tutumu, çocuk istismarı

ABSTACT

THE RELATIONSHIP BETWEEN FAMILIES' CHILD REARING ATTITUDE AND CHILD ABUSE AMONG 6TH, 7TH AND 8TH CLASS STUDENTS

In this research, the relationship between families' child rearing attitude and child abuse among 6th, 7th, and 8th class students are studied.

The sampling of the research is composed of 606 people (202 students and 202 parents) studying in four different schools at Büyükçekmece and Beylikdüzü in Istanbul. Within the compass of research "Çocuk İstismar Tarama Anket (ÇİTA) - Form 3" is applied to students to evaluate child abuse, "Anne Tutum Envanteri - PARI" is applied to mothers to evaluate mothers' attitude toward their children, and "Baba Tutum Envanteri - BADEP" is applied to fathers to evaluate fathers' attitude toward their children.

Research result showed that 201 of 202 children are incured neglect, 10 children are emotionally abused, and 7 children suffered from sexual abuse. Within this research, it is found that there is a relation between inconsistent attitude of mother and abuse. Since no significant relation is found between father's attitude and abuse, statistical analysing upon father's attitudes are done. Following the analysis it is detected that the attitude of most of the fathers participated in this research are positive. At the end of the research all the results of the analysis are interpreted and discussed.

Key Words: parents' attitudes, mothers' attitudes, fathers' attitudes, abuse

ÖNSÖZ

Araştırma süresince bana bilgisini, tecrübesini, sabrını gösteren ve her an yardımcı olan değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Muzaffer ŞAHİN'e sonsuz teşekkürler...

İstatistiksel işlemler için bilgi ve sabrıyla her soruma cevap verip, desteğini hiç esirgemeyen Doç. Dr. İbrahim DEMİR'e sonsuz teşekkürler...

Verilerin toplanması süresince desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, bu süreçte her an benim ile beraber olan sevgili annem Nurhan ÖZTÜRK'e sonsuz sevgiler...

Araştırmaya katılan öğrencilere, anne ve babalar ve çalışmamı yapmamda yardımcı olan sevgili rehberlik öğretmenlerine; araştırmam esnasında varlıklarıyla bana güç veren ve desteklerinden ötürü tüm arkadaşlarıma en içten teşekkürlerimi sunuyorum.

Tüm bu süreçte beni yüreklendiren, araştırmamı tamamlamamda desteğini hiç esirgemeyen sevgili kuzenim Neslihan BALCI VAROL'a ve her an yanımda olduğunu hissettiren, bu süreçte her an anlayışlı ve elinden gelen tüm yardımlarını bana sunan Barış İLMAN'a sonsuz sevgiler... İyi ki varsınız...

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iii
ABSTACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ.....	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR LİSTESİ.....	x
1. GİRİŞ	1
2. EBEVEYN TUTUMLARI	3
2.1. Ebeveyn Tutumuna İlişkin Öne Sürülen Modeller.....	4
2.1.1. Psikodinamik Model	4
2.1.2. Davranışçı Model	5
2.1.3. Baumrind'in Sınıflaması	5
2.1.4. Maccoby ve Martin'in İki Uçlu Boyutlu Açıklaması.....	7
2.2. Ebeveyn Tutumlarını Etkileyen Faktörler	8
2.2.1. Çocuğun Cinsiyeti	9
2.2.2. Çocuğun Yaşı	9
2.2.3. Ebeveyn Arasındaki İlişki	10
2.2.4. Ebeveynlerin Kendi Yetiştirme Biçimi.....	10
2.2.5. Kültürel Değerler.....	11
2.3. Ebeveyn Tutumlarının Bireyin Hayatına Etkisi	12
2.3.1. Anne Tutumunun Birey Hayatına Etkisi	12
2.3.2. Baba Tutumunun Birey Hayatına Etkisi	12
2.4. Ebeveyn Tutumlarının Sınıflandırılması	14
2.4.1. Demokratik Ebeveyn Tutumu	14
2.4.2. Otoriter Ebeveyn Tutumu.....	16
2.4.3. Koruyucu Ebeveyn Tutumu	18
2.4.4. Tutarsız Ebeveyn Tutumu	19
2.4.5. İlgisiz Ebeveyn Tutumu	20
2.5. Türkiye'de Rastlanan Ebeveyn Tutumları	21
2.6. Çocuk İstismarı.....	22
2.6.1. Çocuk İstismar Kavramı.....	22
2.6.2. Çocuk İstismarının Nedenlerini Açıklamaya Yönelik Teoriler	23
2.7. Çocuk İstismarının Risk Faktörleri	27
2.7.1. İstismarda Bulunan Ebeveynlerin Özellikleri	28
2.7.2. İstismara Uğrayan Çocuğun Özellikleri	31
2.7.3. İstismarda Bulunan Ailenin Özellikleri.....	34
2.8. Çocuk İstismar Türleri.....	36
2.8.1. Fiziksel İstismar	36
2.8.2. Cinsel İstismar	39
2.8.3. Duygusal İstismar.....	42
2.8.4. Ekonomik İstismar	46

2.8.5. İhmal.....	48
2.9. Çocuk İstismarının Önlenmesi	50
2.10. Çocuk İstismarının Hukuksal Boyutu	54
2.11. Çocuk İstismarının Etkileri	56
2.11.1. Fiziksel Etkiler	57
2.11.2. Duyuşsal - Psikolojik Etkiler.....	57
2.11.3. Davranışsal-Kişilerarası Etkiler	58
2.11.4. Akademik Etkiler	58
2.13. Araştırmanın Amacı	60
2.14. Araştırmanın Önemi	60
2.15. Araştırma Soruları	61
3. YÖNTEM.....	63
3.1. Araştırmanın Modeli	63
3.2. Evren ve Örneklem.....	63
3.3. Veri Toplama Araçları.....	63
3.3.1. Çocuk İstismar Tanılama Anketi-Form 3.....	63
3.3.2. Anne Tutum Ölçeği- PARI	65
3.3.3. Badep Baba Tutum Envanteri	66
3.4. İşlem	67
4. BULGULAR	68
5. TARTIŞMA	74
5.1. Sonuç ve Öneriler	82
5.2. Sınırlılıklar.....	84
KAYNAKLAR	85
EKLER.....	97
EK-1: Öğrenci Onam Formu	97
EK-2: Çita T Form 3 (6. , 7. , ve 8. Sınıflar İçin).....	98
EK-3: Veli Onam Formu	105
EK-4: Anne Tutum Ölçeği - PARI	106
EK-5: Baba Tutum Envanteri.....	111
ÖZGEÇMİŞ.....	113

TABLolar LİSTESİ

Tablo 4.1:	Öğrenci Sayılarının Sınıflara ve Cinsiyete Göre Yüzdelerik Dağılımı	68
Tablo 4.2:	Çocuk İstismarı Tanıma Anketinin Alt Boyutlarının Betimsel İstatistikleri	68
Tablo 4.3:	İstismara Maruz Kalan Çocukların Betimsel İstatistikleri.....	69
Tablo 4.4:	PARI Anne Tutum Ölçeği'nin Alt Boyutların Betimsel İstatistikleri	69
Tablo 4.5:	Anne Tutumlarının Betimsel İstatistikleri	70
Tablo 4.6:	BADEP Baba Tutum Ölçeği'nin Alt Boyutların Betimsel İstatistikleri....	70
Tablo 4.7:	Baba Tutumlarının Betimsel İstatistikleri.....	71
Tablo 4.8:	Çocuk İstismarı Tanıma Anketinin Boyutları Arasındaki İlişki.....	71
Tablo 4.9:	Çocuk İstismarı Tanıma Anketi ile PARI Anne Tutum Ölçeği Boyutları Arasındaki İlişki.....	72
Tablo 4.10:	Çocuk İstismarı Tanıma Anketi ile BADEP Baba Tutum Ölçeği Boyutları Arasındaki İlişki.....	72
Tablo 4.11:	Çocuk İstismarı Tanıma Ölçeği'nin Cinsiyete Göre İncelenmesi	73

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1:	Baumrind'in (1971) Ebeveyn Tutumuna İlişkin Sınıflaması	7
Şekil 2.2:	Maccoby ve Martin'in Ebeveyn Tutumuna İki Boyutlu Bakış Açısı Modeli	8
Şekil 2.3:	Risk Faktörleri	28
Şekil 2.4:	Gelişimsel Ekolojik Model	35
Şekil 2.5:	Çocuk İstismar Türleri	36
Şekil 2.6:	Cinsel İstismara Uğrayan Çocukların Yaşa Göre Gösterdiği Tepkiler.....	41
Şekil 2.7:	Çocukluk Dönemi İstismar Türlerinin Şematik Gösterilişi	46
Şekil 2.8:	İstismar ve İhmalin Çeşitli Türleri Arasındaki Farklılıklar	50
Şekil 2.9:	Çocuk İstismarı ve İhmalini Önleme ve Müdahale Stratejileri	53

KISALTMALAR LİSTESİ

ÇİTA- FORM 3 : Çocuk İstismar Tanılama Anketi

PARI : Anne Tutum Ölçeği

BADEP : Baba Tutum Ölçeği

1. GİRİŞ

Bireyin, fiziksel ve ruhsal olarak sağlıklı olabilmesi için çocukluk döneminde ona bakım veren kişilerle kurduğu ilişki ve gelişim dönemlerinde bu ilişkilerdeki uyum büyük önem arz etmektedir. Çocukluk döneminde bakılmak, sevilme, onaylanmak gibi temel gereksinimlerin karşılanırken, çocuk ebeveynleri, öğretmenleri ve yakın çevresindeki kişilerle karşılıklı etkileşim içindedir. Çocuğun temel gereksinimlerinin sağlanmaması ya da herhangi bir nedenden kesintiye uğraması durumunda çocuk istismarından söz edilebilir. Dünya Sağlık Örgütü'nün tanımına göre çocuk istismarı kavramı, çocuğun sağlığını, fiziksel ve psiko-sosyal gelişimini olumsuz yönde etkileyen bir yetişkin ya da yaşça daha büyük biri tarafından bilerek ya da bilmeyerek yapılan davranışlardır (Adalı 2007; Bekçi, 2006).

Literatürdeki araştırmalara bakıldığında çocuk istismarını açıklayan birçok tanım ile karşılaşmış ve bu tanımlarda istismarın toplumların kültürel yapılarına göre değiştiği görülmüştür. Öyle ki; bir davranış bir kültürde normal kabul edilirken başka bir kültürde istismar olarak görülebilir. Bu karışıklığı önleyebilmek için istismar kavramı kendi içinde davranışlar ve türler olarak birbirlerinden ayrılmış, bu davranışlar ve türler fiziksel, cinsel, ekonomik, duygusal ve ihmal olarak adlandırılmıştır. Çoğu araştırmada duygusal istismar ve ihmal ayrı başlıklar altında incelenirse de bazı araştırmalarda aynı başlık altında değerlendirilmektedir (Grace, 2013).

Bebek, dünyaya gözlerini açtığı ilk an itibariyle ilk ilişkilerini anne ve babasıyla sağlar. Çocuğun anne ve babasıyla kurduğu ilişkinin yaşamında çok önemli bir yeri vardır. Çocuk bir yandan ebeveynlerinden gördüğü davranışları model alırken diğer yandan da ebeveynlerin çocuğa sağladığı bakım ve çocukla ilişkileri çocuğun sosyal ve biyolojik bir varlık olarak gelişmesini yardımcı olur. Anne ve babanın davranışları ve tutumları, çocuğun cinsiyet rollerini benimsemesine sağlarken, yaşamın zorlukları

ile nasıl başa çıkabileceğini ve kendisini sosyal çevresine nasıl kabul ettireceğini de öğretir (Ekşi, 1990). Çocuğun gelişimini etkileyen anne-baba tutumlarının arasındaki farklılıkların incelenmesi Holden'e göre 1920'lere kadar uzanır (aktaran Yılmaz, 2009). Sonraki araştırmalarda bu farklılıklar adlandırılarak birbirlerinden ayrılmışlardır. Anne-baba tutum kavramı; otoriter tutum, gevşek tutum, demokratik tutum, ilgisiz tutum vb. şeklinde kategorize edilmiştir.

Çocukluk döneminde bakım verenler ve çocuğun yakın çevresindeki insanlarla yaşanan sorunlar bireylerin yetişkinlik döneminde daha büyük ruhsal bozukluklara neden olmaktadır. Özellikle bu dönemde çocukların yaşadığı istismarların büyük travmalara neden olduğu görülmüş bu yüzden çocukluk döneminde yaşanan istismarlar araştırılmaya ve istismarlardan çocukların korunması için önlemler alınmaya başlamıştır. Literatüre bakıldığında istismarlarla ilgili araştırmaların, genellikle gelişmiş ülkelerde ve yetişkinler üzerinde yapıldığı görülmüştür. Oysa ki gelişmemiş ve hala gelişmekte olan ülkelerde, çocukların istismara daha fazla maruz kaldıkları bildirilmektedir (Zoroğlu, Tüzün, Şar, Öztürk, Kora, Alyanak, 2001). Çocuk istismarı kültürel nedenlerimizden dolayı az araştırılmış olsa bile ülkemiz, çocuk istismar vakaları sebebiyle dünya sıralamalarında 16. sırada yer almaktadır (Yalçın, 2011). Bu nedenle Türkiye'de istismar konusunda önlemler alınabilmesi için araştırmaların daha sık yapılması gerektiği düşünülmektedir. Kültürel değerlerden dolayı istismar üzerine yapılan araştırmalar kısıtlı olsa da, verilerin birikerek bir havuz oluşturması çocuklarını istismardan korunması açısından önemli olabileceği düşünülmektedir. Bu bağlamda yaşamın ilk yılları itibariyle kurulan ilk ilişkinin çocuk-ebeveyn ilişkisi olduğu düşünülerek anne-baba tutumlarının incelenmesinin önemli olabileceği düşünülmektedir.

2. EBEVEYN TUTUMLARI

Bebeğin dünyaya gözlerini açtığı an itibariyle iletişimde bulunduğu kişilerin ebeveynleri olduğu düşünülürse; ebeveynler çocuğun beslenme, barınma, sevgi ve duygusal ihtiyaçlarını karşılayan birer kavram olarak nitelendirilebilirler. Ebeveynlerin çocuk ile ilişkisi, çocuğun psiko-sosyal gelişimini ve topluma sağlıklı bir birey olarak katılmasını sağlayan önemli etkenlerden biri olarak düşünülebilir. Çocuğun doğumundan erinlik dönemine kadar kişilik gelişiminin ebeveynler tarafından şekillendirilmesi çocuğun kendini değerlendirmesine, benlik algısının oluşmasına ve dış dünya ile sağlıklı ilişkiler kurabilmesine yardımcı olmaktadır. Bu düşünceler doğrultusunda ebeveynlerin olumlu tutumları sayesinde uyumlu, anlayışlı, özgür bir aile ortamında büyüyen çocuk, sağlıklı bir yetişkinlik yaşamına ulaşabilir (Yavuzer, 2007).

Literatürde tutum kavramı şu şekilde açıklanmıştır; “*Tutum; kişilerin belli bir insana, gruba ya da nesneye yönelik olumlu ya da olumsuz bir biçimde düşünmesine, hissetmesine ya da davranmasına yol açan oldukça kalıcı davranışlar bırakan eylemlerdir*” (Budak, 2003,s:776). Bireylerin tutumlarının oluşmasını sağlayan kişilerin ebeveynler olduğu düşünüldüğünde, anne ve babaların çocuklarına karşı sergiledikleri tutumlar üzerinden bireylerin eylemlerinin değerlendirilmesi gerektiğini söyleyebiliriz. Literatürde ebeveyn tutumları üzerine araştırma yapan Morgan’a (1989) göre; ebeveynler kendi çocukluk yaşantılarında model aldıkları tutumları çocuklarına sergilerler. Çocuklarına sevgi ve saygı gösteren anne ve babalar onlara özgüven duygusunu aşılar ve çocuklarının kendilerini değerli hissetmelerini sağlarlar. Tam tersi olarak çocuklarına saldırgan davranış sergileyen anne babalar ise çocuklarında benzer saldırgan davranışları gözlemleyebilirler.

Günümüzde hızla gelişen toplumsal, ekonomik ve kültürel değerler, ailelerin çocuklarına karşı sergiledikleri tutumları da etkileyebilmektedir. Çocuk yetiştirme tutumu toplumdan topluma, kültürden kültüre farklılıklar gösterebilir. Bu nedenle her ailenin çocuk yetiştirmede kendi değerlerine göre bir tutum sergiledikleri söylenebilir (Kulaksızoğlu, 2005). Anne ve babaların çocuklarına karşı sergiledikleri tutumlar incelenirken kültürel farklılıkların, toplumun beklentilerinin, anne ve babanın çocuk hakkındaki düşüncelerinin ve çocuğun özelliklerinin (yaş, cinsiyet) de incelenmesi gerektiği düşünülmektedir.

2.1. Ebeveyn Tutumuna İlişkin Öne Sürülen Modeller

Bu bölümde ebeveyn tutumları kavramı, Psikodinamik ve Davranışçı Model, Baumrind'in Sınıflaması ve Maccoby ve Martin'in Modeli çerçevesinde incelenmiştir.

2.1.1. Psikodinamik Model

Psikodinamik modelin öncüsü olan Sigmund Freud, çocuğun kişilik gelişiminde ebeveynlerin istekleri ile toplumun beklentileri arasındaki ilişkinin etkili olduğunu öne sürmüştür. Bu düşünce ile yola çıkan araştırmalarda ebeveyn ve çocuk arasındaki duygusal ilişkinin, çocuğun psikososyal, psikoseksüel ve kişilik gelişimi üzerindeki etkisi incelenmiştir. Araştırmalarda ortaya çıkan düşünceler biri; yaşamının ilk yıllarında çocuğun, anne ve babasıyla özdeşim yaparak gelişimini sürdürmekte olduğu şeklindedir (aktaran:Yılmaz, 2002). Bu düşünce doğrultusunda, anne ve babanın tutumları ile özdeşim yapan çocuğun, yetişkinlik döneminde benzer davranışları sergileyebileceği düşünülebilir. Diğer bir düşünceye göre çocuğun kişilik gelişiminde biyolojik etkenlerin etkili olduğu öne sürülmüştür. Çocuğun libidinal ihtiyaçları ile ebeveynleri arasındaki ilişkinin bağlantılı olduğunu öne süren bu düşünce, ebeveyn tutumlarındaki farklılığa bağlı olarak anne-baba ve çocuk arasındaki duygusal ilişkilerin aileden aileye farklılıklar gösterebileceğini savunmaktadır (Darling ve Steinberg, 1993).

2.1.2. Davranışçı Model

Öğrenme, bireyin gelişim sürecinde, çevresiyle olan etkileşimi sonucunda kazanılan yeni davranış ya da eski davranışlarının değişme süreci olarak adlandırılabilir. Sosyal kuramın öncüsü olan Bandura'ya (1977) göre bireyin öğrenmeleri, çevredeki insanların davranışlarını gözlemleyip bu davranışları taklit etmesiyle gerçekleşir. Bireyin davranışlarının bu etkileşimler sonucunda ortaya çıktığını 1966 yılında Bandura, Ross ve Ross yaptıkları bir araştırma üzerinden anlamaya çalışmışlardır. Bu çalışmada çocuklara, canlı saldırgan modelleri, videoda şiddet içeren modeller ya da çizgi film karakterlerinin videoları izletilmiştir. Bu videoda bir Bobo oyuncak bebeğini yumruklayan, tekmeleyen modeller ne ödüllendirilmiş ne de cezalandırılmışlardır. İzletilen videodan sonra çocuklara bir Bobo bebeği verilerek, oynamaları istenmiştir. Çalışmanın sonucunda ise videoyu izlemeyen çocukların Bobo oyuncak ile oynadıkları, videoyu izleyen çocukların ise Bobo oyuncakına şiddet gösterdikleri sonucuna ulaşılmıştır (aktaran Şahin, 2009). Yapılan çalışmadan da görüldüğü gibi çocuklar, gözlemlediği davranışları model alarak benzer davranışlar sergileyebilirler. Model alınan davranışların cinsiyet ile arasındaki bağlantıyı incelemek adına yapılan araştırmalarda çocukların her iki cinsiyetin davranışlarını model aldıkları belirtilmiştir. Ancak çocukların model aldıkları davranışları sergilemek için uygun ortamı belirledikleri bunun sebebinin ise davranışa karşılık ödül alabilme olduğu şeklinde açıklanmıştır (aktaran: Şahin, 2009).

Ebeveynin çocuğuna olan tutumu ile çocuğun davranışları arasında bir ilişki olduğu düşünülürse çocuklar, ebeveynlerinden ödül alabilmek için bazı davranışlar sergileyebilirler. Özellikle çocuklarına karşı ilgisiz olan ebeveynlerin çocuklarında bu davranışlar gözlemlenebilir. Çocuklar, ebeveynlerinden model alarak öğrendikleri davranışları kendi hayatlarında da sergilemektedir. Bu nedenle ebeveynler davranışlarına dikkat etmeli ve çocuklarının gelişlerine sağlıklı yön vermelidirler.

2.1.3. Baumrind'in Sınıflaması

Ebeveyn tutumları üzerine araştırma yapan Baumrind (1995), çocukların gelişim süreçlerinde anne ve babalarıyla olan etkileşimlerini incelemiş, bu etkileşimlerin

çocuğun bilişsel ve duygusal gelişmelerinde büyük değişikliklere neden olduğunu öne sürmüştür. Bu değişikliklerin, çocuğun beyin gelişiminden, biyolojik etkenlerden ve anne, baba, akran gibi çevresel faktörlerden kaynaklı olduğunu belirten Baumrind (1966), anne ve baba faktörlerinin üzerine araştırmalar yaparak anne baba tutumunu dört farklı başlık altında incelemiştir. Bunlar kısaca şu şekildedir:

- *Ebeveyn kontrolü:* Ebeveyn tarafından konulan kurallara çocukların ne oranda uymak zorunda olduklarını göstermektedir.
- *Ebeveyn-çocuk iletişimde açıklık:* Anne ve babanın verilecek kararlarda çocuklarının fikirlerine ve düşüncelerine ne derece saygı gösterdiklerini ve bu konuda çocuklarını ne derece teşvik ettiklerini, çocuklarına bir sınır getiriyorlarsa bunun nedenlerini ne oranda açıkladıklarını göstermektedir.
- *Olgunluk beklentisi:* Anne ve babaların çocuklarını zihinsel, sosyal ve duygusal alanda başarılı olmaları için ne derece teşvik ettiklerini göstermektedir.
- *Bakım-destek:* Anne ve babaların çocuklarına bakarken ve onlarla ilişki kurarken ne derece yakın, sevecen ve sıcak davrandıklarını göstermektedir.

Ebeveyn tutumunu inceleyen Baumrind (1995), öne sürdüğü dört boyut üzerinden üç temel anne baba tutumu oluşturarak bunları, otoriter ebeveyn tutumu, izin verici ebeveyn tutumu ve demokratik ebeveyn tutumu şeklinde sıralamıştır. Baumrind'e göre, ebeveynler bu üç tutumdan birini benimseyerek çocuklarına karşı davranışlar sergilerler. Bu üç tutum boyutları üzerinden kısaca şu şekilde açıklanabilir:

Kontrol ve olgunluk seviyeleri yüksek, açık iletişim ve bakım boyutları düşük olan ebeveynler otoriter ebeveynler olarak adlandırılmaktadır. Otoriter ebeveynler; çocuklarına kurallar koyarak, çocuklarından bu kurallara uymalarını beklemekte, çocuklarının düşüncelerine saygı göstermeyerek ceza uygulamaktadırlar. Bütün boyutlarında yüksek dereceye sahip olan ebeveynler ise demokratik ebeveynler olarak adlandırılmaktadır. Bu tutuma sahip olan ebeveynler, çocuklarının fikirlerine saygı duyarak kuralları çocuk ile beraber belirlerler. Son tutum olan izin verici ebeveyn tutumunda ise ebeveynler çocuklarına verdikleri aşırı özgürlük sebebi ile onları kontrol etmekte zorluk yaşamaktadırlar.

Aşağıda Baumrind'in ebeveyn tutumları üzerine geliştirdiği incelemeler sonucunda oluşturulan şekil sunulmaktadır.

	Kontrol		Açık İletişim		Olgunluk Beklentisi		Bakım	
	Y	D	Y	D	Y	D	Y	D
Otoriter	*			*	*			*
Demokratik	*		*		*		*	
İzin Verici		*	*			*	*	

Y= Yüksek D=Düşük

Şekil 2.1: Baumrind'in (1971) Ebeveyn Tutumuna İlişkin Sınıflaması

Kaynak: Yılmaz, M. (2009). Üniversite Öğrencilerinin Öz-Anlayışları ile Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Selçuk Üniversitesi, Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı, Konya.

2.1.4. Maccoby ve Martin'in İki Uçlu Boyutlu Açıklaması

Baumrind'in (1995) ebeveyn tutumları üzerine yaptığı incelemelerden etkilenen Maccoby ve Martin (1980), bu konu üzerine araştırmalar yaparak, ebeveyn tutumlarını iki boyutta incelemiş ve bu boyutları duyarlılık ve talepkarlık/kontrol olarak adlandırmışlardır. Bu boyutları açıklayacak olursak; ebeveyn duyarlılığı, ebeveynlerin çocuğun ihtiyaçlarına karşılık verme dereceleridir. Talepkar ebeveynlik ise çocuktan olgunluk ve ebeveynlerin beklentilerini karşılayacak tavırlar bekleme düşüncesidir (Yılmaz, 2009). Bu düşünceler doğrultusunda boyutlar hakkında, bazı ebeveynlerin sıcak ve kabul edici iken, bazılarının umursamaz ve reddedici oldukları, bazıları çocuklarından pek çok talepte bulunurken, bazılarının ise çocuklarını serbest bırakarak az beklenti içinde oldukları söylenebilir.

Baumrind'in dört farklı boyut üzerinden oluşturduğu ebeveyn tutumlarını inceleyen Maccoby ve Martin, bu tutumları tekrardan inceleyerek bazı değişiklikler yapmışlardır. Maccoby ve Martin (1980) demokratik ebeveyn tutumunda, duyarlılık ve talepkarlık boyutunu yüksek, otoriter ebeveyn tutumunda duyarlılık boyutunu düşük, talepkarlık boyutunu yüksek olarak saptamışlardır. İzin verici ebeveyn tutumunu ise ikiye ayırmış; duyarlılık boyutu yüksek, talepkarlık boyutu düşük olanları müsamahakar izin verici anne-baba, duyarlık ve talepkar boyutu düşük

olanları ise ihmalkar izin verici anne-baba olarak sınıflandırmıştır (Lamborn ve diğerleri, 1991).

Müsamahakar izin verici ebeveyn tutumunda, çocuklarına karşı aşırı hoşgörülü ve sevecen davranan ebeveynlerin, çocuklarının davranışlarına karşı sınırları ve kuralları yoktur. Bu nedenle çocuklarda saldırgan, bağımsız ve sorumluluk almaktan kaçınan davranışlar gözlemlenebilir. İhmalkar izin verici ebeveynler ise çocukları ile aralarındaki ilişkinin mesafeli olması sebebiyle, çocuklarına karşı zamanları olmayan, ilgisiz ve kontrolsüz bir tutum sergilerler. Bu tutuma sahip olan ebeveynler, çocukların sadece temel ihtiyaçları olan beslenme ve barınma ihtiyaçları ile ilgilenirler (Maccoby ve Martin, 1980). Aşağıda Maccoby ve Martin'in oluşturduğu tutumlar ile ilgili bilgiler Şekil 2.2'de sunulmuştur.

Duyarlılık / Kabul- İlgi

		Yüksek	Düşük
Talepkarlık/ Kontrol	Yüksek	Demokratik	Otoriter
	Düşük	İzin verici / Müsamahakâr	İzin verici / İhmalkâr

Şekil 2.2: Maccoby ve Martin'in Ebeveyn Tutumuna İki Boyutlu Bakış Açısı Modeli

Kaynak: Yılmaz, A. (2000). Eşler Arasındaki Uyum ve Çocuğun Algıladığı Anne Baba Tutumu ile Çocukların, Ergenlerin, Gençlerin Akademik Başarıları ve Benlik Algıları Arasındaki İlişkiler, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara

2.2. Ebeveyn Tutumlarını Etkileyen Faktörler

Yapılan araştırmalar doğrultusunda ebeveyn tutumları incelendiğinde, anne ve baba tutumlarının birçok faktörden etkilenebildikleri düşünülmektedir. Ebeveynlerin çocuklarına olan tutumları, makro düzeyde kültürler ve alt kültürler, mikro düzeyde ise aileler ve bireyler arasında farklılık gösterebilir. Bu farklılıkları, bireylerin içinde yaşadıkları toplum, sosyoekonomik durum, kültürel değerler ve ebeveynin kendi yetişme biçimi şeklinde sıralayabiliriz. Bu nedenle ebeveyn tutumlarını etkileyen

faktörlerin kendi kültürel değerlerimiz doğrultusunda incelenmesi, konuyu anlamamızda önemli bir yer tutacaktır.

2.2.1. Çocuğun Cinsiyeti

Ebeveyn tutumlarını etkileyen faktörlerden biri olduğu düşünülen çocuğun cinsiyeti üzerine birçok inceleme yapılmıştır. Çocuk doğmadan önce anne ve babası tarafından cinsiyeti konusunda beklentiler oluşmaktadır. Beklenen cinsiyet karşılanmadığında, ebeveynlerde çocuğa karşı reddedici ya da itici bir tutum sergilenebilir (Çağdaş ve Seçer, 2004). Özellikle geleneksel kültür yapısına sahip olan toplumlarda sıkça rastlanılan bu tutum sebebiyle çocuk ve ailesi arasında olumsuz bir ilişki ortaya çıkabilir.

Diğer bir bilgiye göre de geleneksel toplumların ataerkil bir yapıya sahip olması sebebiyle erkek çocuğun öneminin oldukça büyük olduğunu söyleyebiliriz. Bu toplumlarda erkek çocuk, güç iktidar olarak algılanırken, kız çocuk aile tarafından güçsüz olarak görülebilir. Bu da ebeveynlerin çocukların cinsiyet özelliklerine göre tutum sergilemelerine neden olur (Ekşi, 1990). Örneğin; ebeveynler kız çocuk için baskıcı tutumu benimserken, erkek çocuğa karşı daha hoşgörülü bir tutum ile yaklaşabilirler.

2.2.2. Çocuğun Yaşı

Ebeveyn tutumlarını etkileyen diğer bir faktör olarak çocuğun yaşı düşünülebilir. Aile yapısı düşünüldüğünde, ailenin ilk çocuktan beklentilerinin diğer çocuklarına göre daha fazla olduğunu varsayabiliriz. Bu varsayım doğrultusunda, aile ilk doğan çocuğa karşı daha hevesli bir tutum sergileyerek daha olgun bir şekilde yetişmesi için yetişkin rolleri verebilir. Küçük çocukta ise tecrübe sahibi olan aile daha az sorumluluk ve daha az otonomi gösterebilir. Çocuğun yaşı ile ilgili 2007 yılında Şanlı tarafından yapılan bir araştırmada, anne ve babanın küçük çocuğa karşı daha anlayışlı ve hoşgörülü olduğunu, büyük çocuğa karşı ise daha otoriter ve denetleyici bir tutum sergilediklerini saptamıştır.

2.2.3. Ebeveyn Arasındaki İlişki

Ebeveyn tutumlarını etkileyen diğer bir faktör de anne ve babanın arasındaki ilişkidir. Ebeveynler ile çocuk arasında sağlıklı bir ilişkinin olabilmesi için, anne ve babanın da kendi aralarındaki ilişkinin sağlıklı olması gerektiği düşünülmektedir. Ebeveynlerin uyumlu ve mutlu bir ilişki içerisinde olmaları, çocuklarına olan tutumlarını olumlu yönde etkileyebilir. Diğer bir taraftan uyumsuzluk yaşayan çiftler ise çocuğun gelişimini olumsuz yönde etkileyen tutumlara neden olabilirler. Yapılan araştırmalar doğrultusunda ortaya çıkan bir bilgi olarak, kendi aralarında anlaşmazlık yaşayan çiftlerin çocuklarına olan tutumlarında baskıcı, ilgisiz ya da otoriter tutum ile yaklaştıkları öne sürülmüştür (Dönmezer, 1999).

2.2.4. Ebeveynlerin Kendi Yetiştirme Biçimi

Psikodinamik teorinin kurucusu olan Freud'a göre birey, çocukluk döneminde yaşadıkları ile kişiliğini geliştirmeye başlar. Bu gelişimler ile beraber yetişkinlik dönemine geldiğinde bireyin belirli davranışlar ile ilişkiler kurduğunu görebiliriz. Ebeveynler üzerinden bu gelişim süreci incelendiğinde, anne ve babaların çocuklarına sergiledikleri tutumlarda kendi çocukluk dönemine ait anne-baba tutumlarına rastlanılmaktadır (Dönmezer, 1999). Çocukluk döneminde sevgiden yoksun büyüyen ebeveynlerin, çocuklarına karşı aşırı ilgili ya da aşırı ilgisiz bir tutum sergiledikleri saptanmıştır (Ekşi, 1990). Bu bilgilere ek olarak çocukluk yıllarında anne-babaları tarafından engellenmiş, dışlanmış bireyler çocuklarına karşı kıskançlık duyguları besleyebilirler. Bu da çocuklarına olan davranışlarında suçlama ve aşağılamaya neden olabilir. Bunun asıl sebebinin ebeveynlerin kendi yaşadıkları duyguları bastırmaları olabileceği düşünülebilir. Bu bilgiler doğrultusunda ebeveynler, kendi çocukluk yaşantılarının bilincine vararak bu döngünün nesilden nesile aktarılmaması için, çocuklarına olan tutumlarını kontrol altına almaları gerektiği konusunda bilgilendirilmelidir.

2.2.5. Kültürel Değerler

Her toplumun kendine ait bir kültürü olduğu düşünülürse, bu kültürlerin birbirleri ile etkileşim halinde olabilecekleri öne sürülebilir. Bu etkileşim esnasında bireylerin davranış ve düşüncelerinde de birtakım değişiklikler yaşanabilir. Toplum içerisinde büyüyen bir çocuk, toplumun değer ve normları ile gelişimini tamamlar. Ebeveyn ve çocuğun içinde bulunduğu toplum sayesinde tutumlar, davranışlar ile şekillenir. Ebeveynlerin çocuklarına karşı sergiledikleri tutum kültürden kültüre farklılık gösterebildiği gibi aynı toplumda yaşayan aileler arasında da farklılıklar olabilir. Bu farklılıkları sosyoekonomik düzey, eğitim seviyesi, sosyal sınıflar, gelenek ve görenekler olarak düşünebiliriz.

Dünya üzerindeki kültürleri doğu ve batı kültürü olarak iki ayrı kategoride değerlendirebiliriz. Doğu kültürü daha geleneksel, aile bağlarının iç içe ve yoğun olduğu ve genelde katı kuralları olan bir yapıdayken, batı kültürü daha çekirdek bir aile ve bireysel hakların değerli olduğu bir yapıdadır. Bir örnek üzerinden doğu ve batı kültürünü açıklarsak; batı kültüründe 18 yaşına gelen bir çocuğun ailesinden bağımsız bir şekilde kararlar aldığı, düşüncelerini ve davranışlarını rahatlıkla sergilediğini, doğu kültüründe ise çocuk kaç yaşına gelirse gelsin hala bir çocuk muamelesi gördüğünü ve bu nedenle ailesinin kararları üzerinden hayatını sürdürdüğünü görebiliriz.

Kültürlerin birbirleri ile etkileşimleri sonucunda birtakım değişiklikler meydana gelebilir. Bu değişiklikler sonucunda ebeveyn tutumları nesilden nesile farklılık gösterebilir. Kuşaklar arası çatışma olarak adlandırılan bu durumu, anne ve babanın yetiştiği dönem ve o dönemin özellikleri, alışkanlıkları ile çocuklarının yaşadığı dönemin özellik, alışkanlık farklılıklarının algılanamaması veya farklı yorumlanması şeklinde açıklayabiliriz. Bu değişmelere ayak uyduramayan ailelerde, çocuklarına karşı otoriter ya da koruyucu bir tutum gözlemlenebilir (Yılmaz, 2009). Bu bilgiler doğrultusunda kültür kavramının ebeveyn tutumları üzerindeki etkisinin ne kadar büyük olduğunu ve kültürel değerlerin, ebeveynlerin çocuklarına karşı sergiledikleri davranışları etkileyebileceğini öne sürebiliriz.

2.3. Ebeveyn Tutumlarının Bireyin Hayatına Etkisi

Ebeveyn tutumlarının çocuğun gelişimi için önemli olduğu araştırmalar doğrultusunda aktarılmıştır. Ebeveyn kavramını anne ve baba olarak ayırıp, çocuğun gelişimine olan etkisini inceleyebilmek adına birtakım bilgiler iki başlık olarak aşağıda sunulmuştur.

2.3.1. Anne Tutumunun Birey Hayatına Etkisi

Çocuğun dünyaya geldiği ilk andan itibaren maddi ve manevi olarak ilgi ve yardıma muhtaç olduğu ilk kişinin annesi olduğunu düşünürsek, annenin çocuğa olan tutumunun çocuğun gelişimi için önemli olduğunu öne sürebiliriz. Bebeğin yaşamının ilk yıllarında güven duygusunu annesi ile olan ilişkisiyle kazandığı, bu güven duygusu ile ilerleyen yaşlarda kuracağı ilişkilerin temelini oluşturduğu öne sürölmektedir. Bu güven duygusu, annenin bebeğin ihtiyaçlarını zamanında giderebilmesiyle, bebeğin hareketlerinden bunu anlamasıyla oluşan bir bağ olarak nitelendirilmektedir (Yavuzer, 1995).

Türk aile yapısında anne, çocuk ile daha fazla vakit geçiren ve bakımını sağlayan ebeveyn olarak nitelendirilir. Çocuğun temel gereksinimleri annenin sorumluluğundadır. Anne çocukları için her şeyi yapabilen, göze alabilen, fedakar bir ebeveyndir. Türk aile yapısında annelerin çocuklarına sergilediği tutum koruyucu aile tutumu olarak değerlendirilebilir. Anneler, aşırı bir şekilde çocuklarının üstlerine düşerek kaç yaşına gelirse gelsin bir bebeğe sergiledikleri tutumu sergileme davranışını devam ettirirler. Özellikle erkek çocuklarına sergilenen koruyucu tutum sebebiyle, erkek çocuk ve anne arasındaki bağın uzun yıllar devam ettiği görölmektedir.

2.3.2. Baba Tutumunun Birey Hayatına Etkisi

Literatüre bakıldığında, aile ile çocuk arasındaki ilişkinin niteliği çocuğun gelişimi açasından çok önemlidir. Çocuğun kişiliğinin oluştuğu ilk dönemlerde çevresindeki kişilerle olan ilişkisi dünyaya karşı bir tutum geliştirmesini sağlar. Yakın döneme kadar yapılan araştırmalarda ebeveyn sözcüğu ile vurgulanmak istenilenin özellikle

anne olduğu gözlemlenmiş, babalığın çocuğun gelişimi üzerindeki etkileri neredeyse yok sayılmıştır (Güngörmüş, 1995). Ancak son yıllarda anne-çocuk ilişkisinin yanı sıra baba-çocuk ilişkisinin de çocuğun gelişimi açısından önemi vurgulanmış ve çocukların gelişiminde anne ve babanın birlikte rol oynadığına dikkat çekilmiştir (Lamborn ve ark., 1991). Çocuğun gelişiminde önemli bir role sahip olan baba, varlığı ya da yokluğu ile çocukta birtakım etkiler bırakabilmektedir. Babanın çocuklarına karşı sergilediği tutumu cinsiyet üzerinden açıklayabiliriz.

Baba kavramı kız çocukları için önemli bir yer taşıyarak, çocuğun erkek cinsiyetini keşfetmesine, anlamasına ve birtakım davranışlar kazanmasına yardımcı olmaktadır. Bu nedenle babanın, kız çocuğuna karşı sergilediği tutum, çocuğun karşı cins ile olan ilişkisinin temellerinin oluşmasını ve karşı cinse karşı nasıl bir tutum ve davranış sergilemesi gerektiğini öğrenmesini sağlar. Literatürdeki araştırmalara bakıldığında iş ve evlilik yaşamında sorun yaşamayan kadınların babaları ile yakın bir ilişkide oldukları tespit edilmiştir. Kişisel çatışmalarını yoğun yaşayan kadınlar ise babalarının kuralcı, mükemmeliyetçi ve disiplinli bir tutum ile kendilerine yaklaştıklarını belirtmişlerdir (Güngörmüş ve Özkardeş, 2006). Erkek çocuk için ise baba, cinsel kimliğin oluşmasını sağlayan ebeveynidir. Erkek çocuk babasının davranışlarını model alarak kendi cinsel kimliğini oluşturmaya çalışır. Evde örnek alabilecek bir babanın olmaması durumunda erkek çocuk anne ile ilişki kurarak gelişimini sürdürmeye devam eder. Bu nedenle babanın olmayışının etkisi olarak çocukta bir takım tutumlara rastlanabilir. Bu tutumu aşırı koruyucu bir tutum olarak adlandırabiliriz (Temel, 1991). Erkek çocuğun, anneyi aşırı koruyucu bir tutum ile sahiplenmesi, ilerleyen yaşlarında patolojik sonuçların görülmesine neden olabilir.

Türk toplumunda baba; çocuğuna sevgisini az gösteren, temel gereksinimleri karşılamak üzerine varlığını sürdüren, iktidarı ve gücü temsil eden bir ebeveyn rolü sergilemektedir. Babaya karşı saygının önemli olduğu Türk toplumunda, babanın çocuğa sergilediği otoriter tutum sebebiyle, çocuğun gelişiminde birtakım sorunlara rastlanabilir.

2.4. Ebeveyn Tutumlarının Sınıflandırılması

Anne ve babaların çocuklarına karşı sergiledikleri tutumları şu şekilde sıralayabiliriz:

- Demokratik ebeveyn tutumu
- Otoriter ebeveyn tutumu
- Hoşgörülü ebeveyn tutumu
- Koruyucu ebeveyn tutumu
- Tutarsız ebeveyn tutumu
- İlgisiz ebeveyn tutumu

2.4.1. Demokratik Ebeveyn Tutumu

Kültürler arası aktarımların, eğitimin, teknolojinin gelişmesi ile aile yapılarında değişiklikler gözlemlenmektedir. Bu değişimlerden biri olarak; eğitim seviyesinin artması ile ebeveynlerin bilinçlenmesi ve bu sayede geleneksel tutumlardan uzaklaşmaları söylenebilir. Eğitim seviyesinin artmasıyla beraber ailelerin demokratik tutum ile çocuklarına yaklaştıklarını, aile içerisindeki iletişimin olumlu yönde arttığını ve çocuğa söz hakkı verildiğini öne sürebiliriz.

Demokratik ebeveyn tutumu, çocuğun varlığını kabul etme ve isteklerine saygı duyma temellerine dayalı olan, çocuğun ihtiyaçlarının karşılanması açısından en uygun tutumdur (Demiriz ve Öğretir, 2007). Bu tutumla çocuklarıyla ilişki kuran ebeveynler, çocuklarına ceza vermek yerine denetleyerek kontrolü sağlarlar. Çocuğun temel ihtiyaçları olan barınma, korunma, beslenmenin yanında “sevgi” ihtiyacını da karşılarlar. Çocuğun düşünce ve haklarına saygı göstererek, bağımsız düşünmesine, kendini ifade edebilmesine olanak sağlayıcı bir tutum sergilerler. Ebeveynin davranışları, tutarlı, anlayışlı ve güven vericidir. Bu sayede çocuk kendini rahat ve değerli hisseder, aşağılanmayacağını bilerek fikirlerini paylaşabilir (Mutallimova, 2014). Literatürdeki demokratik tutum üzerine yapılan araştırmalara bakıldığında; Kağıtçıbaşı (1972) demokratik tutum ile ailenin ekonomik durumunun arasında ilişki olduğunu saptamıştır. Bu araştırmanın sonucuna göre; Türk toplumda sosyoekonomik düzeyin yükselmesi ile beraber ailelerin çocuklarına olan ilgililerinin arttığı, otoriterinin azaldığı rapor edilmiştir.

Demokratik ebeveyn tutumu, çocuğun hem denetlenmesini hem de ilgiye karşı duyarlı davranılmasını amaçlayan bir davranış biçimidir. Maccoby ve Martin'in (1980) yetkili (açıklayıcı otoriter) olarak tanımladıkları bu tutumda ebeveynler çocuklarına karşı anlayışlı fakat disiplinlidir. Aile içerisinde kurallar ve sınırlar önceden belirlenir ve çocuğa bu kurallar açıklanır. Çocuğun aile içindeki kurallara uymasına yardım edilir. Çocuğun kurallara uymadığı durumda yaptırımlarla teşvik edileceği açıklanır. İstenilen uygun davranışın kazandırılması için istenmeyen davranışın azaltılması veya söndürülmesi için mahrum bırakma gibi disiplin yöntemleri kullanılır. İstenilmeyen davranış hakkında aile çocuğa açıklama yaparak neden yapmaması gerektiğini anlatır. Mahrum bırakmada ise çocuk, olumlu olan bir durumdan yoksun bırakılır. Bu sayede sorumluluk bilinci çocuğa kazandırılmaya çalışır (Kulaksızoğlu, 2000). Aile içinde sevgi açıkça ifade edilir. Koşulsuz sevgi ve hoşgörü anne ve babanın temel davranışlarından biridir. Ortaya çıkan sorunlar iletişim ile çözümlenmeye çalışılır. Disiplini sağlamak için sevgiden mahrum bırakmak yerine daha anlayışlı bir davranış sergilenir. Bu şekilde yetiştirilen çocuk, kendine güveni yüksek, yeni fikirler üretmeye açık, saygılı ve sorumluluk sahibi olur (Kulaksızoğlu, 2000). Çocuğun fikirleri anne ve babası tarafından etkin bir şekilde dinlenir. Bu çocuğun kendisine değerli hissetmesinde önemli bir davranıştır (Gordon, 2010).

Baumrind'in (1995) sınıflandırmasında demokratik ebeveyn tutumu; ebeveyn-çocuk iletişimde açıklık, olgunluk beklentisi ve bakım-destek boyutlarının yüksek dereceye sahip olmasıyla adlandırılır. Baumrind'e göre demokratik tutum ile gelişimlerini tamamlayan çocuklar, özgüvenli ve yeni fikirlere saygı duyan bireyler olarak yaşamlarına devam ederler. Anne baba tutumunu iki boyutta inceleyen Maccoby ve Martin (1980) ise demokratik tutumu anne baba duyarlılığı olarak adlandırmışlardır. Duyarlılık boyutunun yüksek olduğu bu tutumda talepkarlık boyutunun da önemli olduğunu belirtmişlerdir.

Literatürde demokratik ebeveyn tutumu ile büyüyen çocuklar üzerine yapılan araştırmaların sonuçları incelendiğinde; demokratik tutum ile büyüyen bireylerde benlik saygılarının ve özgüvenlerinin yüksek olduğu, diğer bireylere göre daha az yalnız hissettikleri ve daha sosyal oldukları ortaya konmuştur (Haktanır & Baran, 1998). Bir başka araştırmada ise Yılmaz (2007), demokratik ailelerde büyüyen

çocukların kendilerine ve çevrelerine karşı saygılı, sorumluluk sahibi, yaratıcı, aktif, topluma ve yeniliklere uyum sağlayabilen bireyler olarak yetiştiklerini öne sürmüştür.

2.4.2. Otoriter Ebeveyn Tutumu

Türk toplumunda sıkça karşılaştığımız tutum olan otoriter ebeveyn tutumu ile ilgili literatürde yapılan tanımlamalar incelenmiş, bu tanımlamalar doğrultusunda otoriter ebeveyn tutumu aşağıdaki şekilde açıklanmıştır.

Otoriter ebeveyn tutumu; ebeveyn denetiminin yüksek olduğu fakat tepkiselliğin ve duyarlılığın düşük olduğu bir tutum şeklinde açıklanmıştır (Adams,1995). Bu tutumu sergileyen anne ve babanın davranışlarını, çocuğun kişilik özelliklerini ve ihtiyaçlarını dikkate almayarak, onun isteklerini bastırmaya çalışarak sergilediğini düşünebiliriz. Literatürde otoriter tutum ile ilgili birçok bilgi vermiş olan Maccoby ve Martin (1980) yetkeci olarak tanımladıkları otoriter ebeveyn tutumunda, anne ve babalarda katı bir disiplinin söz konusu olduğunu, çocuklarından kendilerine itaat etmelerini beklediklerini bildirmişlerdir. Otoritenin korunması için cezalandırmaya dayalı, katı ve zorlayıcı disiplini tercih eden otoriter ebeveynler, aile içerisindeki standart kurallar doğrultusunda çocuğun hayatının devam etmesi gerektiğini savunurlar. Bu kuralları değiştirilmez ve tartışılmaz olarak belirten ebeveynler, çocukların kurallara uyabilmesi için daha fazla katı disiplin ve ceza uygulayabilirler. Bu davranış, çocuğun kendi düşünce ve duyguları hakkında şüpheye düşmesine, dıştan denetimli bir çocuk haline dönüşmesine neden olur (Can, 1990). Literatürdeki bu düşünceleri destekleyen başka bir bilgi de otoriter ebeveynlerin çocuğun bireyselleşmesini sağlamak yerine özgürlüğünü kısıtlama yolunda davranışlar sergileyerek, çocuğun gelişimini olumsuz yönde etkiledikleri belirtilmiştir (Steinberg, 2007). Otoriter ebeveyn tutumu ile ilgili yapılan bu tanımlamalar doğrultusunda, bu tutum ile büyüyen çocukların kişilik gelişimlerinde bir takım olumsuz etkiler olabileceği söyleyebilir.

Otoriter ebeveyn tutumu Baumrid'in (1995) dört farklı sınıflandırmasına göre incelendiğinde, ebeveyn kontrollü sınıflandırmasına girmektedir. Bu sınıflandırma, ebeveyn tarafından konulan kurallara çocukların ne oranda uymak zorunda

olduklarını belirtir. Yapılan sınıflandırmalar sonucunda üç farklı anne baba davranış stillerini ortaya çıkaran Baumrind, kontrol ve olgunluk beklentisi boyutlarında yüksek, açık iletişim ve bakım boyutlarında düşük olan ebeveynleri otoriter ebeveyn tutumu olarak adlandırılmaktadır. Ebeveyn tutumları üzerine araştırma yapan Maccoby ve Martin (1980) ise otoriter ebeveyn tutumunu kendi kategorilerinde talepkar-kontrol olarak adlandırmışlardır. Onların teorilerine göre; duyarlılık boyutu düşük, talepkarlık boyutu yüksek olarak saptanan ebeveynler otoriter olarak adlandırılmaktadır.

Yapılan araştırmalardan görüldüğü gibi otoriter ebeveyn tutumu çocuğun gelişimini olumsuz yönde etkileyen tutum olarak açıklanmaktadır. Otoriter ebeveyn tutumları içerisinde büyüyen çocuklar incelendiğinde çocukların gelişimleri ve kişilikleri ile ilgili birçok veriye ulaşılmıştır.

Maccoby ve Martin'in (1980) yaptığı araştırmalara göre; otoriter ebeveyn tutumu içerisinde büyüyen çocukların depresyona girme olasılıkları yüksek olup, problemlerle baş etme güçleri düşüktür. Bunun sebebi olarak çocukların belirli kurallar çerçevesinde, kendi düşüncelerini ifade edecekleri bir ortama sahip olmadıkları için bu semptomlar ile karşılaşabileceklerini düşünebiliriz. Bu düşünceyi destekler nitelikte olan bir başka görüşe göre bu çocuklar kendi düşünce ve duygularına güvenmemeyi öğrenirler (Cüceloğlu, 2006). Kendi düşünce ve inançları aileleri tarafından kabul edilmediği için bağımsızlıklarını geliştiremezler (Bilir ve Dabanlı, 1991). Yine aynı nedenlerden dolayı sessiz ve pasif konumdadırlar. Devamlı aile bireyleri tarafından yönlendirilmek isterler. Yapılan bir araştırmanın sonucuna göre; çocukluk döneminde gelişimleri bu doğrultuda giden çocukların, ergenlik döneminde kimlik karmaşası yaşadıkları ve benlik saygılarında düşüşler yaşadıkları tespit edilmiştir (Yavuzer, 2007). Bu tutum sebebiyle çocuk, kendi sosyal ilişkilerinde başkaları tarafından yönlendirilmekten mutlu olarak arkadaşlarına karşı yoğun bir şekilde bağlanma davranışları gösterebilir. Bunun tam tersi olarak da kimi zaman evde göstermediği saldırgan tutumunu sosyal çevresinde sergileyerek kendini rahatlatır.

Otoriter ebeveyn tutumunun çocukların üzerinde bıraktığı etkiye bakıldığında, çocuğun kişilik gelişimi üzerinde olumsuzluklar yarattığını söyleyebiliriz. Bireylerin,

çocukluk yaşantısında gelişimlerini tamamlamaya çalıştığını düşünürsek, bu tutumun birey için sağlıklı olmayacağını öne sürebiliriz.

2.4.3. Koruyucu Ebeveyn Tutumu

Literatürdeki tanımlamalar doğrultusunda koruyucu ebeveyn tutumunu; anne ve babanın gereğinden fazla olarak çocuğu kontrol etmesi ve özen göstermesi şeklinde tanımlayabiliriz (Yavuzer, 2007). Bu tanımlama doğrultusunda ebeveynlerin çocuk üzerindeki davranışları incelendiğinde tanımlamayı destekler nitelikte birçok davranış ile karşılaşabiliriz. Bu davranışlardan bazıları ve davranışların sonucunda çocukta oluşabilen semptomalar aşağıdaki paragrafta sunulmuştur.

Koruyucu ebeveyn tutumu sergileyen ebeveynler, çocuğa karşı aşırı düşkün tavırları sebebiyle çocuğun hayatının her yerinde var olmaya çalışırlar. Çocuklarının kıyafetlerine, yemeklerine, sosyal yaşantılarına müdahalelerde bulunarak çocuklarını korumaya çalışırlar. Öyle ki, kimi zaman çocuklarının arkadaş seçimlerine karışarak kiminle arkadaşlık etmeleri gerektiğine kendileri karar verirler. Bunlara ek olarak çocuğun sağlık ve eğitimine önem verdikleri için, çocuktan hep başarı bekler, yaşından daha olgun olmalarını isterler. Çocuklarıyla gurur duymak isteyen koruyucu ebeveynler, başarısızlığı kabul edemezler. Bu nedenle çocuklarına manevi cezalar uygularlar (Yavuzer, 2002; 33). Bu bilgileri destek nitelikte Hegney ve arkadaşları (2003), koruyucu ebeveyn tutumunun çocuğun gelişimini olumsuz yönde etkilediğini belirtmişlerdir. Çünkü anne ve baba çocuğun kendi başına hayata hazırlanmasına izin vermez, çocuklarının kendilerini koruyamayacakları düşüncesi ile başlarına olumsuz bir şey gelebileceği kaygısını taşırlar. Bu kaygı ile çocuğun gelişimini olumsuz yönde etkileyerek devamlı denetim altında tutma davranışı sergileyebilirler. Örneğin; çocuğun terleyeceği ya da düşeceği kaygısı ile çocuğun oyun oynamasına izin vermezler. Anne ve babalar çocuklarına bir bebekmiş gibi davranarak, sürekli onlarla vakit geçirmek isteyebilirler. Bu da çocuğun bağımlı kişilik geliştirmesine neden olabilir (Cüceloğlu, 1991). Türk toplumunda genellikle annelerin bu tutum ile çocuklarına yaklaştıkları bildirilmiştir. Bu durumun nedenleri arasında annenin düşük yapmış ya da tek çocuklu ve bir daha çocuk sahibi olamayacak olması ve duygusal yalnızlık yaşıyor olması gösterilebilir (Geçtan, 1988). Bu bilgiye ek olarak sadece annelerin değil, özellikle eğitim düzeyi yüksek

babaların da koruyucu tutum sergiledikleri tespit edilmiştir. Bunun sebebi olarak ebeveynlerin kendi çocukluk dönemlerinde koruyucu tutumla yetiştikleri ve buna bir tepki olarak çocuklarını daha koruyucu yetiştirdikleri öne sürülmüştür (Dönmezer,1999).

Koruma ve himaye etme normal bir anne ve baba davranışı olarak nitelendirilebilir. Ancak ebeveynlerin koruma davranışı, çocuğun kendini geliştireceği faaliyetleri engelleyici boyutta ise aşırı koruyucu davranış sergileniyor diyebiliriz. Çocuğunu bu tutumla büyüten ebeveynler, onun gelişimine has özelliklerini kazanmasını engelleyecek diktelerde bulunarak çocuğun gelişimini olumsuz yönde etkilemektedirler (Kulaksızoğlu, 2000). Bu tutumla büyüyen çocukların, yaşamları boyunca ebeveynlerinin kontrolünde, özgüvenleri olmayan, bağımlı davranışlar gösteren ve sorumluluktan kaçan bireyler olabileceği araştırmalar ile saptanmıştır (Eminoğlu, 2007).

2.4.4. Tutarsız Ebeveyn Tutumu

Literatürde çocuğun sağlıklı bir gelişim sürecinin olabilmesi için aile içindeki disiplin ve sürekliliğin önemli olduğu, ebeveynlerin çocuğa olan tutumlarının dengeli, tutarlı bir şekilde sergilenmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Ebeveynlerin bu koşulları ve davranışları sağlayamaması durumunda ise tutarsız ebeveyn tutumundan bahsedilmektedir. Tutarsız ebeveyn tutumu, ebeveynlerin uyumsuz bir biçimde çocuğa karşı iki farklı davranış sergilemesi ya da ebeveynin aynı durumlara farklı davranışlar sergilemesi şeklinde açıklanabilir. Bir örnek üzerinden anlatacak olursak; anne babadan birinin aşırı kısıtlayıcı, diğerinin ise aşırı hoşgörülü olması şeklinde açıklanabilir.

Tutarsız ebeveyn tutumunda, ebeveynlerin çocuklarına karşı belirli kuralları yoktur. Bu nedenle çocuklarına karşı bazen hoşgörülü bazen otoriter tutum sergileyebilirler. Bu ebeveynler, çocuğun yanlış davranışlarını birkaç gün sonra fark ederek, çocuğa karşı otoriter bir tutum ile yaklaşabilir ya da aynı durum tekrardan yaşandığında hoşgörülü bir tutum sergileyebilir. Ebeveynlerinin nerede, nasıl davranacağını bilmeyen çocuk ise kendi davranışlarında tutarsızlar yaşayarak davranış bozuklukları gösterebilir (Ekşi, 1990). Anne ve babanın farklı disiplin anlayışlarına sahip olmaları

da tutarsız ebeveyn tutumuna örnek olabilir. Çocuğun sorumluluğunu anneye yüklemeye çalışan babaların, sadece disiplin söz konusu olduğunda çocuk ile iletişim kurmaları, çocuğun tutarsız ebeveyn tutumu ile büyümesine neden olabilir (Dursun, 2010).

Çocuğun gelişim sürecinde tutarlılık en önemli unsurlardan biri olarak nitelendirilebilir. Tutarlı tutumlar, çocuğun dengeli değer yargıları oluşturmalarına yardımcı olurlar. Çünkü aynı davranışları, anne-baba bir cezalandırıp bir görmezden gelir ya da ödüllendirirse, çocuk hangi davranışın uygun hangi davranışın uygunsuz olduğunu saptayamaz. Ceza yerine sözle tehdit etmeyi tercih eden anne ve babalar bir süre sonra sözlerinin çocuk tarafından dikkate alınmadığını ve çocuğun istediği şeyi yapmaya devam ettiğini görürler (Geçtan, 1988). Bu nedenle ebeveynlerin çocuklarına karşı tutarlı davranışlar sergilemesi gerektiği düşünülmektedir.

2.4.5. İlgisiz Ebeveyn Tutumu

Literatürde ilgisiz aile tutumu ile ilgili bilgiler incelenerek aşağıdaki şekilde sunulmuştur.

İlgisiz ebeveyn tutumu sergileyen ebeveynlerin davranışları üzerinden bu tutumu açıklarsak; ebeveynlerin çocuğun denetimine, ilgi ve ihtiyaçlarına karşı tepkilerinin düşük olduğunu, çocuklarına yeterli zaman ayırmadıklarını ve onlar ile az iletişim kurduklarını söyleyebiliriz. İlgisiz ebeveyn tutumu sergileyen ebeveynlerin istemsiz bir şekilde çocuk sahibi olduklarından kaynaklı bu tutumu sergiledikleri öne sürülmektedir (Dönmezer, 1999). Anne ve baba çocuk yetiştirme konusunda isteksiz oldukları için, çocuk ile ilgili sorumlulukları önemsemez ve çocuğu hayatlarını engelleyen olarak tanımlayabilirler. Çocuğu dışta bırakarak kendi ihtiyaçları doğrultusunda ve ebeveyn merkezli yaşamaya devam edebilirler. Duygusal istismara yol açan böyle bir ebeveyn tutumunda iletişim kopukluğu gözlemlenebilir (Yavuzer, 2007).

Literatürdeki ilgisiz ebeveyn tutumu ile yapılan açıklamalara ek olarak; bu tutum ile çocuklarını yetiştiren ebeveynlerin çocuklarının nerede, nasıl, kiminle oldukları hakkında haberlerinin olmadığı, eve ait kuralların ve değerlerin çocuklarına

açıklanmadığı bilgisi aktarılmıştır. Bu ebeveyn tutumu ile gelişimlerini sürmeye çalışan çocukların belirli sınırları bilmedikleri için davranış bozuklukları gösterdikleri belirtilmiştir. Çocuk, bu davranış bozukluklarını ebeveynlerinin dikkatini çekebilmek amaçlı kullanarak, kurallara uymama, hırsızlık ve saldırganlık davranışı gösterebilir (Ekşi, 1990).

1991 yılında Bilir ve Dabanlı'nın ilgisiz ebeveynler üzerine yaptığı bir araştırmaya göre; ebeveynlerin bu tutum ile çocuklarına yaklaşımları sonucunda çocuklarda birtakım davranışların görülebileceği belirtilmiştir. Pozitif etkiler olarak bu çocukların, tüm işlerini kendileri yaptıkları ve karşılaştıkları her türlü sorunu kendileri çözdükleri için sosyal uyumlarda daha başarılı olabilecekleri düşünülebilir. Negatif olarak ise ebeveynlerin çocuklarını ödüllendirmedikleri, onaylamadıkları ya da desteklemedikleri için çocukların kendini değersiz hissettikleri ve iyi kötü ayırımını yapamadıkları söylenebilir. Bu bilgiler doğrultusunda ilgisiz ebeveyn tutumunun çocukların birtakım davranışlarına etki edebileceğini düşünebiliriz.

2.5. Türkiye’de Rastlanan Ebeveyn Tutumları

Türk toplumu geleneklerine ve kültürel değerlerine önem veren geleneksel bir toplumdur. Aile, toplumun en önemli yapı taşlarından biri olarak nitelendirilerek, değerlerin nesilden nesile aktarılmasını sağlayan bir kavram olarak değerlendirilmektedir. Türk toplumunda rastlanılan en yaygın ebeveyn tutumlarından biri olarak otoriter ebeveyn tutumunu varsayabiliriz. Bu tutumda itaat ve saygının ön planda olduğu düşünüldüğünde geleneksel Türk kültüründe sıkça karşılaşılabılır. Özellikle cinsiyet ayrımının baskın olduğu Türk kültüründe, kız çocuklarına karşı ebeveynler, erkek çocuklarına göre daha otoriter bir tutum ile yaklaşırlar. Günümüzde ise orta yaşın üzerinde çocuk sahibi olmuş, gelişmiş şehirlerde yaşayan ailelerin demokratik ebeveyn tutumu sergilediklerini gözlemleyebiliriz. Eğitim seviyeleri yüksek olan bu aileler çocuklarının gelişimlerine özen gösterirler. Diğer bir tutum olan koruyucu ebeveyn tutumuna da Türk kültüründe sıkça rastlanılabilir. Cinsiyet ayrımının yapıldığı toplumlarda, özellikle kız çocuklarına karşı ebeveynler bu tutumu sergileyebilirler (Erginbay, 2014).

2.6. Çocuk İstismarı

2.6.1. Çocuk İstismar Kavramı

Dünyada yapılan birçok araştırma sonucuna göre tanımlanmaya çalışılmış olan çocuk istismar kavramının, 1860 yılında adli patalog Tardieu tarafından tıbbi literatürdeki ilk tanımlaması yapılmıştır. Diğer bir tanımlama ise Dr. Henry Kempe ve arkadaşları tarafından 1962'de yapılmış ve ilk kez “dövülmüş çocuk” terimi kullanılarak çocukların yaralanmaları ve ölümlerine neden olabilecek fiziksel istismar probleminin önemi vurgulanmıştır. Bu ve benzeri diğer tanımlamalarla birlikte bütünlük sağlayabilmek adına daha kapsamlı bir terim olarak “çocuk istismarı” kullanılmaya başlanmıştır (Kara, Biçer ve Gökalp, 2004; Oral ve İnanıcı, 2004).

Literatürdeki araştırmalarda çocuk istismar kavramı tanımlanırken üç yaklaşıma dikkat edildiği düşünülmektedir. İlk yaklaşımda istismarın nedenleri göz önüne alınarak incelemeler yapılmıştır. Yani istismarın kaza veya kasti bir davranış sebebiyle olduğunun ayırımına dikkat edilerek tanımlanmaya çalışılmıştır. İkinci yaklaşımda niyet kavramı üstünde durularak istismarcının niyeti anlaşılmasına çalışılmıştır. Fakat bu iki yaklaşımla tam bir tanımlama yapabilmeyen oldukça güç olduğu görülmüş ve bir yaklaşıma daha ihtiyaç duyulmuştur. Son yaklaşımda ise istismarı uygulayan kişinin içinde bulunduğu sosyal sınıftan ve kültürel yapıdan etkilenip etkilenmediği anlaşılmasına çalışılmıştır (Aral, 1997). Bu üç yaklaşım birlikte ele alınarak istismara neden olan davranışlar açıklanacak olursa; bir çocuğa yapılan hangi davranışların çocuk istismarı olarak algılanacağı, toplumun değerleri, inançları, benimsenen toplumsal normlar, çocuk gelişimi ile ilgili bilgiler ve aile ilişkileri ile belirlenmektedir (Taner ve Gökler, 2004).

Çocuk istismarı ile ilgili yapılan tanımlamalar incelenerek tek bir tanımlama yapılacak olursa; **çocuk istismarı**, *bir ebeveyn ya da bir erişkin kişi tarafından, çocuğun gelişimini engelleyen, toplumsal kurallara göre uygunsuz bulunan, çocuğa psikolojik ve fizyolojik açıdan zarar veren davranışlar olarak nitelendirilebilir.* İncelemeler sonucunda çocuk istismar kavramını tanımlanırken kültürler arası farklılıkların, yapılan tanımlamaları etkileyebileceği düşünülmektedir. Bu nedenle çocuk istismarını tanımlarken evrensel bir tanımlama yapmak doğru olmayabilir. Bu düşünceye bağlı olarak 1975 yılında Parke ve Colimer, kültür boyutunu da çocuk

istismar kavramına katarak tanımlamalarını Şu Şekilde yapmışlardır: “**Çocuk istismarı**, *anne-babanın ya da çocuğa bakan bakıcının çocuk yetiştirme ile ilgili kùltürel standartlara uygun olmayan, eylem ve eylemsizlikler sonucu çocuğun kaza dışı zarara uğratılmasıdır*” (aktaran Ziyalar, 1998:s6). Yapılan tanımlamaları bir bütün halinde incelediğimizde çocuk istismar kavramının kendi içinde çok fazla detaya sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle çocuk istismar kavramının baŐlıklara ayrılarak detaylı bir Şekilde incelenmesi, gerekli önlemlerin daha hızlı alınabilmesi aÇısından önem taşıyabilir.

2.6.2. Çocuk İstismarının Nedenlerini Açıklamaya Yönelik Teoriler

Çocuk istismarını anlamaya yönelik farklı birçok teori bulunmaktadır. İstismarın temelini anlamak adına bu teorilerin incelenmesi gerektiği düşünölmektedir. Bu teorilerden bazıları aşağıda sunulmuştur.

2.6.2.1. Psikodinamik Teori

Psikodinamik teoriye göre çocuk istismarı incelendiğinde, ebeveynlerin psikopatolojisi ile istismar eğilimi arasında bir ilişki olabileceği düşünölmektedir. Bu teoriye göre; ebeveynlerin kendi çocukluk yaşantılarında bir takım psikolojik sorunlar yaşamaları ve istismara uğramaları, kendi ebeveynlik rollerini algılamalarında sorun yaŐamalarına neden olabilir. Literatürdeki araştırmalar sonucunda çocukluk yaşantılarında istismara maruz kalan ebeveynlerin nasıl bir ebeveyn olmaları gerektiğini bilmedikleri ve çocuklarının temel ihtiyaÇlarını karŐılamakta zorluk çektikleri tespit edilmiştir (Justice ve Justice, 1990).

Psikodinamik teorinin temelinde ebeveynlerin psikopatolojisinin önemli olduğu düşünöncesi, çocuk istismarını incelerken ebeveynlerin de yaŐantılarını incelememiz gerektiğini düşünödmektedir. Bu düşünöce doğrultusunda, çocuklarını istismara maruz bırakan ebeveynlerde, düşük benlik saygısının ve yetersizlik duygusunun yüksek olduğu, empati kuramama, narsistik eğilimler, öfkesini kontrol edememe, ben merkezci olma, eşler arası anlaşmazlık, kendine saygı duymama gibi patolojik özelliklerin var olduğu görölmektedir (Bekçi, 2006). Ebeveynlerin kendi aralarındaki ilişkilerini de dikkate alan psikodinamik teori, çocuğuna istismar uygulayan

annelerin ve babaların arasında da devamlı tartışmaların olduğunu, birbirlerine şiddet uyguladıklarını, boşanmış olduklarını, saygı ve sevginin olmadığını öne sürmüştür (Polat, 2001). Yapılan araştırmalar sonucunda psikodinamik teorinin temelinde ebeveynin kendi geçmişinin ve aile ilişkisinin istismarı etkileyen en önemli faktörler arasında olabileceği vurgulanmıştır.

2.6.2.2. Sosyal Öğrenme Teorisi

Sosyal öğrenme teorisinin temelinde, model olarak öğrenme ve davranışların kuşaktan kuşağa aktarımı söz konusudur. Bebeğin ilk iletişimini sağladığı aile bireylerinin sağlıklı bir model olabilmesi, bebeğin davranışlarının oluşmasında önemli bir yer olarak nitelendirilebilir. Sosyal öğrenme teorisini açıklayan Bandura (1977); “Çocuklar başkalarının davranışlarını gözlemleyerek ve model olarak öğrenirler.” düşüncesini öne sürmüştür. Aile içerisinde şiddete maruz kalmış ya da herhangi bir istismara uğramış çocukların, büyüdüklerinde de benzer davranışlar sergileyebilme ihtimallerinin olduğu düşünülmektedir. İstismara maruz kalmış çocuk ilerleyen yaşlarında, şiddet uygulayan bir eşe, anne-babaya ya da aynı istismarı çevresindeki insanlara uygulayan bir yetişkine dönüşebilir. Bu teorisinin temelinden yola çıkarak oluşturulan bir tanımlama; “Anne ve baba tarafından istismar edilme, anne-baba arasındaki şiddete tanık olma ve gözlemlediği çeşitli aile sorunlarının yarattığı duygular, çocuğun yaşam biçimini ve ilişkilerini önemli ölçüde etkiler ve bunu taklit ederek istismarcı bir kişilik kazanmasına neden olur” şeklindedir (aktaran:Aral ve Gürsoy, 2001).

Sosyal öğrenme teorisine göre istismarın en önemli özelliklerinden biri, kuşaktan kuşağa aktarılma özelliğidir. Sosyal öğrenme teorisine göre birey, model olarak öğrenmeyi gerçekleştirebilir ve bunu davranışa dönüştürebilir. Teoriye ilişkin bir araştırmada Kars (1996), sosyal öğrenme teorisi için çocuk istismarını; “Çevresel belirleyiciler ve karşılıklı kişisel etkileşimlerin ortaya çıkardığı davranışlar.” olarak açıklamıştır. Benzer bir araştırmada da bireyin kendi kaygılarını kontrol edebilmek için istismarcıdan öğrendiği davranışı, kendi yaşantısındaki bireylere uygulayabileceği öne sürülmüştür (Preiss, 2012). Birey başkalarının yaptığı istismar davranışına maruz kaldığında ya da gözlediğinde istismar davranışını öğrenir ve daha sonra kendisi de başkalarını istismar edebilir.

2.6.2.3. Ekolojik Teori

Çocuk istismarını açıklamaya yönelik diğer bir teori olan ekolojik teoride, insan davranışına etki eden iç ve dış kuvvetlerin karşılıklı etkileşimleri üzerinde durulmuştur. Bireylerin farklı durumlara uyumlarını sağlayan geçerli davranış kalıpları incelenerek, insanın çevresindeki sistemlerin birbirlerini etkileyerek oluşturdukları etkiler açıklanmaya çalışılmıştır (Yolcuoğlu, 2010). Bronfenbrenner'in insan gelişimiyle ilgili ekolojik teorisini genişleterek oluşturulan Belsky'nin modeli, bireysel (ontogenetik düzey), ailesel (mikro sistem), toplumsal (ekzo sistem) ve kültürel (makro sistem) olmak üzere dört faktörden oluşmaktadır. Belsky, geliştirdiği bu modelde anne-baba ve çocuk arasındaki ilişkiyi karşılıklı etkileşimler olarak ele almış, bunun yanında bireyin sağlıklı bir şekilde gelişimini tamamlayabilmesi için çevresi ile dengeli ve uyumlu olması gerektiğini vurgulamıştır (Belsky, 1993).

Belsky (1993) modelinin oluşmasını sağlayan faktörlerden mikro sistem; bireyin yaşayıp büyüdüğü çevresi ile arasındaki etkileşimi sağladığı aile, okul ve akranlar gibi temel kavramları içerir. Mezo sistem olarak adlandırılan sistem ise çocuğun aktif olarak var olmadığı ancak onun yaşantısını ve gelişimini etkileyen iletişim araçlarını, komşularını ve bütün bu sistemlerin kendi içindeki bağlantılarını kapsayan sistemdir. İnanç ve değer kavramlarını içeren makro sistem ise çocukların gelişimini olumlu ya da olumsuz yönde değiştirebilmektedir. Bu sistemlerin merkezinde çocuğun yer aldığı düşünülürse, ekosistemin bu farklı faktörlerinde çocuk, aile ve akrabalarıyla uyum içerisinde olduğunda sistemin dengede, çocuğun gelişiminin de normal yönde olabileceği söylenebilir. Çocuğun ekosisteminin uyumsuz olması halinde ise çocuğun sağlıklı gelişiminde çeşitli sorunlar olma ihtimali söz konusudur.

Bronfenbrenner'in teorisine katkı sağlayan Belsky'nin (1993) ekolojik modelinde çocuk istismarının bağlamları aşağıda belirtilmiştir:

- Ebeveynin (şiddet ile ilgili kişisel geçmişi) ve çocuğun (yaş, sağlık ve yıkıcı davranışları) özelliklerini içeren ve istismarın kuşaklararası geçişini ele alan gelişimsel bağlam.

- Ebeveynliğe ve ebeveyn-çocuk arasındaki istismar ve ihmalle bağlantılı sürece odaklanan etkileşimsel bağlam.
- Toplumu, kültürü ve istismarın evrimsel yönünü içeren daha geniş bağlam.

Ekolojik teoriye göre; çocuk istismarının bireysel/gelişimsel, güncel/durumsal, kültürel/tarihsel ve demografik faktörlerden etkilendiği görülmektedir (Malley-Morrison ve Hines, 2004). Zaman içinde benimsenen ekolojik teorinin temeline bakıldığında çocuğa yapılan kötü muamele değerlendirilirken tüm bağlamların birbirleri ile olan ilişkilerinin dikkate alındığı gözlemlenmiştir.

2.6.2.4. Bilişsel Teori

Bilişsel teorinin temelinde çocuğun, aile bireylerinde gördüğü davranışları şema oluşturma yolu ile hafızasına kaydettiği belirtilmiştir. Şema kavramı üzerinden çocuk istismarını açıkladığımızda; istismara maruz kalan çocuğun travmaya özgün davranış kalıpları (çabuk tepki verme, kaçınma, çaresizlik, yıkıcı davranışlar) geliştirdiği ve bunları, oluşan bilişsel şemalar yoluyla yetişkinlik yaşamına taşıdıkları bildirilmektedir (Onbaşılı, 2011). İstismar sonucunda oluşabilen şemalar çocuğun benlik algısının etkilenmesine neden olabilir. Bu düşünce doğrultusunda istismara maruz kalan çocuğun benlik şemasında; kötü, beceriksiz, sevimsiz gibi düşüncelerin olduğu tespit edilmiştir (Dottan ve Harel, 2014).

Bilişsel teori ile ilgili yapılan literatür araştırmasına göre; yüksek istismar riski taşıyan aileler, sergiledikleri davranışlar ile çocuğun uzun süreli hafızasında agresif şemaların oluşmasına neden olurlar (Dottan ve Harel, 2014). Maruz kaldığı bu davranışlar çocuğun, benlik şemalarını negatif yönde geliştirebilir. Benlik şemalarını negatif yönde geliştiren çocuk, günlük hayatında bu şemaları otomatik olarak kullanabilir. Örneğin; sinirlendiği zaman şiddet eğilimli davranışlarda bulunarak kendini rahatlatmaya çalışabilir.

Bilişsel teori anlayışına göre istismar eden ebeveynlerin tepkileri kendileri ve çocuklarıyla ilgili düşüncelerine bağlıdır. Bu düşüncelerden bazıları aşağıdaki gibidir:

- “İstismarcı, çocuğun kendisini bilerek kızdırmaya çalıştığını düşünür.”
- “İstismar eden ebeveyn, çocukların her zaman kendi davranışlarını kontrol edebildiğine ve uygun olmayan davranışları kasıtlı olarak yaptığını inanır.”
- “Ebeveynler, kötü muameleyi durdurmanın kendi güçlerinin dışında olduğuna inanırlar.”
- “Çocuğun hatalı davranışlarını, bir tehdit olarak algırlar.”
- “Çocuğun hatalı davranışlarını kontrol etmek için kötü muamelenin olması gerektiğine inanırlar.”
- “Ebeveynin kalp atış hızının artması, terlemesi, kan dolaşımının hızlanması çocuğun ebeveynini kızdırdığındaki başlıca fiziksel belirtileridir. Ebeveyn, bu fiziksel belirtilerin sorumlusu olarak çocuğu görür ve bu durum kötü muamele döngüsünün başlamasına neden olur” (Tuna, 2010)

2.7. Çocuk İstismarının Risk Faktörleri

Çocuk istismarının risk faktörleri incelenirken; istismarı engelleyebilmek adına istismara neden olan risk faktörlerinin dikkate alınması, bu faktörlerin tanımlanması, uygun müdahale ve önleme çalışmaları yapılması alınabilecek başlıca önlemler olarak nitelendirilebilir. Risk faktörleri üzerine yapılan araştırmalarda, istismar sebebinin tek bir faktörle ilgisi olmadığı saptanmıştır (Tuna, 2010).

Horton ve Cruise’ in 2001 yılında yaptıkları bir çalışmaya göre; bütün yaşlarda ve her iki cinsiyette, sosyo-ekonomik düzeyde ya da etnik gruplarda istismar yaşantısı olabilmesine rağmen çocuğun ebeveyn ve aile içi istismar riskini arttıracak birtakım özellikleri bulunmaktadır. Çocuk istismarına neden olan faktörler iç ve dış stres faktörleri olarak gruplandırılmıştır. 1996 yılında bu faktörleri tanımlayan Bulut’a göre; dış stres faktörlerini ekonomik, sosyal, çevresel ve kültürel nedenler, iç stres faktörlerini ise anne-babanın kişilik yapısı, çocuğun özelliklerine bakılmaksızın ailenin çocukları üzerindeki beklentiler oluşturmaktadır.

Literatürde risk faktörleri üzerine yapılan araştırmalar incelendiğinde birçok risk faktörü ile karşılaşılmıştır. Bu faktörlerden bazıları; ebeveynlerin eğitim düzeyleri, ebeveynlerin kendi çocukluk yaşantıları, aile yapısı, madde bağımlılığı, çocuğun

yaşı, çocuğun cinsiyeti, çocuğun gelişim özellikleri şeklinde sıralanabilir. Dünya Sağlık Örgütü çocuk istismarının risk faktörlerini üç ana başlık altında toplamış, “kişisel, ailesel ve toplumsal” olarak incelemiştir. Bu incelemeler sonucunda aşağıdaki Şekil 2.3 oluşturulmuştur.

Kişisel		Ailesel	Toplumsal
Anne-Babaya İlişkin	Çocuğa İlişkin		
Genç Yaş	Cinsiyet	Geniş Aile	Çocuğun Değerinin Azalması
Yalnız Anne-Baba	Yaş	Düşük Sosyo-ekonomik Durum	Sosyal Eşitsizlikler
İstenmeyen Gebelik	Prematüre	Sosyal İzolasyon	Toplumda Şiddete Hoşgörüyü Bakılması
Deneyimsiz Anne-Baba	İstenmeyen Çocuk	Yüksek Stres Düzeyleri	Medya Şiddeti
Erken Yaşta Şiddete Maruziyet	Engellilik	Aile İçi Şiddet	Kültürel Normlar
Madde Kullanımı			Organize Şiddet (Savaşlar, kavgalar)
Yetersiz Doğum Öncesi Bakım			
Fiziksel ya da Ruhsal Hastalık			

Şekil 2.3: Risk Faktörleri

Kaynak: Yılmaz, A. (2009). Çocuk İstismarı ve İhmali: Risk Faktörleri ve Çocukların Psiko-Sosyal Gelişimi Üzerindeki Etkiler. ,7(1):63-79 Civilacademy Journal of Social Sciences, (10 Ocak 2017)

2.7.1. İstismarda Bulunan Ebeveynlerin Özellikleri

Ebeveynler, çocukların gelişiminde en etkili role sahip olduklarından, çocuğun gelişimini olumlu yönde etkileyebilmeleri için öncelikle kendi gelişimlerini sağlıklı bir şekilde tamamlamaları gerekmektedir. Çocuklarını istismar eden ebeveynlerin kişilik gelişimlerinde de birtakım sorunlar yaşadıkları gözlemlenmiştir. Bunlar; dürtü kontrol bozukluğu, aşırı stres altında olma, bağımlı olma, gelişimlerini sağlıklı

tamamlamama, çocukluğunda yaşadığı travmalar ve istismara uğrama şeklinde sıralanabilir.

Milner ve Chilamkurtin (1991) bu konu ile ilgili yaptıkları bir araştırmada, kendi çocukluk yaşantısında istismara uğrayan ebeveynlerin, çocuklarını istismar etme olasılığının daha fazla olduğunu saptamışlardır. Yine başka bir araştırmada çocukluk çağında istismara uğramış olan ebeveynlerin kişilik bozukluğuna sahip bireyler yetiştirmeye yatkın hale geldikleri öne sürülmüştür (Hall, 2003). İstismara uğrayan ebeveynlerin, dürtü kontrolünde zayıflık, öfkesini kontrol etmede güçlük, içsel ve diğer insanlarla olan ilişkilerinde çatışmalar yaşayabileceği düşünülmektedir.

Kendi çocukluk yaşantılarında istismara maruz kalan ebeveynlerin kişisel özellikleri incelediğinde, çocuklarına karşı sabırsız ve öfkeli davranışlar sergilemeleri risk faktörleri içerisinde değerlendirilebilir. Ebeveynin kendi çocukluk döneminde aşırı stres içinde, katı ve cezalandırıcı bir disiplin anlayışında ve çocuk gelişiminde yetersiz bilgiye sahip bir ailede büyümesi durumu da benzer davranışları sergileyebilmesine neden olabilir. Bu düşünceden yola çıkılarak yapılan literatür incelemesinde; çocuklarına otoriter aile tutumu ile yaklaşan ebeveynlerin çocuklarını daha fazla istismara maruz bıraktıkları tespit edilmiştir (Rodriguez, 2010).

İstismarda bulunan ebeveynlerin, kişisel özellikleri ile istismar arasındaki ilişkiyi anlayabilmek için yapılan bazı araştırmalar incelenmiştir. Kelleher ve arkadaşlarının (1994) yaptıkları araştırmanın sonucunda, çocuklarına fiziksel istismar uygulayan ailelerin %40'ının alkol bağımlısı oldukları ortaya çıkmıştır. Milner ve Wimberley (1980) ve Kaplan, Pelcovitz ve Salzinger (1983) tarafından yapılmış olan araştırmaların sonuçlarında da çocuklarını istismar eden annelerin depresif bozukluklara sahip oldukları (aktaran Bekçi, 2006); başka bir araştırmanın sonucunda da çocuklarını cinsel istismar eden babaların yarısının; kumar ve alkol gibi alışkanlıklarının olduğu, sürekli işsiz oldukları ve ekonomik sorunlarının olduğu tespit edilmiştir (Yüksel ve ark., 1994).

İstismarda bulunan ebeveynlerin bir başka özelliği de genç anne-baba olmalarından kaynaklı olarak ortaya çıkan bazı davranışlar olabilir. Bu düşünceye göre yeni çocuk sahibi olmuş deneyimsiz ebeveynler çocuklarının ihtiyaçlarına cevap vermekte geç

kalabilirler. Çocuğun ihtiyaçlarını anlayamama, duygusallıktan uzak olma ya da tahammül edememe gibi durumlar istismara neden olabilir. Bu konuya açıklık getirebilmek için 2002 yılında Woodward ve Fergusson tarafından yapılan bir çalışmada, fiziksel istismarın genç anne ve babalar ile bağlantısının olduğu tespit edilmiştir. Bu risk faktörüne benzer olarak anne ve babaların planlamadan çocuk sahibi olmaları da istismarda bulunun ebeveynin risk faktörleri arasında değerlendirilebilir. Literatürde bu risk faktörüne yönelik yapılan incelemeler sonucunda planlanmadan çocuk sahibi olan ebeveynlerin, çocuklarıyla yeterli bağ kuramamaları risk faktörlerini arttırıcı nitelikte olabilir. Genç anne ve babaları incelemek üzere 1996 yılında Ankara Ana Çocuk Sağlığı Merkezi'nden Bulut tarafından yapılan araştırmada 16-29 yaş aralığındaki genç annelerin çocuklarını istismar ettiği, karı-koca geçimsizliğinin ve kadına yönelik şiddetin çocuk istismarında önemli bir role sahip olduğu, “yaramaz” çocukların daha çok istismara uğradıkları tespit edilmiştir.

İstismarda bulunan ebeveynlerin kişilik özelliklerinin risk faktörleri içerisinde incelenmesi gerektiği düşünülmektedir. Ebeveynin kendi kişilik yapısından kaynaklı oluşan bazı durumlar çocuğun istismara maruz kalmasına neden olabilir. Literatürde bu düşünceye açıklık getirebilmek adına yapılan bir araştırma şu şekildedir. Lowenthal'a (2001:23) göre çocuklarını istismar eden ebeveynlerin benmerkezci bir bakış açıları vardır ve yeterli bir ebeveynlik için gerekli olan empati yani diğer kişinin bakış açısından bakabilme kapasiteleri kısıtlıdır. Benmerkezci bakışı anlayabilmek adına Wiehe (1987: 17-20) 32 istismar edici ve 32 istismar edici olmayan anne ile yaptığı çalışmada empati ve denetim odağının istismardaki rolünü araştırmıştır. Çalışmanın sonucunda istismar edici annelerin istismar edici olmayan annelere göre empatik becerilerinin daha yetersiz olduğu ve dıştan denetimli olduklarını saptanmıştır. Veriler empati ve denetim odağının, istismar edici ebeveyne yönelik olarak oluşturulacak müdahale programlarında yer alması gereken önemli değişkenler olduğunu vurgulamaktadır.

İstismarda bulunan ebeveynin özelliklerini inceleyen Belsky ve Vondra (1989), ebeveynler için istismarın risk faktörlerini aşağıdaki şekilde sıralamışlardır:

- İstenmeyen hamilelik
- Erken yaşta anne olma
- Çocuğa karşı düşmanca duygular besleme
- Çocuğa yakın olmama
- Çocuğa yönelik bağılılığı bulunmaması
- Sosyal desteğin olmayışı
- Çocuğun düşük düzeydeki psikolojik ihtiyaçlarını anlama becerisi
- Çocukken istismar edilmiş olmak
- Çocuğun gelişimi ile ilgili yeterince bilgiye sahip olmamak
- Ebeveynin eğitim düzeyi
- Üvey anne-babanın olması (aktaran Bekçi, 2006)

Belsky ve Vondra'nın (1989) istismarda bulunan ebeveyn özellikleri ile ilgili yaptıkları bu sıralamayı özetlemek adına Green'nin (1991) yaptığı araştırmaya göre, istismar eden ebeveynlerin çoğu çocukluklarında aileleri tarafından istismar edilmiş, kendi anne ve babalarından gördükleri davranış örüntüsünü tekrar etme eğilimi göstermişlerdir. Ebeveynler, temel güven duygusundan uzak oldukları için nesne ilişkileri zayıflamış ve benlik kavramları zarar görmüştür. Dil gelişimleri ve soyut düşünme becerileri sınırlı olduğu için eylemlerini dürtüleri yönetmektedir. Çocuklarıyla sözel iletişim sağlamakta başarısızlardır. İstismar eden ebeveynlerin temel savunma mekanizmaları inkar ve yansıtmadır. Anne ve babalar, sanki çocukları kendilerine ait değilmiş gibi davranmakta, çocuklarına bağlanamamakta ve empati kuramamaktadır.

2.7.2. İstismara Uğrayan Çocuğun Özellikleri

İstismar kavramına, çocuğun özellikleri açısından bakıldığında bazılarının diğerlerine göre daha fazla risk altında olabileceği düşünülmüştür. Bir aile içerisindeki bütün çocukların istismara maruz kalmadığı gözlemlenmiştir. Bu doğrultuda yapılan araştırmalar incelendiğinde; erken doğan, fiziksel engeli, konuşma problemi ve/veya duygusal davranış bozukluğu olan çocukların daha fazla risk taşıdığı düşünülebilir.

Çocuğun özelliklerini istismarın risk faktörleri açısından inceleyen Cüceloğlu (2003)'na göre; istismar edilen çocuk ile istismar edilmeyen çocuk karşılaştırıldığında göze çarpan bazı noktalar vardır. Bu araştırmaya göre istismar edilme riski fazla olan çocuk, genellikle 3 yaşından küçük ve erkek, karakter olarak huysuz, sürekli ağlayan, yemek yemeyen ve uyuma düzeni bozuk olan şekilde göze çarpmaktadır. Aynı zamanda bedensel sakatlığı olan çocuklar, istismar edilme olasılığı fazla olan grup içerisinde yer almaktadır.

Literatürde yer alan çocuk istismarı ile ilgili zaman içerisinde farklı tanımlamalar yapılmış, ayrıca istismara uğrayan çocuğun özelliklerinde de değişiklikler olabileceği düşünülmüştür. 1987 yılında Steele istismara uğrayan çocukları tanımlayabilmek adına onları üç gruba ayırmıştır. Birinci gruptaki çocuklar “normal” olarak tanımlanmış; annenin zor bir hamilelik geçirmesi, çocuğun istenmeyen bir hamilelik sonucunda dünyaya gelmesi, evlilik dışı bir ilişkiden olması, istenilen cinsiyette olmaması gibi nedenler sonucunda istismar gerçekleşmiştir. İkinci gruptaki çocuklar “daha az normal” olarak tanımlanan, doğumsal anomalilere ve doğum sonrası hastalıklara sahip olan çocuklar olarak nitelendirilmişlerdir. Bu çocukların kronik ve pek çok kez tekrarlayan hastalıklar sebebiyle devamlı hastaneye yatırımları gerekmektedir. Üçüncü gruptaki çocuklar fiziksel açıdan normal veya çok az yetersizliği olan ancak “zor” olarak tanımlanan çocuklardan oluşmaktadır. Bu çocuklar ise hiperaktif, huysuz, beslenme güçlüğü yaşayan, aşırı ağlayan, ebeveynlerinin çabalarına cevap vermeyen grup içerisinde değerlendirilmişlerdir.

Risk faktörlerini çocuğun özellikleri bakımından incelediğimizde evlat edinilen çocukların bu riski taşıyabilecekleri düşünülmektedir. İstismarın nedenleri arasında ailelerin evlat edindikleri çocukların, zeka seviyesinin, fiziksel ve kişilik özelliklerinin kendilerinden farklı olması sebebiyle bazı uyumsuzluklar yaşayabilecekleri düşünülebilir. Bu durum ebeveyn ve çocuğun birbirlerini anlamasını ve duygusal yakınlık kurmalarına engel olabilir. Literatüre bakıldığında ebeveynlerin evlat edindikleri çocukları istismar etme nedenleri; çocuğu biyolojik ailesinden kıskanmak, üvey olma etiketi, erken bağlanma deneyimlerinin yaşanmamış olması ve bunun sonucunda duyarlı ve uyumlu olmada yaşanan güçlükler olarak sıralanmaktadır (Baunmrind, 1995: 40).

Literatürde cinsiyet farklılıkları açısından çocuk istismarı incelenmiş ve yapılan araştırmalara göre farklı sonuçlar elde edilmiştir. Bazı araştırmalar, erkek çocukların kız çocuklarına göre daha fazla istismara uğradıklarını belirtirken, bazı araştırmalar bu oranın eşit olduğunu öne sürmüşlerdir. Türk toplumunda kültürel değerler sebebiyle oluşan cinsiyet ayrımı göz önüne alınarak; kız çocuklarının, erkek çocuklara oranla daha katı kurallarla büyüdüğü varsayılabilir. Çoğu zaman kız çocuğunu koruma amacı ile konulan kuralların aşırı olması ve çocukların bu kurallara tam olarak uyamaması doğrultusunda kız çocuklarına daha fazla istismar uygulandığı düşünülebilir. Bu nedenle eve geç gelen bir kız çocuğu fiziksel istismar riskini daha fazla taşıyabilir. 2010 yılında Keser, Odabaşı ve Elibüyük'ün Ankara'da yaptıkları araştırmada, kız çocuklarının erkek çocuklarına göre anne ve babaları tarafından daha fazla istismara maruz kaldıkları tespit edilmiştir. Cinsiyet açısından çocuk istismarını inceleyen Çocuk İstismarı ve İhmali Ulusal Merkezi'nin verilerine göre; 12 yaşın altındaki çocuklarda, erkeklerin kızlara oranla fiziksel istismara uğrama risklerinin daha fazla olduğu görülmüş; aynı araştırmanın bir başka verisinde de 13 yaş ve üstü kızların fiziksel istismar riskinin yaşa bağlı olarak yükseldiği tespit edilmiştir (aktaran Barnett, Miller-Perrin ve Perrin, 1997: 48). Bu verilere ek olarak; araştırmalar doğrultusunda kız çocukların cinsel istismara uğrama risklerinin, erkek çocuklara göre üç kat daha fazla olduğu belirtilmiştir (Kara ve ark, 2004).

Yapılan diğer araştırmalara göre çocukların istismar edilmesinin diğer nedeninin çocukların kişisel özelliklerinden kaynaklı olabileceği düşünülmektedir. Çocuğun kendisiyle konuşulduğunda cevap vermemesi ve kendisine söylenenleri dikkate almaması nedenler içerisinde değerlendirilebilir. Bu bağlamda konuya açıklık getirebilmek için Cüceloğlu (2003) yavaş öğrenen ve kendisine öğretilen şeylere ilgi göstermeyen çocukların istismara daha fazla maruz kaldığını belirtmiştir. Çocuğun kişisel özelliklerinden kaynaklı risklere ek olarak; çocukların istekleri ve karşılanamayan ihtiyaçlarının çocuk istismarının nedenleri arasında sayılabileceği belirtilmektedir (Ünal, 2005).

Sonuç olarak; çocuk istismarına neden olan risk faktörleri, anne babanın sosyo-kültürel, ekonomik ve psikolojik özellikleri; çocuğun yaşı, cinsiyeti, aile yapısı, kardeş sayısı, içinde bulunduğu gelişim dönemi, anne ve babasına karşı tutum ve davranışları şeklinde kabaca sıralanabilir. Yapılan araştırmalardan çıkan sonuçlar;

risk faktörlerinin birbirleriyle bağlantılı olduğunu ve birbirlerini etkilediklerini göstermektedir.

2.7.3. İstismarda Bulunan Ailenin Özellikleri

İstismarda bulunan ailenin özellikleri araştırmacılar tarafından bazen aile bireylerini tek tek değerlendirerek bazen ise anne-baba ve çocuğu bir arada inceleyerek anlaşılmasına çalışılmıştır. Bu nedenle literatürdeki bilgiler, anne, baba ve çocuktan oluşan ailenin kendileri arasındaki etkileşimin istismar açısından geniş bir bakış açısı ile değerlendirilmesi gerektiğini düşündürmektedir. Literatürde yapılan incelemeler sonucunda istismarda bulunan ailelerin başlıca özellikleri aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

- Eşler arası anlaşmazlık
- Ebeveynin alkol ya da madde kullanması
- Olumsuz yaşam olayları
- Çocuk ile ilgili beklentiler içinde olma
- Tek ebeveyn olma
- Ebeveynlerin sağlık durumlarının kötü olması
- Anne-baba tutumu
- Geniş aileye sahip olma
- Düşük gelir
- Düşük eğitim seviyesi
- Psikolojik sorunlar

İstismarda bulunan ailelerin özellikleri üzerine birçok araştırma yapılmıştır. Bu konuda incelemeler yapan Rodriguez'in 2010 yılında Carolina Üniversitesinde yaptığı araştırmada stres seviyesinin yüksek olduğu ailelerde, ebeveynlerin çocuklarına karşı otoriter tutum sergiledikleri, bu tutum sebebiyle çocuk istismar riskinin arttığı saptanmıştır. Diğer bir araştırma 2010 yılında Ankara'da Keser, Odabaşı ve Elibüyük tarafından yapılmış, araştırmanın sonucunda ise aile içerisinde eşler arasındaki anlaşmazlık sebebi ile ebeveynlerin, çocuklarına fiziksel ve duygusal istismar uyguladıklarını tespit edilmiştir. Ailenin özelliklerini inceleyen başka bir

araştırmada ise düşük gelir seviyesine sahip olan ailelerin daha fazla çalışmaları sebebi ile çocuklarıyla az ilgilendikleri, bunun sonucunda da çocuklarını ihmal ettikleri saptanmıştır (Preiss, 2012).

Literatürde ocuk istismarına neden olan risk faktörlerini Begle ve arkadaşları (2010) üç başlıkta incelenmiş ve sonucunda ortaya çıkan alt başlıkları görebilmek adına şekil haline getirmişlerdir.

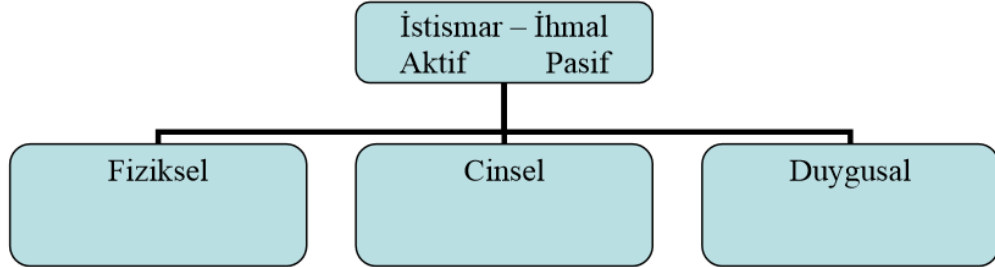

Şekil 2.4: Gelişimsel Ekolojik Model

Kaynak: Begle, A. M., Dumans, J. E., Hanson R. F. (2010). Predicting Child Abuse Potential:An Empirical Investigation of Two Theoretical Frameworks. Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology39 (2), s. 211.

2.8. Çocuk İstismar Türleri

Çocuk istismarı beş farklı kategoriye ayrılarak incelenmiştir. Bunlar; fiziksel istismar, duygusal istismar, cinsel istismar, ihmal ve ekonomik istismar.

Şekil 2.5: Çocuk İstismar Türleri

Kaynak: Ünal F. (2008). Ailede Çocuk İstismarı ve İhmali. Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 12 (1), 12.

2.8.1. Fiziksel İstismar

Toplumda çok sık karşılaşılabileceğimiz en yaygın istismar türü olan fiziksel istismar, fark edilmesi oldukça kolay istismar türlerinden biridir. Vurma sonucunda oluşan ezilmeler, kırılmalar, ağız ve göz morarmaları dışarıdan rahatlıkla gözlemlenebilir. Fiziksel istismar vakaları incelendiğinde, pek çoğunda istismarın sorumlusunun çocuğa bakım veren kişi olduğu görülmüştür. Bakım veren kişi tarafından çocuğa zarar verme, yaralama hatta ölüm ile sonuçlanabilecek davranışlar fiziksel istismar olarak adlandırılmaktadır (English 1998,39-53). Fiziksel istismar; bir çocuğun ebeveyn ya da bakımını yapan kişi tarafından sağlığına zarar gelecek şekilde fiziksel hasara uğraması, yaralanması veya bu riski taşımasıdır. Bu hasar bir başkası tarafından elle ya da bir nesne ile vurularak ve/veya itilerek oluşmaktadır (Taner ve Gökler,2004).

2003 yılında Amerika Birleşik Devleti'nin Çocuk Koruma Servisi'nin verilerine göre, servise başvuran 2.900.000 çocuğun 1.933.000'inin başvurusu fiziksel istismar olarak değerlendirilmiştir (Yılmaz, 2009). Ülkemizde ise bu oran Aral tarafından 1997 yılında kız ve erkek çocuklar olarak ayrı ayrı incelenmiş; kızların %62,4'ü, erkeklerin ise %62,9'unun fiziksel istismara maruz kaldığı; istismara maruz kalan

çocukların ise %65,72'sinin anne ve babası tarafından istismar edildikleri belirtilmiştir.

Literatürdeki incelemeler sonucunda fiziksel istismarın nedenleri değerlendirilmiştir. Fiziksel istismarın en belirgin nedenleri, ebeveynin ya da bakım veren kişinin otoriteyi sağlamaya çalışması, öfkesini boşaltmak istemesi ya da çocuğa ceza vermesi olarak görülmektedir. Bu nedenleri kültür faktörünü de içine alarak inceleyen Kwok ve Tam, 2016 yılında Kanada'da Çinli aileler üzerine bir araştırma yapmıştır. Çin kültürüne göre ebeveynlerin disiplini sağlayabilmek adına fiziksel istismara başvurdukları tespit edilmiştir.

Fiziksel istismarın bir diğer önemli sebebi de kendi çocukluk döneminde istismara maruz kalan ebeveynlerin aynı davranışları çocuklarına da uygulamalarıdır. Bu konu ile ilgili 1996 yılında Kars'ın yaptığı çalışmaya göre, fiziksel istismara uğrayan çocukların ebeveynlerinin olumsuz çocukluk yaşantılarından dolayı psikolojik açıdan hasta oldukları saptanmıştır (aktaran Mete, 2015).

Fiziksel istismara neden olan bir diğer faktör ise çocuk ile ebeveynlerinin (veya ona bakım veren kişinin) arasındaki etkileşimdir. Örneğin; anne ve baba, yaramaz olarak gördükleri çocuklarının hareketlerini kontrol edebilmek için ona şiddet uygulayabilir. Bu davranış karşısında çocuk ebeveynlerine küserek tepkisini gösterir. Bu tepki ile birlikte anne-baba ve çocuk arasında istismar ortamına neden olan davranışlar başlayabilir ve istismar ortamı her zaman devam edebilir (Olive, 2007).

Ebeveynlerin, çocuklarına yaptıkları fiziksel istismarı bilinçli bir karar sonucunda zarar verme amacıyla kasıtlı olarak yapabilecekleri de düşünülmektedir. Çocuklara uygulanan bu istismar, ağır zararlara yol açmaksızın canını yakabilmek adına ebeveynler tarafından uygulanabilmektedir. Türk toplumunda sıklıkla rastlanılabilen fiziksel istismar olaylarında, ebeveynlerin çocuklarını cezalandırmak için fiziksel istismara başvurdukları tespit edilmiştir (Kulaksızoğlu, 2005). Rodriguez'in 2010 yılında yaptığı bir çalışmaya göre; çocuk ve aile arasındaki etkileşim sebebiyle, ebeveynlerin çocuklarına karşı otoriter tutum sergiledikleri saptanmıştır. Bu tutumu sergileyen ebeveynlerin istismara başvurmaları sebebi ile çocuklarının gelişimlerini olumsuz yönde etkiledikleri belirtilmiştir. Araştırmalar doğrultusunda fiziksel

istismarın görüldüğü ailelerde ebeveyn ve çocuk arasındaki iletişimin az olduğu ve bu iletişimin genel olarak emre, eleştiriye ya da çocuğun davranışını kontrol etmeye yönelik olduğu saptanmıştır (Tuna, 2010). Bazı vakalarda ise ebeveynin irade kontrolünü kaybetmesi sonucunda fiziksel istismar uygulaması, daha sonra haksız olduğunu kabul etse bile bunu bir tehdit unsuru olarak çocuğa karşı kullanması istismar olarak değerlendirilebilir.

Yapılan araştırmalar sonucunda fiziksel istismarın, çocuklar üzerindeki etkisinin oldukça büyük olduğu, yetişkinlik dönemine de kalıcı hasar bırakabileceği oldukça açıktır. Bu hasarları fizyolojik, psikolojik ve bilişsel başlıkları altında tek tek inceleyebiliriz. Fiziksel istismarların en temel etkisinin fizyolojik olarak gözle görülebilen izlere yol açması olduğu söylenebilir. Fiziksel istismar sonucunda çocuğun vücudunda tekrarlayan yaralar, yumruk, tekme izleri ve sigara yanıkları gözle görülebilir şekildedir. (Aral ve Gürsoy, 2001). Fiziksel istismar sonucunda çocuğun davranışsal yönden etkilerini ise semptomlar aracılığı ile gözlemleyebiliriz. Bunlar çekingen davranışlar, anne-baba ya da öğretmenlerle yakın temaslı ilişkiler, saldırgan davranışlar ya da kendilerine zarar verici davranışlar olarak tespit edilmiştir (Aksoy, Çetin ve İnancı, 2004). Çocuğun, istismar sonucunda psikolojik anlamda da yaşam boyunca sürebilen hasar alabileceği düşünülmektedir. İstismara uğrayan çocuklarda oluşan özgüven eksikliği, kaygı ve depresif davranışlar çocuğun yetişkinlik dönemini etkileyen psikolojik hasarlardan bazılarıdır (Ebert, Loosen & Nurcombe, 2003). Bu psikolojik hasarlara çocuğun arkadaş ilişkisi kurmaktan kaçınması, kimi zaman daha sakin kimi zaman ise saldırgan davranışlarda bulunması da eklenebilir. Son başlık olarak incelenen bilişsel alanda ise fiziksel istismarın çocuğun gerilikler yaşamasına neden olduğu, dil, motor ve algısal becerilerinde hasar bıraktığı tespit edilmiştir (Veltkampt ve Miller, 1994: 9). Bilişsel anlamdaki bu hasarlar çocuğun okul hayatında başarısızlıklar göstermesine ya da regresyon davranışı sergilemesine neden olabilir.

Fiziksel istismara uğramış bir çocuk, yetişkinlik döneminde anti sosyal kişilik özellikleri gösterme, aile içi sorunları ve maddi problemleri şiddetle kontrol etmeye çalışma gibi kalıcı davranış özellikleri taşıyabilirler. 2002 yılında Frias-Armenta'nın yapmış olduğu araştırmaya göre çocukluk zamanında fiziksel şiddete maruz

kalmanın, ilerleyen yaşlarda depresyon, madde kullanımı ve saldırgan davranışlar gibi etkilere yol açtığı tespit edilmiştir (aktaran Bekçi, 2006).

Çocuklara yapılan fiziksel istismarın sıklığı, ülkelerin gelişmişlik düzeyi ile bağlantılıdır. Gelişmemiş ülkelerdeki çocuklara uygulanan fiziksel istismar sonucu ölümlerin, gelişmiş ülkelere oranla 2-3 kat daha fazla olduğu bildirilmektedir (Runyan, Wattam, Ikeda, Hassan ve Ramiro, 2002: 60). Ailelerin eğitim düzeylerine bakılarak yapılan incelemelerde ise eğitimsiz ailelerde %40 oranında fiziksel istismar görülürken, eğitilmiş ailelerde bu oran %17 olarak tespit edilmiştir (Turhan, Sarıgün ve İnandı, 2006). Türkiye’de ise istismar oranının günden güne arttığı gözlemlenmektedir. 1980-1982 yıllarında sekiz ilde yapılan bir araştırmada; çocuklarda istismar oranı %33 olarak bulunurken, günümüzde bu oran %78’e yükselmiştir. Aynı araştırmada, uygulanan fiziksel istismarlar olarak; tokat atma, kulak ve saç çekme oranı %25, sopa ile dövme oranı %14 olarak tespit edilmiştir (Bahar ve ark, 2009).

2.8.2. Cinsel İstismar

Günümüzde, Türkiye’de çok gündemde olan cinsel istismar kavramı, saptanması en zor istismar türleri arasında sayılabilir. Bunun sebebinin çocuktan ya da toplumdan kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Bu düşüncüyü Topçu (1997; 20-22) “*cinsel istismarı belirleyen davranışların ve tanımlamaların tam ölçütleri sınırlı sayıda kaldığından istismar belirtilerini taşıyan çocuğu da belirlemek zordur*” şeklinde açıklamıştır. Topçu bu açıklamaya ek olarak; bir davranışa bir tanı konulabilmesi için bazı ayırıcı ölçütlerin olmasını gerektiğini, bu ölçütlerin razı olma, yaş farkı, yasal ve yöntem olmak üzere dört başlık altında incelenmesi gerektiğini belirtmiştir.

Bu düşünceden yola çıkarak yapılan literatür incelemesinde cinsel istismar ile ilgili farklı tanımlamalar olduğu gözlemlenmiştir. Cinsel istismar; bir yetişkinin, çocuğa kendi cinsel doyumunu sağlama amacıyla yaklaşması ya da dokunmasıdır (Günçe; 1991;90-93). Başka bir tanımlamada ise cinsel istismar; bir yetişkin ya da yaşça büyük biri tarafından çocuğa yönelik bazı davranışlardır (Akgiray, 2007). Bu davranışlar ise 2003 yılında Putnam tarafından, cinsel organlara ve vücuda

dokunmak, yetişkinin çocuğa vücudunu sergilemesi, cinsel birleşme ya da pornografik fotoğraflar olarak açıklanmıştır.

Araştırmacıların cinsel istismarı tanımlarken istismarı üç başlıkta inceledikleri gözlemlenmiştir. İlk başlık; çocuğa dokunma olmaksızın telefonda konuşma, zorla izlettirme ya da röntgencilik olarak belirtilmiştir. İkinci başlık; dokunarak gerçekleşen cinsel istismarlar olarak değerlendirilmiştir. Bunları cinsel organa dokunma, ağız yolu ile temas ve cinsel birleşme teşebbüsü olarak açıklayabiliriz. Son başlık olarak ise; üvey baba, dayı, dede gibi yaşça büyük bireyler tarafından şiddet ya da tehdit uygulanarak yapılan istismarlar olarak nitelendirilmiştir (Bekçi, 2006). Bu üç çeşidin gerçekleşmesi ya da istismara yönelik tutumlar sergilenmesi halinde davranışın cinsel istismar olarak tanımlanabileceği öne sürülmüştür.

Literatürde cinsiyet farklılıkları açısından cinsel istismar incelendiğinde, toplumsal değerlerin göz önünde bulundurulması gerektiği düşünülmektedir. Çünkü bir davranış, geleneksel toplumlarda cinsel istismar olarak değerlendirilirken, başka toplumlarda istismar olarak değerlendirilmeyebilir. Cinsiyet farklılıkları açısından cinsel istismar incelendiğinde, her iki cinsiyetteki çocukların da istismara maruz kaldıkları gözlemlenmiştir. Fakat geleneksel toplum içerisinde büyüyen bir kız çocuğunun, cinsel istismara daha fazla maruz kalabileceği düşünülmektedir. Çünkü geleneksel toplumlarda cinsel konuların konuşulması “ayıp” olarak nitelendirilebilir. Bu nedenle istismarın ortaya çıkması başka bir takım sorunların meydana gelmesine neden olabilir. Literatürdeki araştırmaların incelenmesi sonucunda kızların cinsel istismara maruz kalma oranlarının erkeklere göre daha fazla olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda cinsiyetler arası cinsel istismar farkını anlayabilmek adına yapılan bir araştırmada; erkeklerin kızlara göre daha az cinsel istismara uğradıkları fakat istismarı söylediklerinde daha az inanıldıkları saptanmıştır (Mott, 2003; 99). Bu bilgiye ek olarak 2001 yılında Zoroğlu ve arkadaşlarının yaptıkları bir araştırmada kızların erkeklere oranla daha fazla cinsel istismara maruz kaldıkları tespit edilmiştir.

Son 30 yıl içerisinde cinsel istismara yönelik araştırmaların hızla artış gösterdiği düşünülmektedir. Araştırmalar sonucunda cinsel istismar, çocuğun psikolojik, duygusal ve sağlık ile ilgili semptomlarının ortaya çıkmasına ve bu semptomların yetişkinlik dönemlerini de etkilemesine neden olmaktadır (Preiss, 2012).

Teegen (1991;69) okul çağı dönemindeki çocukların cinsel istismar sonucunda duygusal ve davranışsal semptomlarını, korku, utanma, suçluluk, kirlenme korkusu, obsesif-kompulsif bozukluk (örnek; sık yıkanma), kendinden küçüklerle cinsel oyunlar oynama, uluorta mastürbasyon yapma şeklinde belirtmiştir. Kendall ve Tackett (2002), istismara uğrayan çocukların sosyal anlamda ilişkilerini inceleyerek, cinsel istismara uğrayan çocuğun diğer insanlarla ilişki kurma ve ilişkileri sürdürebilme becerilerinin olumsuz yönde etkilenebileceğini öne sürmüşlerdir. Bir başka bilgiye göre istismara uğrayan çocukların ya ilişki kurmaktan kaçınma ya da aşırı yakın ilişki kurma isteği içerisinde oldukları varsayılmaktadır. Cinsel istismara uğrayan çocuklarda hem cinsel duygulanım hem de cinsel tutumlarının normal düzeyde olmadığı düşünülmektedir. Bu doğrultuda Gölge'nin (2005) yaptığı çocukluk çağından istismara uğrayan çocuklarla ilgili bir araştırmada istismara uğrayan çocuklarda kaygı bozukluğu, uyku bozukluğu, fobi, depresyon, cinsel bozukluk ve psikolojik problemlerin daha yüksek oranda görüldüğü belirtilmektedir.

Cinsel istismara uğrayan çocukların klinik özelliklerinde yaşa bağlı değişiklikler olduğu gözlenmiştir. Bu değişiklikler Şekil 2.6 'de gösterilmiştir;

Küçük yaş grubunun (10 yaş altı) verdiği tepkiler	Daha büyük yaş grubunun (10 yaş üstü) tepkileri
<p>Kendi yaş ve gelişim düzeyine uygun olmayan cinsel bilgiye sahip olması.</p> <p>Resimlerinde, oyunlarında ve davranışlarında cinsel içerikli temaların olması.</p> <p>Sık ve ortalık yerde yapılan aşırı masturbasyon.</p> <p>Konuşmasında cinsel içerikli sözcüklerin sık kullanılması.</p> <p>Yalnız kalmak istememe, uyku sorunları, enürezis, enkoprezis ve diğer regresif belirtiler.</p> <p>Kendini yaralayıcı ya da risk alıcı davranışlar, dürtüsellik, dikkat dağınıklığı, konsantrasyon güçlüğü.</p> <p>Fobik kaçınmalar(örn. İstismarcı ile aynı cinsiyetteki tanıdıklarından korku).</p> <p>Özellikle erkek çocuklarda daha sık olarak yangın çıkarma davranışı.</p> <p>Ailede rol değişimi, erken olgunlaşma</p> <p>Okul ve arkadaş ilişkilerinde sorunlar</p> <p>Ani davranış değişiklikleri</p>	<p>Büyük çocuklarda sosyal gelişim nedeniyle açık cinsel uğraşlar azdır.</p> <p>Cinsel istismara uğramış ergenlerde rastgele cinsel ilişkiye girme davranışı ve tekrarlayan istismarlara maruz kalma riski vardır.</p> <p>Yeme bozuklukları.</p> <p>Kendini yaralayıcı davranışlar, intihar girişimleri.</p> <p>Depresyon, sosyal geri çekilme.</p> <p>Suçta yönelme.</p> <p>Ailede rol değişimi, erken olgunlaşma.</p> <p>Okul ve arkadaş ilişkilerinde sorunlar.</p> <p>Ani davranış değişiklikleri.</p>

Şekil 2.6: Cinsel İstismara Uğrayan Çocukların Yaşa Göre Gösterdiği Tepkiler

Kaynak: Kılıçoğlu, A. (2010). Cinsel İstismar Mağduru Çocuk ve Ergenlerin Travmaya Tepkileri İle Anne-Babaların Tepkilerinin Karşılıklı İncelenmesi. Uludağ Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı.

Literatürdeki araştırmalarda cinsel istismar kavramı kendi içinde türlere ayrılarak açıklanmaya çalışılmıştır. Bu türler ensest ve pedofili olarak adlandırılmaktadır. Her iki türü de tanımlarsak; ensest, aile içindeki bireyin cinsel doyuma ulaşabilmek için diğer bir aile üyesi ile cinsel temasa kadar ilişkilerde bulunması; pedofili ise yetişkin bir bireyin aynı cinsiyetten ya da karşı cinsiyetteki çocuğu çekici bulması ve ona cinsel eğilimde bulunması halidir (Topçu; 1997; 43). İncelemeler doğrultusunda aile içinde yaşanan cinsel istismarlarda, istismarcının olayları tipik bir sıralama ile gerçekleştiği tespit edilmiştir. Bu sıralama aşağıdaki maddeler şeklindedir;

- Vaat dönemi; çocuğu psikolojik anlamda tatmin ederek yakınlaşma. Örneğin; hediye alma.
- Cinsel davranışın başlayarak yavaş yavaş ilerlediği etkileşim dönemi
- Gizlilik aşaması-tehdit dönemi
- İstismarın ortaya çıktığı dönem
- Ailenin çocuğun sözlerine inanmadığı dönem (Adalı, 2007)

Cinsel istismar konusu araştırılırken özellikle dikkat edilmesi gereken ilk konunun cinsel istismarın gerçekleştiği toplum ve o toplumun kültürel yapısı olduğu düşünölmektedir. Gelişmiş ölkelerde cinsel konular rahatlıkla aile içerisinde konuşulurken, geleneksel toplumlarda bu konuların konuşulması yasak niteliğindedir. Konuşulmayan cinsel konular, bireyin gelişim döneminde merak konusu haline gelebilir ve çevresinde kendinden yaşça küçük bireylerle merak duygusunu gidermesine neden olabilir.

2.8.3. Duygusal İstismar

Duygusal istismar, tanımlanması zor olarak geçen istismar türleri arasında varsayılabılır. Tanımlanması zor olarak geçmesinin sebebi davranışlardan kaynaklı olduğu şeklinde düşünölmektedir. Bu davranışlar; çocuğu yeterli bir şekilde sevmeme, ilgi göstermeme, çocuğa tehdit edici ya da reddedici davranma şeklinde sıralanabilir. Tam bir tanımlamaya ulaşabilmek adına literatüre bakıldığında duygusal istismar ile ilgili birçok terimin var olduğu gözlemlenmiştir. Bu terimlerden en yaygın olanları; ruhsal zulüm (mental curelty), duygusal istismar (emotional abuse), duygusal ihmal (emotional neglect), duygusal kötü muamele (emotional

maltreatment) ve psikolojik istismar (psychological abuse) şeklindedir (Pearce ve Pezzot-Pearce, 1997; 5).

Yapılan araştırmalar sonucunda duygusal istismar ile ilgili birçok farklı tanımlamalar olduğu gözlemlenmiştir. Veltkamp ve Miller'a (1994) göre duygusal istismar; çocuğun küçümsenmesi, reddedilmesi, sevgi ve güvenlikten mahrum bırakılmasıdır. Bir başka tanıma göre; çocukların ihtiyaç duyduklarında sevgi ve ilgiden mahrum bırakılması durumudur (Polat, 2001). Yılmaz'ın tanımına göre ise duygusal istismar; çocuğun duygusal, sosyal ve kişilik gelişimini engelleyici tüm davranışları içeren, çocuğun psikolojik anlamda gelişimini etkileyen bir istismar türüdür. Tüm tanımlamalar doğrultusunda duygusal istismar, çocuğun psikolojik gelişiminin duraksamasına neden olan, çocuğun kimlik ve kişilik gelişimini olumsuz yönde etkileyen ve davranış bozukluklarına neden olan davranışlar şeklinde düşünebilir.

Çocukların duygusal istismara maruz kalmaları diğer istismar türlerine göre daha sık olabilir. Fark edilmesi zor olan duygusal istismarın, genellikle çocuğa bakım veren kişi tarafından gerçekleştirildiği düşünölmektedir. Çocuğun belirli ihtiyaçlarının karşılanmaması durumu duygusal istismar olarak adlandırılabilir. Bu ihtiyaçlar; dokunma, güven, düzen ve yapı, sosyalleşme ve değer görme başlıkları altında açıklanabilir.

- Dokunulma; gerekli durumlarda temas ederek çocukla ilişki kurma
- Güven; ebeveyn rollerinde çocuğun güvenliğini sağlama hissiyatı
- Düzen ve yapı; çocuğa doğru model olarak gelişimine katkıda bulunma
- Sosyalleşme; ocuğun yeterli zaman ayırarak dış dünya ile etkileşimini sağlama
- Değer görme; çocuğa kendini değerli bir birey olduğunu hissettirme (Polat, 2001).

Duygusal istismarla ilgili bazı araştırmalara ilişkin sonuçlar aşağıda sunulmuştur:

2002 yılında Tencer'in duygusal istismarın yakın ilişkiler üzerinde anlamlı bir farklılık yaratıp yaratmadığını belirlemek amacıyla yaptığı çalışmada, duygusal istismara uğrayanların uğramayanlara göre daha az yakın ilişki içerisine girdiklerini

tespit etmiştir. 1996 yılında Kars tarafından yapılan bir araştırmaya göre erkek çocukların kız çocuklara oranla daha fazla duygusal istismara maruz kaldığı belirtilmiştir. Bu araştırmaya paralel olarak 2006 yılında Yıldırım tarafından Altındağ ilçesinde yapılan araştırmaya göre; babasının kendisine ve kardeşlerine duygusal istismar davranışında bulunduğunu ifade eden erkek çocukların oranı %54,8; kız çocukların oranı ise %45,2 olarak belirlenmiştir. Yine aynı araştırmada annenin kendisine duygusal istismar davranışında bulunduğunu söyleyen erkek çocuklarının oranı %36,2 iken; kız çocuklarının oranı %63,8 şeklinde tespit edilmiştir.

Duygusal istismar üzerine yapılan araştırmalara ek olarak Polat'ın 2001 yılında yaptığı araştırmada, ebeveynlerin, çocuklarının bebeklik döneminde yaptıkları bazı davranışları normal kabul ederken, aynı davranışı başka bir gelişim döneminde yapmasına izin vermeyerek duygusal istismara neden olduklarını tespit etmiştir. Bu nedenle duygusal istismarı anlayabilmenin diğerk istismar çeşitlerine göre daha zor olduğu söylenebilir. 2002 yılında Güler ve arkadaşları tarafından Sivas ilinde yapılmış başka bir araştırmada, düşük ekonomik gelirli annelerin çocuklarına ne kadar duygusal istismar uyguladıkları tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırmanın sonucunda annelerin çocuklarına karşı sevgilerini belli etmeyerek duygusal istismar yaptıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu araştırmalar doğrultusunda ailelerin çocuklarına duygusal istismarda bulduklarını fakat yaptıkları davranışları bilinçli bir şekilde yapmadıkları söylenebilir.

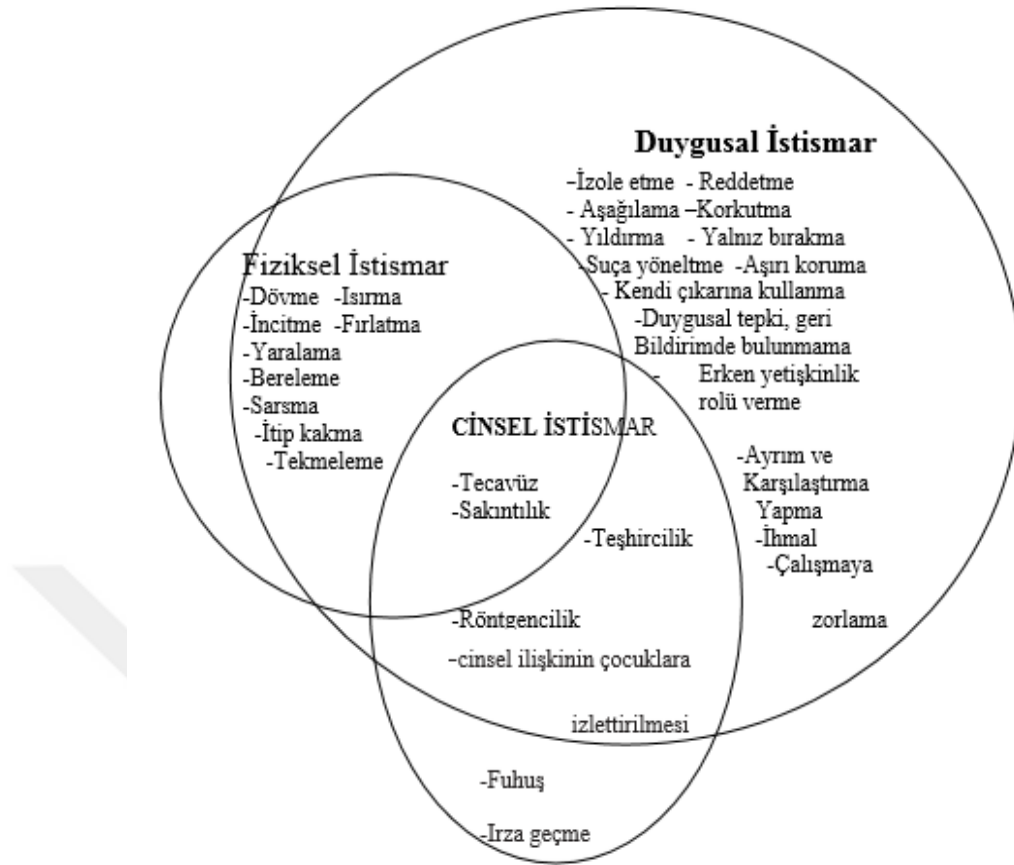
Duygusal istismar kapsamı ve sınırları çok geniş bir istismar türü olarak nitelendirilebilir. Anne ve babalar, çocuklarını bilinçlice duygusal istismara maruz bırakabilirler. Örneğin; kendi beklentileri doğrultusunda yaptırım olarak çocuklarına soğuk davranma, ilgi ve sevgiden yoksun bırakma gibi davranışlar sergileyebilirler. Buna ek olarak aşırı koruyucu anne, baskıcı ve kuralcı baba, cinsiyet ayırımı yapan aileler, çocuğu suça yönlendirme ve kardeşler arası ayırım yapma da duygusal istismar davranışları olarak tanımlanabilir (Köknel, 2001; s:63-69).

Literatürde duygusal istismarın nedenlerini inceleyen araştırmacılar bu nedenleri şu şekilde sıralamışlardır:

- Doğum sonrası anne ile kurulamayan ilişki: Annenin doğum sonrası post-partum sendromu sebebiyle bebeğim öz bakım ihtiyaçlarıyla ilgilenememesi
- Bozuk iletişim: Ebeveyn ve ocuk arasındaki diyalogun sağlanamaması
- Olgunlaşmama: Ebeveynin ocuğun bakımını sağlayacak kadar olgunlaşmamış olması
- Geniş aileler: Aile üye sayının fazla olması sebebiyle gerekli ilginin sağlanamaması
- Psikolojik sorunlar: Ebeveyn rollerinin yeterli derecede üstlenilmemesi, ebeveynlerin ben merkezicilik düşünceleri (Polat,2001)

Duygusal istismarın ocuk üzerindeki etkilerine bakıldığında birçok semptom ile karşılaşılabilir. Bu semptomlardan bazıları; pasif, kendine güvenmeyen, anti sosyal kişilik yapıları geliştiren çocuklar olarak değerlendirilebilir. Ayrıca ocuğun zihinsel gelişimini de etkileyen duygusal istismar, çocuklarda dikkat dağımlıklığına ve öğrenme güçlüğüne de neden olabilir (Aral ve Gürsoy, 2001). Çocukluk döneminde yaşanılan istismarın etkileri ilerleyen yaşlarda da ortaya çıkabilir. Ergenlik döneminde duygusal istismara maruz kalmış çocuklar; aileden uzaklaşmakta, değersizlik duygusuna kapılmakta ve saldırganca davranışlar sergilemektedirler (Kulaksızıoğlu, 2005). Duygusal istismar kavramına cinsiyet farklılıkları açısından bakıldığında ise kız ve erkek çocukların duygusal istismara uğrama oranları eşit olup, 6-8 yaş aralığındaki çocuklara daha çok uygulanıldığı gözlemlenmiştir (Taner ve Gökler, 2004).

Sonuç olarak duygusal istismar, çocuğun ruhsal ihtiyaçlarının ebeveynleri tarafından karşılanmaması olarak düşünölmektedir. Bu nedenle duygusal istismarda somut verilere ulaşabilmek oldukça güçtür. Duygusal istismara maruz kalan çocuklarda oluşan hasarların erken fark edilmemesinin, ilerleyen yaşlarda kalıcı semptomlara dönüşmesine neden olabileceği düşünölmektedir. Ailelerin bu konu hakkında bilgilendirilmesi, duygusal istismarı önleyebilmek adına önemli bir adım niteliğinde olup gerekli araştırmaların yapılmasının önemli olduğu düşünölmektedir.

Şekil 2.7: Çocukluk Dönemi İstismar Türlerinin Şematik Gösterilişi

Kaynak: Aydın, B. (1997). Çocuk ve Marmara Üniversitesi Vakfı Yayınları. S. 105. Ergen Psikolojisi. İstanbul

2.8.4. Ekonomik İstismar

Ekonomik istismar; kültürel ya da ekonomik sorunlar nedeni ile çocukların maruz kaldığı istismar türü olarak nitelendirilebilir. Bir davranış üzerinden ekonomik istismarı tanımlamaya çalışırsak; çocukların küçük yaşta çalışması ya da çalıştırılması şeklinde açıklanabilir. Literatürdeki çalışmaların incelenmesi sonucunda ortaya çıkan tanıma göre; ekonomik istismar, çocuğun gelişimini olumsuz yönde etkileyen, hak ve özgürlüklerini engelleyici, düşük ücretli işlerde çalışması ya da çalıştırılmasıdır (Senemoğlu, 2001).

Literatürde ekonomik istismar üzerine yapılan araştırmalar incelendiğinde, düşük gelirli ailelerin çocuklarını ekonomik istismara maruz bıraktıkları düşünülmektedir. Bu düşünce üzerine İngiltere’de Gibb ve arkadaşları (2003) tarafından yapılan bir

araştırmaya göre koruma sistemine kayıtlı çocukların %57'si düzenli bir kazanca sahip olmayan ailelerden gelmektedir. Başka bir araştırmada ise çocuk koruma sistemine bildirilen bu ailelerin özellikleri yalnız anne, işsiz baba, sosyal yardım alma veya yoksul mahallelerde yaşama şeklinde belirtilmiştir (Akbaş, 2014). Bu araştırmalar doğrultusunda; düşük gelirli ebeveynlerin çocuk yetiştirme konusunda sorunlar yaşadığı ve ek gelir ihtiyacı sebebi ile çocuklarını da çalıştırarak ekonomik yönden istismara maruz bıraktıkları söylenebilir.

Ülkemizde köyden kente göçün artması sebebiyle ortaya çıkan sorunlardan yoksulluk, çocuk işçi çalıştırmanın ucuz olması ve işverenin de ucuz işçi arayışı içinde olması, ekonomik istismarın ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu nedenle aktif olarak çalışan çocukların kimyasal ve fiziksel olarak tehlikeli ortamlarda çalışmasıyla gelişimleri olumsuz yönde etkilenebilir. Ayrıca çalışan çocukların ekonomik yönden istismara maruz kalmasının yanı sıra çalıştıkları ortamda da çeşitli istismarlara maruz kaldıkları tespit edilmiştir (Oral ve İnancıcı, 2004). Bu istismarlar fiziksel, duygusal ve cinsel olup bireyde ciddi hasarlar oluşmasına neden olabilir.

Çocuğun emeğinin kullanımı sadece ülkemizde değil tüm dünyada karşılaşılabilen istismarlardan biridir. Ülkemizde 3.8 milyon çalışan çocuk olup, yaşlarının küçük olduğu ve gelişimlerini olumsuz etkileyen koşullarda çalıştırıldığı rapor edilmiştir (Zeytinoğlu,1989). Dünya da ise aktif olarak 40 saatin üzerinde ve sigortasız olarak çalıştırılan çocuk sayısı 250-400 milyon arasında olduğu bildirilmektedir (Yılmaz ve Bayat, 2005).

Sonuç olarak ekonomik istismarın yine ekonomik sorunlar sebebiyle ortaya çıktığı, bu istismara maruz kalan çocukların diğer istismar türlerine de maruz kaldığı belirtilmiştir. Çocuk istismarının kalıcı hasarlar bırakabileceği, bu hasarların ilerleyen yaşlarda görülmemesi için önlemler alınması ve bunun için gerekli çalışmaların yapılmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

2.8.5. İhmal

Çocuk, yaşamının ilk yılları itibariyle duygusal ihtiyaçlarını ebeveynleri ile karşılıklı etkileşimleri sayesinde tamamlamaya başlar. Çocuğun bu ihtiyaçlarının karşılanmaması durumunda ihmal kavramı ortaya çıkabilir (Jones ve Gupta, 2003). İhmal kavramı, 1999 yılında Amerikan Sağlık Dairesi tarafından çocuğun duygusal ve fiziksel ihtiyaçlarının karşılanmasındaki yetersizlik durumu olarak açıklanmıştır. Bir başka açıklamaya göre ise ihmal kavramı; çocuğun kendisinden sorumlu olan kişi tarafından en temel gereksinimleri olan beslenme, giyim, tıbbi gereksinimler ve duygusal ihtiyaçlarının karşılanmaması şeklindedir (Polat, 2004).

Literatürde ihmal üzerine yapılan incelemeler sonucunda istismar ve ihmal kavramlarının kimi zaman bir arada kullanıldığı kimi zaman ise ayrı ayrı incelendiği görülmüştür. Konuya açıklık getirebilmek adına yapılan tanımlamaya göre istismar ve ihmal kavramları aktif ve pasif olarak değerlendirilmektedir. Zeytinoğlu'na (1991) göre istismar; 18 yaşından küçük olan çocuklara karşı aktif olarak bulunan eylemlerdir. İhmal ise; pasif eylemler olup çocuğun, beslenme, barınma, gözetim, eğitim gibi ihtiyaçlarının karşılanmaması durumudur (Yolcuoğlu, 2010).

İhmal davranışı, ailelerin çocuklarına karşı sergiledikleri tutumlardan kaynaklı olabilmektedir. Psikolojik sorunlara sahip olan ebeveynlerin çocuk yetiştirme ile ilgili korkuları ve yetersizlikleri sebebiyle çocuklarına karşı ihmal edici davranışlarda buldukları söylenebilir (Gencer ve ark. , 2014). Bu bilgiye ek olarak ailelerin çocuklarına karşı aşırı izin verici tutum sergilemeleri de çocuklarını ihmal ettikleri şeklinde değerlendirilmelerine neden olmaktadır (Rodriguez, 2010). İhmalin çocuk üzerindeki etkilerini anlayabilmek adına 1987 yılında Steele'nin yaptığı bir araştırmada, ihmale uğrayan çocuklarda öğrenme problemleri, düşük benlik saygısı ve ileriki yıllarda ortaya çıkan çocuk suçlarına neden olduğu tespit edilmiştir. Başka bir araştırma ise Zoroğlu ve arkadaşları (2001) tarafından yapılmış, araştırmada ihmal kavramının en sık bildirilen ruhsal travmalar arasında olduğu değerlendirilmiştir. Araştırmanın sonucuna göre çocukların %16,5'inin çocukluk dönemlerinde aileleri tarafından ihmale uğratıldıkları tespit edilmiştir. İhmal üzerine incelenen diğer bir araştırmaya göre ise Rosenzweig ve Kaplan (1996) ihmali üç

başlık altında değerlendirmiştir. Bu başlıklar; fiziksel ihmal, eğitimsel ihmal ve duygusal ihmal olarak ayrılmıştır.

a. Fiziksel İhmal

- Sağlık bakımı reddi: Fiziksel yaralanma ya da hastalık durumunda yapılan tedbirsizlikler
- Sağlık bakımının geciktirilmesi: Ciddi sağlık sorunlarında zamanında ve uygun bakım sağlayamama
- Terk etme: Çocuğu uygun zaman ve bakım olmaksızın terk etme
- Kovma: Çocuğu sürekli bir şekilde evden kovma ya da ihtiyacı olduğunu reddetme
- Bakımla ilgili diğer konular: Çocuğun bakımını sürdürmede bakım veren kişinin başka bir kişiye yönlendirmesi ve haftalar boyunca ilgilenmemesi
- Yetersiz denetim: Çocuğun yanında bir yetişkin olmaksızın çocuğun nerede olduğunun bilinmemesi, gece boyunca eve gelmemesi
- Diğer fiziksel ihmal çeşitleri: Ev içindeki ufak kazalara karşı önlemler alınmaması ya da güvenliği hiçe sayarak davranılması

b. Eğitimsel İhmal

- Çocuğun okuldan kaçmasına izin vermek: Çocuğun okula gitmeme ya da okuldan kaçtığı bilindiği halde ailenin gerekli önlemleri almaması
- Çocuğu okula kayıt ettirmeme: Çocuğu zorunlu okul çağı geldiğinde okula kaydettirmeme
- Çocuğun özel eğitim ihtiyaçlarına dikkat etmemek: Eğitim kurumlarının tavsiye ettiği ya da istediği materyallerde çocuğu yetersiz bırakmak

c. Duygusal İhmal

1988 yılında Ulusal Çocuk İstismarı Çalışma Merkezi duygusal ihmali ebeveynin çocuğa yetersiz bakım ve şefkat vermesi, çocuğu sürekli olarak istismara maruz bırakması, psikolojik anlamda sürekli reddetmesi ve çocuğun madde kullanımına izin vermesi olarak tanımlamıştır. Duygusal ihmale uğrayan çocuğun, anne ve babasıyla

arasındaki iletişimi de etkileyebilen bu ihmal türüne göre çocuklarda pasif ve hareketsiz davranışların görülebileceği, isteklerini anne ve babasına söylemeyen çocuğun beklenti içerisinde olabileceği düşünülmektedir. Bu nedenle ebeveynlerden gelen uyarının azalmasıyla davranışların bir döngü haline gelmesi, ihmalin sürekliliğini sağlayabilir.

Aşağıdaki Şekil 2.8’de çocuk istismarı ve ihmalinin çeşitli türleri arasındaki farklılıklar gösterilmektedir.

	Cinsel İstismar	Fiziksel İstismar	Duygusal İstismar/İhmal
İstismar Edici Davranış	Gizli-Saklı	Saklı ya da gözlemlenebilir	Gözlemlenebilir
İstismarcının Kimliği	Genellikle şüphelenilir	Bazen bilinir	Bilinir
İstismarcı/Bakmakla Yükümlü Kişi	Genellikle farklı kişilerdir	Aynı ya da bazen farklı kişilerdir	Aynı kişidir
Tanım/Kanıt Dayalı İspat	Tedavi yoluyla	Çocuğa zarar verildiğiyle ilgili belirtiler yoluyla	Çocuğa bakan kişi tarafından tedaviye yönlendirilmesi ve çocuğa zarar verdiğiyle ilgili belirtiler yoluyla
Acil Korunmaya Alınması Gerekliliği	Evet	Genellikle	Nadiren

Şekil 2.8: İstismar ve İhmalin Çeşitli Türleri Arasındaki Farklılıklar

Kaynak: Sarıbeyoğlu, N. (2007). Lise Öğrencilerinde Aile İçi Çocuk İstismarı ile Zorbalık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, İstanbul.

2.9. Çocuk İstismarının Önlenmesi

Son dönemlerde çocuk istismar kavramının ön planda olduğu varsayılarak yapılan literatür incelemelerinde, çocuk istismar kavramını anlamaya ve önlemeye yönelik çalışmaların yapıldığı, hükümet ve çeşitli kurumlar tarafından da desteklendiği

gözlemlenmiştir. Toplumların çocuğu algılama şekli ve tüm dünyada çocuk istismar konusunun tartışılması, devletlerin çocuk haklarının koruyucusu olma görevini üstlenmesi gibi olumlu gelişmeler, çocuk istismarının önlenmesi adına atılan önemli adımlardan bazılarıdır.

1999 yılında Lynch tarafından yapılan incelemeye göre istismarı engellemek için üç tür önlem vardır. Bunlardan ilki *Üçüncül Önleme*, yani istismar edilmiş çocuğun yeniden istismar edilmesini önleyici çalışmaları kapsar. Bu çalışmalar uzmanları ve kamuoyunu çocuk istismarının belirtilerine duyarlı kılmayı amaçlayan kampanyalar olup, bu tür önlemler içerisinde yer alabilir. Bir diğeri olan *İkincil Önleme*; istismar riski taşıyan gruplar belirlenerek, bu kişilerin var olan hizmetleri kullanmalarını sağlamaları konusunda stratejiler geliştirmek ve gerekirse de ailelere ek hizmetler sunmaktır. Örneğin; ailelere yönelik ek hizmetler olarak, ebeveyn bilgilendirme programları söylenebilir. Son önlem olan *Birincil Önleme*; tüm çocukların gelişmelerinin sağlıklı bir şekilde sürdürülebileceği ortamı sağlamaktır. Bu da kalıplaşmış yanlış aile tutumlarının değiştirilmesi ve çok yönlü eğitim olanaklarının oluşturulması ile mümkündür. Ayrıca kitle iletişim araçlarının kullanılmasının da bilinçli bir kamuoyu yaratma hedefine ulaşılabilmesinde büyük etkisi vardır.

2007 yılında Polat tarafından yapılmış bir başka çalışmada; çocukların zamanlarının büyük bir çoğunluğunun okullarda geçtiğini düşünülerek önleme çalışmalarının etkili olacağı yerlerden bir tanesinin okullar olduğunu belirtmiştir. Okullarda yapılacak olan önleme çabalarındaki temel düşünce çocukları istismara karşı bilinçlendirme eğitimleridir. Eğitim konuları, yaşam becerileri eğitimi (stresle başa çıkma, krizle başa çıkma, karar verme, sosyalleşmeyi öğrenme, olumlu benlik imajı geliştirme), ebeveynliğe hazırlama (normal cinsellik, çocuk gelişimi, ebeveynlik becerileri), kendini koruma eğitimi, yaşanılan bölge için çeşitli eğitim hizmetleri ve risk altındaki aileler için yardım hizmetleri hakkında bilinçlendirme olarak belirtmiştir (Tuna,2010). Hemen hemen bütün çocukların okula gittikleri düşünülürse, bu çalışmanın ana fikrinin anlamlı olduğu, çocuk istismarını engellemeye yönelik olumlu bir adım olabileceği düşünülebilir. Çünkü çocuk ve ergenlerin gelişim özellikleri hakkında bilgi sahibi olan okul personeli, çocukların normal ve normal dışı davranışlarını gözlemleyerek istismar tespitinde bulunabilirler. Özellikle okul psikoloğu, psikolojik danışmanlar ve hemşireler gibi eğitilmiş

personellerin istismarı önleme konusunda önemli bir yere sahip olabilecekleri düşünülmektedir.

Okullarda istismarı önleyebilmek adına, veli, öğrenci ve öğretmenlere yönelik çeşitli eğitimlerin yapıldığı gözlenmektedir. Bu eğitimlerin temel amacının bilgilendirmeye, anlamaya ve önlemeye yönelik olduğunu söyleyebiliriz. Son dönemlerde çocuk istismar vakalarının ön planda olması bilgilendirme amaçlı çeşitli eğitimlerin daha sık yapılmasını sağlamıştır. Yapılan bu eğitimlerdeki bilgilerden bazıları aşağıdaki maddeler şeklindedir;

1. Çocuklar kendi vücutlarına sahiptir ve vücutlarını kontrol edebilirler.
2. Çocuğa iyi ve kötü dokunma arasında fark olduğu ve herhangi bir kötü dokunuşta herkese hayır diyebileceği öğretilmelidir.
3. Çocuğa güvenilir ve koruyucu bir aile ortamı sağlanmalıdır.
4. Eğer çocuk girdiği ortamda kendini garip ve rahatsız hissediyorsa, bunu güvendiği bir yetiškine bildirmelidir.
5. Potansiyel tacizcilerin tanıdık kişiler olma olasılığı yabancı olma olasılığından daha yüksektir. Bu nedenle çocuk bir yakını, dostu, akrabayı görmeme konusunda ısrar ediyorsa çocuğun bu isteğine kulak verilmelidir.
6. Cinsel istismarla başa çıkmanın temel yollarından bir tanesi 'hayır' demek veya kaçmaktır. Bu çocuklara öğretilmelidir.
7. Çocuğa cinsel içerikli bilgi vermekten kaçınılmamalı ve bu durumdan utanılmamalıdır.
8. Çocukları öpücük vermek veya kucağa oturmaya yönlendirmek yerine, onların duygularını kendi yöntemleriyle ifade etmelerine olanak sağlamak gerekir.
9. Çocukla çok iyi iletişim kurulmalı ve çocuğun güveni her türlü konuda konuşulabilecek düzeyde genişletilmelidir.
10. Öğretmenlere cinsel eğitimden söz edilmeli, çocuklara da bedenlerinin özel yerlerine dokunulmaması gerektiği öğretilmelidir.
11. Çocuğa, yabancıların arabasına binmemesi, evlerine gitmemesi ve tanımadığı kişilerden bir şey almaması gerektiği öğretilmelidir.
12. Çocuklara bedenlerinin kendilerine ait olduğu öğretilmelidir (Dilbaz, 2004).

Bu maddeleri özetlersek; ebeveynleri istismar konusunda bilinçlendirmek için hazırlanan programlar ebeveynin çocuk yetiştirme becerisini geliştirmesi, çocuğu yönetmek için zorlayıcı yöntemleri daha az kullanması ve katı ebeveynlik tutumlarını değiştirmesi halinde daha az istismar edici olacağı esasına dayanmaktadır. Ebeveynlerin istismar konusundaki bilgileri, çocuklarının gelişimsel ihtiyaçlarını anlamalarında daha donanımlı hale gelmelerine ve bu sayede çocuk yetiştirirken karşılaştıkları problemlerle daha kolay baş etmelerine yardımcı olabilir. Bu maddelere ek olarak ailelere, istismar olgusu ile karşılaştıklarında verecekleri tepkilerle ilgili de eğitimler verilmelidir. Bu eğitimlerde ailelere gerçek ile nasıl yüzleşecekleri ve yüzleşme esnasında olayı inkar etmemeleri gerektiği anlatılmalıdır.

Oral ve İnanıcı'ya (2004) göre çocuk istismarını en iyi önleme programı, içinde bulunulan koşula farklı yönlerden müdahale etmektir. Bu düşünce doğrultusunda Şekil 2.9'da çocuk istismarını önleme ve müdahale stratejilerini kapsamlı olarak ele alan bir program sunulmuştur.

BİREYSEL	AİLESEL	TOPLUMSAL	KÜLTÜREL
İstismar eden anne babalara yönelik psikolojik yardım	Evlilik danışmanlığı	Sağlık ve sosyal hizmetlerin iyileştirilmesi	Çocuğu korumaya yönelik yasal düzenlemelere gidilmesi
İstismara uğramış çocuğa yönelik tedavi	Ev için yapılan harcamaları planlamak	İstismarı saptama konusunda uzmanlara eğitim verilmesi	Okullarda fiziksel cezanın yasaklanması
Alkol ve madde kullanımıyla ilgili rehabilitasyon programları	Anne-babalık becerilerini geliştirmek üzere eğitim	Çocuk koruma servislerinin geliştirilmesi	Alternatif disiplin yöntemleri geliştirmek
İş bulmada yardım	Ev güvenliğini sağlamaya yönelik eğitim	Evlat edinen anne-babaların belli sürelerde kontrolü	Kamuyuunu bilinçlendirmek adına kampanyalar yürütmek
Stresle başa çıkma yollarının öğretilmesi	Doğum öncesi anne-baba eğitimi	Kriz hallerinde aranacak telefon hizmetlerini oluşturmak	İstismarın yaygınlığını araştırmak ve istismarı önlemeye yönelik araştırmalar yapmak
	Sağlık kontrolleri	Toplumsal destek gruplarını yaygınlaştırmak	
		Gereksinimi olan ailelere bakım olanaklarının sunulması ve geliştirilmesi	
		Aile planlaması ve çocuk bakım kliniklerini geliştirmek	

Şekil 2.9: Çocuk İstismarı ve İhmalini Önleme ve Müdahale Stratejileri

Kaynak: Oral, G., İnanıcı, M. A. (2004). Risk Altındaki Çocukların Saptanmasında Öğretmenin Rolü. İstanbul: 4. Akşam Sanat Okulu Matbaası.

2.10. Çocuk İstismarının Hukuksal Boyutu

Toplumun gelişmesiyle beraber kültürlerin farklılaşması çocuğa olan bakış açısını zaman içinde değiştirmiş, dünyada çocuğun zarar görmesini engelleyecek ortak yaklaşımlar şekillenmeye başlamış, devletler ve uluslar çocukları korumayı üstlenmişlerdir. Çocukların haklarını korumaya yönelik 1 Ocak 2002’de yapılan Medeni Kanun’da yürürlüğe giren çocuk tanımı, Çocuk Hakları Sözleşmesi’ne uygun bir biçimde 0-18 yaşındaki bireyler olarak yer almıştır (Asma, 2006).

Çocukların haklarını korumaya yönelik uluslararası hukuki metin, Birleşmiş Milletler tarafından 1989 yılında kabul edilen Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’dir. Bu sözleşme 28 Ocak 1990’da 61 ülke tarafından, 14 Şubat 1990 tarihinde de Türkiye tarafından imzalanmış olup ve 1994 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından da onaylanmıştır. Bu sözleşmede temel konular arasında çocuğun sağlığı, gelişimi ve eğitimi yer almaktadır. Bu konular içerisinde çocuk istismar kavramı da önemli bir yer tutmaktadır (Aral ve Gürsoy, 2001). Ayrıca çocuk istismarının önlenmesi ve çocukların güvence altına alınmasına dair maddeler de sözleşmenin içerisinde (Oktay, 2004).

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’nin 19, 34 ve 39. maddeleri çocuk istismarını önleme amaçlı hazırlanmıştır. Bu maddelere göre çocuğun yetiştirilmesinden sorumlu olanlar bu hakları çocuğa zarar verici şekilde kullanamazlar. Bu maddeler doğrultusunda devlet çocuğu korumak ve istismarı önlemek için bu tür davranışları engelleyecek politikalar yürütmekle yükümlüdür. Sözleşmenin 18. maddesine göre çocuğun yetiştirilmesiyle sorumlu olan kişiler ebeveynlerdir. Bu madde doğrultusunda çocuk, gelişimini tamamlayana kadar ebeveynleri tarafından korunmalıdır. Sözleşmenin diğer bir maddesi olan 32. madde çocuğu fiziksel istismardan koruma amaçlı olup, eğitim, barınma ve beslenme konularını da içermektedir (Oral ve İnanıcı, 2004). Sözleşmenin 39. maddesi silahlı çatışmalarda mağdur olan çocukların beden ve ruh sağlığını içererek, devletin bu konuda önlem alması gerektiğini vurgulamaktadır. Cinsel istismara yönelik gerekli maddeler, çocuk satışına, çocuk fahişeliğine ve çocuk pornografisine karşı yapılan önemli protokollerdir. Bu protokol 9 Eylül 2000 tarihinde Türkiye tarafından da onaylanmıştır.

Türkiye’de çocuk hakları ile ilgili var olan yasal dayanaklardan bazıları aşağıda sıralanmıştır:

- Çocuk Haklarına Dair Sözleşme
- Çocuk Haklarının Kullanımına İlişkin Avrupa Sözleşmesi
- Türk Ceza Kanunu
- Türk Medeni Kanunu
- Çocuk Koruma Kanunu
- Sosyal Hizmetler Kanunu
- İş Kanunu
- Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun
- 2012/20 Sayılı Başbakanlık Genelgesi

Bu yasal dayanaklarda çocuğun doğumundan 18 yaşına dek tüm temel hakları Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’de düzenlenmiştir. Kişi olarak toplum düzenindeki hukuksal konumu Medeni Kanun’da, haklarının çiğnenmesi durumundaki yaptırımlar ve ceza yargılamasındaki hakları Türk Ceza Kanunu’nda, korunmasına ilişkin kurallar ise Çocuk Koruma Kanunu ve Sosyal Hizmetler Kanunu’nda düzenlenmiştir (Bekçi, 2006). Bu sözleşmelerin ülkemiz tarafından kabul görmesi çocuk haklarını korumaya yönelik bilinçlendiğimizi göstermektedir.

İstismara maruz kalan çocuğun aldığı en ileri derecedeki hasar istismarın ölüm ile sonuçlanmasıdır. Bu konuda başta anayasa olmak üzere birçok yasa çocuğu korumaktadır. Bu yasalardan ilki Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’dır. Bu Anayasa’nın 27. maddesine göre kişinin yaşama hakkı her bireyin kendisine ait olduğu şeklindedir. Bu madde çocuğu koruyan en hukuki madde olarak varsayılabılır. Bir başka koruma yasası olan Sosyal Hizmetler Kanunu’nun 21. maddesine göre korumaya, bakıma ve yardıma muhtaç çocukları bildirme yükümlülüğü olan kişiler vali, polis, muhtar ve kaymakamlardır. Günümüzde sık sık duyduğumuz cinsel istismar vakalarına yönelik kabul edilen kanun ise Türk Ceza Kanunu’dur. Bu Kanun’un 77. maddesi; çocuğa cinsel istismarda bulunanların 8 yıldan başlayarak hapis cezası alacağı şeklindedir. Ekonomik istismarı önleyebilmek adına yapılan İş Kanunu’nun 71. maddesinde 15 yaşını doldurmamış çocukların çalıştırılması yasaklanmıştır.

Alınan kararlar ve imzalanan sözleşmeler doğrultusunda çocukların korunması ve istismarı engellemeye yönelik tutumlar günden güne gelişmektedir. Son günlerde ülkemizde sıkça duyduğumuz istismar konusu bu maddelerle engellenmeye çalışılmaktadır. Çocuğun yaşadığı istismar sonucunda hasarının önlenmesi her ne kadar zorda olsa da bu maddelerin mahkemeler tarafından eksiksiz bir şekilde uygulaması ve istismarcıya uygun cezaların verilmesi halinde vakaların azalması sağlanabilir.

2.11. Çocuk İstismarının Etkileri

Çocuk istismarının etkileri, literatürde ayrı bir başlık altında incelenmiştir. İstismar sonucunda çocuklarda oluşabilecek olumsuz etkilerin çok yönlü olduğu ve detaylı bir şekilde incelenmesi gerektiği söylenebilir.

İstismarın çocuk üzerindeki etkilerini anlayabilmek adına yapılan araştırmalarda, istismarı azaltan ve arttıran faktörlerin üzerinde durulduğu, araştırmalar sonucunda kimi zaman istismarın etkisinin yaşam boyu sürdüğü, kimi zaman ise çocuğun istismar sonrasında daha az etkilendiği öne sürülmüştür. Çocuk istismarının etkilerini azaltan ve arttıran faktörler; çocuğun yaşadığı istismarın niteliği (doğası, sıklığı ve önceki istismarla geçmişi), çocuğun kaynakları (sosyal ve akademik özellikler), çocuğun kırılabilirliği (ruhsal hastalıklar, zeka düzeyi, bağlanma stilleri ve istismarın erken başlaması) ve çocuğun sahip olduğu sosyal destek (istismar edici olmayan ebeveynle ilişki, çevresel destek ve psikoterapi) şeklinde sıralanmıştır (Tuna, 2010). İstismar sonucu çocuğun ne kadar etkilenip etkilendiğini anlayabilmek için, bu faktörlerin göz önünde bulundurulması gerektiği düşünülmektedir.

Farklı istismarlar sonucunda çocuk istismarının etkileri incelediğinde bazı verilere rastlanılmıştır. Bu verilere göre, sıkça rastlanabilen duygusal istismarda çocuğun fiziksel, psikolojik ve zihinsel gelişimi etkilenebilir. Çocuğun zihinsel kapasitesi normal gelişmesine rağmen istismar sonucunda gelişimi olumsuz yönde etkilenebilir. 2003 yılında Gibb ve arkadaşları tarafından çocukluk zamanında duygusal istismara maruz kalmış hastalar ile yaptıkları bir araştırmada, hastalarda tespit edilen kaygı bozukluklarının istismar sonucunda ortaya çıktığı saptanmıştır. Finkelhor'un (1990) cinsel istismara uğrayan çocuklar üzerine yaptığı araştırmada ise istismar sonucunda

çocuklarda korku, uyku problemleri ve stres gibi hasarlar tespit edilmiştir. Bu hasarlara ek olarak çocuklarda intihar girişimlerine, uygunsuz cinsel davranışlara, depresyon, bağımlı kişilik ve benlik saygısında birtakım değişikliklere de rastlanılabılır.

Çocuk istismarının etkileri kendi içerisinde fiziksel, psikolojik, kişilerarası etkileşim ve akademik etkiler olarak 4 başlık altında incelenmiştir.

2.11.1. Fiziksel Etkiler

Fiziksel etkilerin, çocuğun bedeninde gözle görülebilir oldukları için fark edilmeleri oldukça kolaydır. İstismar sonrasında oluşabilen fiziksel etkiler; çocuğun cildinde (çürük, sıyrık, yara, yanık ve haşlanma izi), iskelet yapısında (kafa tası ve kemik çatlakları, kemik çıkıkları) ya da iç organlarda (beyin travması, iç kanama ya da organların yırtılması gibi) yaralanmalar şeklinde sıralanabilir (Sarıbeyoğlu, 2007).

2.11.2. Duyuşsal - Psikolojik Etkiler

İstismara uğrayan çocuklarda, istismarın fiziksel etkileri gözle görülürken psikolojik etkilerinin fark edilmesi oldukça güçtür. Oysa ki psikolojik etkiler, çocuğun yaşamı boyunca sürebilir. Aber ve Allen (1987), çocuğun maruz kaldığı istismar nedeniyle kuracağı ilişkilerinde bağlanma sorunu ve iletişim sorunu yaşayacağını belirtmişlerdir. İstismarın psikolojik etkileri olarak çocuklarda içe çekilme, depresyon, anksiyete, korku, öfke, kendini aşırı şekilde güven altına alma isteği, düşük benlik saygısı ve sınırlı duygulanım gibi durumlar gözlemlenebilir. Bunlara ek olarak çocuklarda uyku bozuklukları, bebek gibi konuşma, tikler, saldırgan olma gibi davranış bozukluklarına da rastlanılabılır. İstismara maruz kalan çocuklarda depresif ruh hali, kendini insanlardan soyutlama ve suçluluk hissi en ağır psikolojik belirtiler arasında varsayılabılır. Psikolojik etkilerinden en önemlisi olarak nitelendirilen intihar ise psikolojik etki olarak sıklıkla karşımıza çıkabilir. Bu düşünce doğrultusunda, çocuklukta cinsel istismar geçmişi olan gençlerin olmayanlara göre 12 kat daha fazla intihar riski bulunduğu araştırmalar doğrultusunda tespit edilmiştir (Sarıbeyoğlu, 2007).

2.11.3. Davranışsal-Kişilerarası Etkiler

İçselleşmiş semptomların dışarı vurumu olarak istismara uğramış çocukların davranışlarında farklılıklar gözlemlenebilir. En sık görülen davranış ise öfke kontrolünü sağlayamayan çocuğun saldırgan davranış sergilemesidir. Bazen çocuklar istismar eden kişiye öfkelenirken bazen de istismara uğramasını önlemede başarılı olamayan ya da olayı açıklarken kendisine inanmayan kişiye öfkelenmektedir. 2001 yılında Alexander, çocukların özellikle ilk çocukluk döneminde maruz kaldıkları kötü muameleleri içselleştirdiklerini, uzun vadede bu içselleştirmenin farklı şekillerde ortaya çıktığını ifade etmiştir (aktaran: Sarıbeyoğlu, 2007). Güvensiz bağlanma, kaçınmalı bağlanma, fiziksel veya pasif saldırganlık, etkili sosyal beceriler geliştirilememe, anti sosyal sosyal davranışlar da istismarın çocuk üzerindeki etkileri arasında varsayılmaktadır (Righthand ve ark, 2003).

2.11.4. Akademik Etkiler

İstismar mağdurlarının akademik performanslarında ani değişikliklerin yaşandığı düşünülmektedir. Mağdurlarda düşük okul başarısı, okuldan alıkoyma nedenleriyle, okulu asma ve okuldan atılma gibi okul problemleri görülebilir. İstismar, çocuğun dünyaya karşı duyduğu merakı azaltabilir, bağımsızlık ve otonomiyle ilgili motivasyonunu bastırarak çocuğun öğrenme sürecini engelleyebilir. İstismar türleri arasından ekonomik yönden istismarın çocuğun akademik başarısına olan etkisinin oldukça yüksek olduğu düşünülmektedir. Çalışan çocukların fiziksel gelişimi, okula giden çocuklarla karşılaştırıldığında önemli derecede geri kaldığı görülmüştür. Ayrıca çocukların eğitim yılları ve saatleri içerisinde çalıştırıldıkları için derslerden uzak kalmaları eğitimlerini tamamlamakta zorluk çekmelerine neden olmaktadır (Sarıbeyoğlu, 2007).

Fiziksel istismar sonucunda çocuğun bilişsel alanında birtakım hasarlar oluşması, çocukta zihinsel gelişim sorunlarına, sözel beceri sorunlarına, algısal ve motor gelişim sorunlarına neden olabilir. İstismarın bilişsel alanda etkilerine ulaşabilmek için 2004 yılında Naude ve arkadaşlarının yaptıkları bir araştırma sonucunda, istismara uğrayan çocuklarda hafıza ve öğrenme becerilerinin zarar gördüğü,

planlama, bilgiyi örgütleme, problem çözme gibi önemli becerilerinin zayıfladığı, soyut düşünmede sorunlar yaşadıkları belirtilmiştir.

İstismarın çocuk üzerindeki etkisini özetlersek; bütün istismar çeşitlerinin çocuk üzerindeki hasarları yaşam boyu sürebilmektedir. İstismara neden olan fiziksel durumların ve psikolojik durumların önceden anlaşılması istismarın engellenebilmesi açısından önem taşımaktadır. Toplumun en önemli yapısı olan aile, istismarın önlenmesi açısından konuya farkındalık düzeyi ve çocuğa karşı sergilediği tutum ile önemli bir yere sahiptir. Çocuk istismarını önlemek amacıyla dünyada alınan kararlar ülkemizde de kabul görmektedir. İstismarı önleyebilmek adına yapılan araştırmaların sıklığı konuya ne kadar önem verildiğini anlamamıza ve toplumun farkındalık düzeyini artmasına yardımcı olmaktadır.

2.12. Çocuk İstismar ve Ebeveyn Tutumu

Çocuk istismar kavramı, insanlık tarihi boyunca var olmasına rağmen, son yıllarda gerek ülkemizde gerekse diğer ülkelerde sık sık gündeme gelen konular arasında yer almaktadır. Türkiye’de kavramın yeterince bilinmemesi ve kültürel nedenlerden dolayı yeterince bildirilmemesi sebebiyle ortaya çıkması oldukça güç olan bir konu olarak nitelendirilebilir. Çocuk istismarının, çocuk üzerinde etkilerinin önemli olduğu, çocuğun gelişimini etkileyebileceğini söyleyebiliriz. Bu nedenle çocuk istismarına neden olan faktörlerin incelenmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu faktörler arasında ebeveynlerin, çocuklarına karşı sergiledikleri tutumun değerlendirilmesi gerektiği, istismarı önleyebilmek adına önemli bir adım olarak varsayılabilir. Literatürde çocuk istismarı ve ebeveyn tutumları arasındaki ilişkiyi anlayabilmek adına yapılan araştırmalar incelendiğinde bazı sonuçlara ulaşılmıştır.

Ülkemizde çocuk istismarı üzerine yapılan araştırmalardan Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu’nun yaptığı çalışma incelendiğinde çocukların %46’sının, Türkiye genelinde yapılan bir çalışmaya göre ise çocukların %45’inin istismara uğradığı belirtilmiştir (Akbaş, 2014). Bir diğer araştırma olan UNICEF’in 2008 yılında yaptığı araştırmada Türkiye’den 12 ildeki ebeveynler incelenerek çocuklarına nasıl bir disiplin uyguladıkları sorulmuştur. Araştırmanın sonucunda anne- babaların %9,3’ünün fiziksel şiddet uyguladığı, %7,3’ünün çocukları korkuttuğu, %31,8’inin

çocuklarına bağırdığı veya yüksek sesle azarladığı tespit edilmiştir. Bu iki çalışmanın da ortak noktası olarak çocukların gelişimlerinde ebeveynlerin ne denli önemli olduklarını belirtebiliriz. Bu nedenle çocuk istismarı konusunda önlem alabilmek adına ebeveynlere yönelik araştırmaların ve eğitimlerin artması gerektiği düşünülmektedir. Bu sayede toplumlarda istismara maruz kalan çocukların oranının azalacağı ve istismarın yaşandığı durumlarda çocukların daha rahat bilgi vermelerinin sağlayacağı düşünülmektedir.

2.13. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada, 6., 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin istismar yaşantıları ile anne tutumları ve baba tutumları arasındaki ilişki düzeyinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

2.14. Araştırmanın Önemi

Çocuk istismarı bugün hemen hemen her toplumda yaygın olarak görülmektedir. İstismar, çocuğun fiziksel ve ruh sağlığını etkileyerek, yeni bir neslin yetişmesine neden olabilmektedir. Türk toplumunda çocuk istismarı, toplumun değer yargıları gereğince aile meselesi olarak görülüp, dışarıdan müdahalelere kapalı olan bir konu olarak adlandırılmaktadır. İstismara maruz kalan çocuklar, toplumun değer yargıları sebebiyle utanç duymakta ve kendini suçlu hissetmektedir. İstismarı yapan kişilerin, istismarı başkası ile paylaşması durumunda daha büyük istismara maruz kalacağı şeklindeki tehditleri yüzünden bu durumun bir aile sırrı olduğu ve aile içinde kalması gerektiği bilinci çocuklara aşılanamaktadır. Bu tehditler sebebiyle, çocuklardan alınan bilgilerin geç ve yetersiz olması, istismarı önleyici uygulamalar ve yasal yaptırımların gecikmesine neden olmaktadır.

Toplumun en temel birimini oluşturan ve devamlılığını sağlayan ailenin, çocuğun sağlıklı gelişim sürecini tamamlayana kadar belirli sorumlulukları vardır. İstismar konusunda risk faktörü olan ebeveyn tutumları özellikle dikkat çekmektedir. Ebeveynin kendi anne ve babasıyla olan ilişkisinin niteliği, eşler arasındaki ilişki, çocuğun cinsiyeti, çocuğun yaşı ve kültürel değerler risk faktörü kapsamında değerlendirilmektedir. Bu risk faktörlerinin ayrıntılı bir şekilde hem anne tutumu hem de baba tutumu açısından tanımlanması, çocuk istismarını anlama, önleme ve

onlara sağlıklı bir şekilde yaklaşabilme açısından büyük bir önem taşımaktadır (Tuna, 2010).

Türkiye’de çocuk istismar konusu toplumun değerleri gereği çok fazla konuşulamayan bir konudur. Zaman zaman yaşanan istismarlar sosyal medya aracılığıyla topluma ulaşmakta ve destek sağlanmaktadır. İstismar konusunun ülkemizde az çalışılabilen bir konu olması sebebiyle yapılan araştırmalar kısıtlı kalmaktadır. Toplumun en temel birimi olan aile içerisindeki ilişkilerin çocuğun gelişimini sağlıklı bir şekilde etkileyebilmesi adına anne ve baba tutumu ile istismarın arasındaki ilişkinin incelenmesi, bu konuda yapılan araştırmalara ek kaynak sağlayabilecek olması bakımından önemlidir.

2.15. Araştırma Soruları

Araştırmanın genel amacı çerçevesinde aşağıdaki sorulara yanıt aramaktadır.

1. 6., 7. ve 8. sınıf öğrencilerine uygulanan Çocuk İstismarı Tanılama Anketi-Form 3’ün alt boyutları olan duygusal istismar, cinsel istismar, fiziksel istismar, ekonomik istismar ve ihmal ile aile tutumları arasında bir ilişki var mıdır?
2. ***Otoriter Ebeveyn Tutumu***
 - Otoriter Anne Tutumu ile çocuk istismar ve ihmali arasında ilişki var mıdır?
 - Otorite Baba Tutumu ile çocuk istismar ve ihmali arasında ilişki var mıdır?
3. ***Demokratik Ebeveyn Tutumu***
 - Demokratik Anne Tutumu ile çocuk istismar ve ihmali arasında ilişki var mıdır?
 - Demokratik Baba Tutumu ile çocuk istismar ve ihmali arasında ilişki var mıdır?
4. ***İlgisiz Ebeveyn Tutumu***
 - İlgisiz Anne Tutumu ile çocuk istismar ve ihmali arasında ilişki var mıdır?
 - İlgisiz Baba Tutumu ile çocuk istismar ve ihmali arasında ilişki var mıdır?
5. ***Tutarsız Ebeveyn Tutumu***
 - Tutarsız Anne Tutumu ile çocuk istismar ve ihmali arasında ilişki var mıdır?
 - Tutarsız Baba Tutumu ile çocuk istismar ve ihmali arasında ilişki var mıdır?

6. Koruyucu Ebeveyn Tutumu

- Koruyucu Anne Tutumu ile çocuk istismarı ve ihmali arasında ilişki var mıdır?
- Koruyucu Baba Tutumu ile çocuk istismar ve ihmali arasında ilişki var mıdır?

7. Çocuk istismarı ve ihmali çocuğun cinsiyetine göre farklılık gösterir mi?

8. PARI Anne Tutum Ölçeği çocukların ÇİTA Ölçeği'nin alt boyutlarını yordar mı?

9. BADEP Baba Tutum Ölçeği çocukların ÇİTA Ölçeği'nin alt boyutlarını yordar mı?

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma 6., 7. ve 8. sınıfta okuyan öğrencilerin aile içi istismar yaşantıları ile aile tutum ilişkisini inceleyen betimsel tarama türünde bir araştırmadır.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 2015-2016 eğitim öğretim yılında İstanbul ilinde öğrenim görmekte olan 6., 7. ve 8. sınıf öğrencileri ve onların anne ve babaları oluşturmaktadır.

Bu evrenden Beylikdüzü ve Büyükçekmece ilçelerinden rastgele seçilmiş dört farklı okuldan 202 öğrenci ve veliye ulaşılarak örneklem oluşturulmuştur.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada üç farklı ölçek kullanılmıştır. Bunlar;

- Çocuk İstismar Tanılama Anketi-Form 3
- Anne Tutum Ölçeği- PARI (Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumları Ölçeği)
- Badep Baba Tutum Ölçeği

3.3.1. Çocuk İstismar Tanılama Anketi-Form 3

ÇİTA-FORM 3, ortaöğretim çağı çocukların çocuk istismarını taramak amacıyla geliştirilmiştir. Ölçeğin geçerlilik ve güvenilirlik çalışması Akdaş tarafından 2005 yılında yapılmıştır. Form 3; 6.,7. ve 8. sınıf öğrencilerine uygulanmak üzere düzenlenmiştir. Her madde için “hiç”, “zaman zaman” ve “her zaman” şıklarından birinin seçilip işaretlenmesi gerekmektedir. Ölçekte bazı maddeler için “hiç”, bazı

maddeler içinse “zaman zaman” yanıtlarına 0 puan verilir. Diğer şıklarda “1” ve “2” puan verilir. ÇİTA-FORM 3 bir tarama envanteri olarak düzenlendiğinden herhangi bir toplam ya da kesme puanı yoktur. Ölçeğin değerlendirilmesi “0” puanının üzerinde çıkınca çocuğun herhangi bir istismar davranışına maruz kaldığı anlaşılmaktadır.

ÇİTA-FORM 3 çocuk istismarının 5 alt boyutunu incelemektedir. Bu boyutlar; fiziksel istismar, cinsel istismar, duygusal istismar, ekonomik istismar ve ihmal olarak belirlenmiştir. Her boyuta denk gelen maddeler şu şekildedir:

1. Duygusal istismar (6 madde): 1, 2, 3, 4, 5 ve 6. maddeler
2. Cinsel istismar (10 madde): 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15 ve 16. maddeler
3. Fiziksel istismar (9 madde): 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24 ve 25. maddeler
4. İhmal (11 madde): 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35 ve 36. maddeler
5. Ekonomik istismar (5 madde): 37, 38, 39, 40 ve 41. maddeler

Ölçeğin güvenilirlik çalışmalarında iki-yarım test güvenilirliği kullanılmıştır. Buna göre; iki-yarım test güvenilirliği 86 ve iç tutarlılık katsayısı Cronbach's $\alpha = 0.82$ olarak tespit edilmiştir. Ölçeğin yapı geçerliliği her bir alt ölçek için aşağıdaki şekildedir:

- Duygusal İstismar Alt Ölçeği: %72
- Cinsel İstismar Alt Ölçeği: %72
- Fiziksel İstismar Alt Ölçeği: %77
- İhmal Alt Ölçeği: %72
- Ekonomik İstismar Alt Ölçeği: %74

ÇİTA-FORM 3, faktör yapısı yoluyla yapı geçerliliği, yarım-test yolu ve iç tutarlılık katsayısı yoluyla güvenilirliği incelenmiş ve 6., 7. ve 8. sınıf öğrencileri düzeyinde geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu saptanmıştır.

Araştırmada kullanılan ÇİTA-FORM 3 'ün alt boyutları Cronbach Alfa değerleri sırasıyla .52, .712, .685, .675, .759 olarak bulunmuştur.

3.3.2. Anne Tutum Ölçeği- PARI

Orijinal adı Parental Attitude Research Instrument (PARI) olup Schaefer ve Bell tarafından 1958 yılında geliştirilmiştir. Çocuğun kişilik gelişimine, anne babanın çocuk yetiştirme tutumlarının ve aile hayatının doğrudan etkili olduğu ilkesine dayandırılmıştır. Ülkemize uyarlama çalışmalarından ilki LeCompte, LeCompte, Özer ve arkadaşları tarafından 1978 yılında yapılmıştır. Orijinali 115 madde olan ölçek, 60 madde sayısına indirilmiş ve 5 alt boyuttan oluşmaktadır (Kulaksızoğlu, 1985).

“Üç hafta ara ile yapılan test-tekrar-test yöntemiyle güvenilirlik katsayıları .58 ve .88 olarak bulunmuştur. Alfa güvenilirlik katsayısı ise .64 olarak saptanan ölçeğin iç tutarlılığı araştırma amacına yönelik olarak yüksek olduğu tespit edilmiştir. Kavramsal geçerlilik için yapılan faktör analizinde ölçek beş faktöre ayrılmıştır. Korelasyon katsayıları II. Faktörde .59 ve V. Faktörde .90 ve tanımlanan beş alt ölçekte r'nin medyanı .81 olarak hesaplanmıştır. Bu çalışmaların ikincisi de Küçük tarafından 1987 de yapılmıştır. Bu çalışmada PARI formunun II. III. ve IV. Alt ölçeklerinin yapı geçerliliği test edilmiştir” (Aktaran Erginbay, 2014).

Ölçeğin maddeleri soru şeklinde olmayıp, olumlu ve olumsuz ifadelerden oluşmuştur. Dört basamaklı değerlendirme sistemi oluşturulmuştur. Bunlar; “çok uygun buluyorum” (4 puan), “oldukça uygun buluyorum” (3 puan), “biraz uygun buluyorum” (2 puan) ve “hiç uygun bulmuyorum” (1 puan) şeklindedir. Her alt testteki puanın yüksekliği o alt testte yansıtılan tutumun onaylandığını gösterir. Ölçekte 2, 29 ve 44. Maddeler tersine çevrilmiş ifadelerden oluşmaktadır. PARI formunun alt ölçekleri şunlardır;

1. Faktör: Aşırı Koruyucu Annelik (16 madde): 1-3-4-7-11-12-14-26-27-28-32-34-36-46-51-57. En düşük puanı 16, en yüksek puanı 64'tür. Anne ya da babanın *yüksek puan alması olumsuz* olarak değerlendirilir.
2. Faktör: Demokratik Davranma ve Eşitlik Tanıma (9 madde): 2-13-18-22-29-37-44-45-59. En düşük puanı 9, en yüksek puanı 36'dır. *Yüksek puan alınması olumlu* olarak değerlendirilir.

3. Faktör: Annenin Ev Kadınlığı Rolünü Reddetmesi (13 madde): 6-9-16-17-23-31-38-41-42-49-52-55. En düşük puanı 13, en yüksek puanı 52'dir. *Yüksek puan alınması olumsuz* olarak değerlendirilir.
4. Faktör: Aile-içi Çatışma (Karı-Koca Geçimsizliği) (6 madde): 8-19-33-40-48-54. En düşük puan 6, en yüksek puan 24'tür. *Yüksek puan alınması olumsuz* olarak değerlendirilir.
5. Faktör: Sıkı Disiplin (16 madde): 5-10-15-20-21-24-25-30-35-39-43-45-47-50-53-56-58-60. En düşük puan 16, en yüksek puan 64'tür. *Yüksek puan alınması olumsuz* olarak değerlendirilir.

Araştırmada kullanılan anne tutum ölçeği PARI'nin alt boyutları Cronbach Alfa değerleri sırasıyla .865, .722, .772, .675, .715 olarak bulunmuştur.

3.3.3. Badep Baba Tutum Envanteri

Mevcut envanterlerin incelenmesi sonucunda hali hazırda var olan tutum envanterlerinin anneye yönelik olması sebebiyle bu ölçek Kaymak (2004) danışmanlığında, AÇEV-BADEP birimi tarafından geliştirilen babaların tutum ve davranışlarını ölçmeyi hedefleyen bir envanteredir. Envanter 57 madde ve 4 faktörlü yapıdan oluşmaktadır. Madde 5, 10, 15, 19, 25, 27, 31, 35, 39, 45, 47 ve 51 pozitif, geri kalan tüm maddeler negatif maddelerdir. "Geleneksel Olmayan Roller" 17 madde, "Yetkeci Olmayan Tutum" 18 madde, "Tavizkar Olmayan Tutum" 10 madde ve son faktör olan "İletişim Açıklığı" 12 maddeden oluşmaktadır (İnci ve Deniz, 2015).

Envanterin dereceleme sistemi şu şekildedir: "Tamamen Katılıyorum" (1 puan), "Katılıyorum", "Kararsızım", "Katılmıyorum", ve "Kesinlikle Katılmıyorum" (5 puan). Bu puanlamaya bağlı olarak her baba her faktör için genel bir puan almıştır.

Babanın puanı yükseldikçe

- gelenekselliği,
- otoriterliği,
- tavizkarlığı

gibi istenmeyen *olumsuz özellikler de o oranda düşmüş* demektir. Buna karşın pozitif maddelerin puanlaması ters çevrilerek hesaplanmıştır. Ölçeğin alt boyutları Cronbach Alfa değerleri sırasıyla .85, .80, .73, .76 olarak bulunmuştur (İnci ve Deniz, 2015).

Araştırmada kullanılan BADEP baba tutum ölçeğinin alt boyutları Cronbach Alfa değerleri sırasıyla .698, .745, .735, .781 olarak bulunmuştur.

3.4. İşlem

İstismar ve aile tutumları arasındaki ilişkiyi incelemek adına yapılan bu çalışmada farklı okulların kullanılmasına araştırmacı tarafından dikkat edilmiştir. Okullar, Beylikdüzü ve Büyükçekmece ilçelerinde rastgele yöntemlerle seçilmiştir. Seçilen okullarda veliye ve öğrenciye ulaşabilmek adına rehber öğretmenlerle irtibata geçilmiştir. Envanterler öğrencilere ve velilere büyük boy zarfın içinde ulaştırılmıştır. Zarf ve içindeki formlara araştırmacı tarafından aynı numaralar verilmiştir. Her zarf ve zarfın içindeki iki adet onam formu (öğrenci ve veliler için), ÇİTA-FORM 3 (öğrenciler için), PARI TUTUM ÖLÇEĞİ (anneler için), BADEP TUTUM ÖLÇEĞİ (babalar için) aynı sayı ile numaralandırılarak çeşitli okullara araştırmacı ile ulaştırılmıştır. Öğrencilere ders esnasında okul rehber öğretmeni tarafından ilk önce onam formları dağıtılıp gönüllülük esasına dikkat edilmiştir. Anketi doldurmayı kabul eden öğrencilere ÇİTA-FORM 3 dağıtılıp, geri toplanılmış ve rehber öğretmenin dosyasına zarfa tekrardan konulmak üzere saklanılmıştır. Anketi dolduran öğrencilere büyük zarf içerisinde velilere ulaştırması için PARI-anne tutum envanteri ve BADEP-baba tutum envanteri verilmiştir. Rehber öğretmen tarafından öğrencilere zarfın içindeki anketlerin velileri tarafından doldurulup, zarfın ağzının kapatılarak geri getirilmesi gerektiği iletilmiştir. Geri gelen zarflar araştırmacıya, okul rehber öğretmeni tarafından teslim edilmiştir.

4. BULGULAR

Araştırmada kullanılmış olan ÇİTA FORM, PARI Anne Tutum Ölçeği ve BADEP Baba Tutum ölçeğinden elde edilen verilere göre aşağıdaki tablolar hazırlanmıştır.

Tablo 4.1: Öğrenci Sayılarının Sınıflara ve Cinsiyete Göre Yüzdeler Dağılımı

		Frekans	Yüzde
Sınıf	6. sınıf	58	%29,9
	7. sınıf	68	%35,1
	8. sınıf	68	%35,1
Cinsiyet	Erkek	104	%51,5
	Kız	98	%48,5
	Total	202	%100,0

Araştırmamız 6., 7. ve 8. sınıflarda öğrenim gören öğrencilere uygulanmıştır. Araştırmaya katılanların %51,5'i erkek, %48,5'i ise kızdır.

Araştırmada çocuklara uygulanan Çita Anket Formunun alt ölçekleri şu şekilde oluşturulmuştur: Anketteki duygusal istismar maddeleri 1 ile 6. maddeler, cinsel istismar maddeleri 7 ile 17. maddeler, fiziksel istismar maddeleri 17 ile 25. maddeler, ihmal maddeleri 26 ile 36. maddeler ve ekonomik sömürü maddeleri 37 ile 41. maddeler şeklindedir.

Tablo 4.2: Çocuk İstismarı Tanıma Anketinin Alt Boyutlarının Betimsel İstatistikleri

	N	Yüzde	Minimum	Maksimum	Ortalama	Std. Sapma
Genel ortalama	202		3,00	35,00	19,0644	4,27544
Duygusal istismar	10/202	4,95	0,010	9,00	1,4802	2,00301
Cinsel istismar	7/202	3,46	0,00	4,00	,0644	,42417
Fiziksel istismar	1/202	0,49	0,00	8,00	,5050	1,10740
İhmal	201/202	99,50	2,00	22,00	16,7624	3,43279
Ekonomik sömürü	2/202	0,99	0,00	10,00	,2525	,91457

Çita Anket Formu'na bakıldığında çocukların verdikleri puan toplamının minimum 3, maksimum 35 olduğunu görüyoruz. Buna göre çocukların aldıkları puanların, ortalamanın üstünde, maksimuma daha yakın olduğu, yani çocukların genel olarak istismara uğradıklarını söyleyebiliriz. Araştırmada en yüksek puanların ihmal sorularına verildiği, yani çocukların en sık ihmale uğradıkları saptanmıştır.

Tablo 4.3: İstismara Maruz Kalan Çocukların Betimsel İstatistikleri

	N	Minimum	Maksimum	Ortalama	Std. Sapma
Duygusal istismar	10	6	9	7,20	1,22
Cinsel istismar	7	1	4	1,85	1,46
İhmal	201	6	22	16,83	3,27

Tablo 4.3'de istismara maruz kalan çocukların betimsel istatistiklerine bakıldığında araştırmaya katılan 202 çocuğun 10'unun duygusal istismara, 7'sinin cinsel istismara ve 201'inin ihmale uğradıkları saptanmıştır. Yani çocukların %4,95'inin duygusal istismara, %3,46'sının cinsel istismara ve %99,5'inin ihmale uğradıkları tespit edilmiştir.

Tablo 4.4: PARI Anne Tutum Ölçeği'nin Alt Boyutların Betimsel İstatistikleri

	N	Yüzde	Minimum	Maksimum	Ortalama	Std. sapma
Genel Ortalama	202		95,00	243,00	153,6089	27,16598
Aşırı koruyucu anne tutumu	129/202	63,86	21,00	62,00	43,9604	9,17971
Demokratik anne tutumu	134/202	66,33	15,00	35,00	25,3020	4,02516
İlgisiz anne tutumu	57/202	28,21	15,00	47,00	26,2871	6,72833
Tutarsız anne tutumu	70/202	34,65	6,00	22,00	13,7030	4,02244
Otoriter anne tutumu	84/202	41,58	27,00	94,00	44,3564	9,17067

PARI Anne Tutum Ölçeği'ne bakıldığında annelerin verdikleri puanlar toplamının minimum 95, maksimum 243 olduğunu görüyoruz. Buna göre annelerin aldıkları puanların ortalamasının altında, minimuma daha yakın olduğunu, yani annelerin genel tutumlarının olumlu olduğunu söyleyebiliriz. Araştırma sonuçlarında 134 annenin demokratik tutum sergiledikleri tespit edilmiştir.

Tablo 4.5: Anne Tutumlarının Betimsel İstatistikleri

	N	Minimum	Maksimum	Ortalama	Std. Sapma
Aşırı koruyucu anne tutumu	129	41	62	49,54	5,75
Demokratik anne tutumu	134	24	35	27,49	2,85
İlgisiz anne tutumu	57	31	47	35,22	3,58
Tutarsız anne tutumu	70	16	22	18,14	1,72
Otoriter anne tutumu	84	46	94	52,82	7,03

Tablo 4.5'deki araştırma sonuçlarına göre 134 annenin demokratik tutum sergilediği, 129 annenin aşırı koruyucu tutum sergilediği, 84 annenin otoriter tutum sergilediği, 70 annenin tutarsız tutum sergilediği ve 57 annenin ilgisiz tutum sergilediği saptanmıştır. Yani demokratik tutum sergileyen annelerin oranı %66,33, aşırı koruyucu tutum sergileyen annelerin oranı %63,86, otoriter tutum sergileyen annelerin oranı %41,58, tutarsız tutum sergileyen annelerin oranı %34,65 ve ilgisiz tutum sergileyen annelerin oranı da %28,21 olarak belirlenmiştir.

Tablo 4.6: BADEP Baba Tutum Ölçeği'nin Alt Boyutların Betimsel İstatistikleri

	N	Yüzde	Minimum	Maksimum	Ortalama	Std. Sapma
Genel Ortalama	202		82,00	220,00	145,0594	24,92988
Geleneksel olmayan baba tutumu	0/202	-	28,00	69,00	45,1436	7,36025
Yetkeci olmayan baba tutumu	16/202	7,92	27,00	73,00	47,2327	8,27875
Tavizkar olmayan baba tutumu	26/202	12,87	11,00	42,00	23,7376	5,94715
İletişime açık baba tutumu	54/202	26,73	14,00	49,00	28,9455	7,01612

BADEP Baba Tutum Ölçeği'ne bakıldığında babaların aldıkları puan toplamının minimum 82, maksimum 220 olduğunu görüyoruz. Buna göre babaların aldıkları puanların ortalamasının altında, minimuma daha yakın, yani babaların genel tutumlarının olumsuz olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 4.7: Baba Tutumlarının Betimsel İstatistikleri

	N	Minimum	Maksimum	Ortalama	Std. Sapma
Yetkeci olmayan baba tutumu	16	60	73	63,56	3,88
Tavizkar olmayan baba tutumu	26	31	42	34,11	3,14
İletişim açık baba tutumu	54	34	49	37,74	3,62

Tablo 4.7'deki baba tutumlarının betimsel istatistikleri incelendiğinde; araştırmaya katılan 16 babanın çocuklarına yetkeci olmayan tutum sergiledikleri, 26 tanesinin tavizkar olmayan baba tutumu sergiledikleri ve 54 tanesinin iletişime açık baba tutumu sergiledikleri saptanmıştır. Yani babaların %7,92'si yetkeci olmayan tutum, %12,87'si tavizkar olmayan tutum ve %26,73'ü iletişime açık tutum ile çocuklarıyla ilişki kurmaktadır.

Tablo 4.8: Çocuk İstismarı Tanıma Anketinin Boyutları Arasındaki İlişki

		Duygusal istismar	Cinsel istismar	Fiziksel istismar	İhmal	Ekonomik sömürü
Duygusal istismar	R	1	,004	,511^{***}	-,064	,034
	P		,950	,000	,368	,631
Cinsel istismar	R	,004	1	,015	-,030	,061
	p	,950		,830	,667	,392
Fiziksel istismar	R	,511^{***}	,015	1	-,158[*]	,114
	P	,000	,830		,025	,106
İhmal	R	-,064	-,030	-,158 [*]	1	-,046
	P	,368	,667	,025		,518
Ekonomik sömürü	R	,034	,061	,114	-,046	1
	r	,631	,392	,106	,518	

Çocuk istismarı tanıma ölçeğinin alt boyutları arasındaki ilişki incelendiğinde duygusal ve fiziksel istismar arasında anlamlı ve yüksek derecede bir ilişki olduğu görülmektedir ($r=0,511$; $p<0,001$). Burada fiziksel istismar arttığında duygusal istismarın da arttığı ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte fiziksel istismarla ihmal arasında anlamlı bir ilişki vardır ($r=-0,158$; $p<0,05$). Diğer alt boyutlar arasındaki ilişki incelendiğinde ise istatistiksel olarak anlamlı olmadıkları bulunmuştur.

Tablo 4.9: Çocuk İstismarı Tanıma Anketi ile PARI Anne Tutum Ölçeği Boyutları Arasındaki İlişki

		Aşırı koruyucu anne tutumu	Demokratik anne tutumu	İlgisiz anne tutumu	Tutarsız anne tutumu	Otoriter anne tutumu
Duygusal istismar	R	-,008	-,094	-,075	-,058	-,076
	P	,908	,183	,292	,411	,282
Cinsel istismar	R	,168*	,169*	,093	,072	,178*
	P	,017	,016	,189	,305	,011
Fiziksel istismar	R	-,015	-,053	,020	-,025	-,027
	P	,831	,451	,779	,720	,702
İhmal	R	-,120	,007	-,133	,161*	-,098
	P	,088	,921	,058	,022	,165
Ekonomik sömürü	R	,040	,098	,050	,079	,047
	P	,575	,165	,476	,266	,509

Çocuk istismarı tanıma ölçeği ile PARI anne tutum ölçeğinin bazı alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmuştur ($p < 0,05$). Özellikle çocuk istismarı tanıma anketinde cinsel istismar alt boyutu ile aşırı koruyucu ($r = 0,168$; $p < 0,05$), demokratik ($r = 0,169$; $p < 0,05$) ve otoriter aile ($r = 0,178$; $p < 0,05$) tutumu alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu verilere göre annelerin bu tutumları arttıkça çocukların cinsel istismara uğrama riskinin de artacağını söyleyebiliriz. Bununla birlikte çocuk istismarı tanıma anketinde ihmal alt boyutu ile tutarsız anne boyutu arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r = -0,161$; $p < 0,05$). Bu sonuca göre tutarsız aile durumu arttıkça ihmal de artmaktadır.

Cinsel istismar alt boyutu ile aşırı koruyucu anne tutumu, demokratik anne tutumu ve otoriter anne tutumu değişkenleri arasında regresyon analizi yapılmış korelasyon değerleri düşük olduğu için istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki yoktur.

Tablo 4.10: Çocuk İstismarı Tanıma Anketi ile BADEP Baba Tutum Ölçeği Boyutları Arasındaki İlişki

		Geleneksel olmayan baba tutumu	Yetkeci olmayan baba tutumu	Tavizkar olmayan baba tutumu	İletişim açıklığı baba tutumu
Duygusal istismar	R	,003	,075	,035	,066
	P	,962	,292	,618	,349
Cinsel istismar	R	,011	,057	,009	,060
	P	,872	,423	,902	,399
Fiziksel istismar	R	-,116	-,091	-,073	-,031
	P	,101	,198	,304	,661
İhmal	R	-,072	-,064	-,093	-,070
	P	,308	,368	,188	,323
Ekonomik sömürü	N	202	202	202	202
	R	,026	,026	-,002	-,023
Duygusal istismar	P	,710	,709	,973	,741

Çocuk istismarı tanıma ölçeği ile baba tutum ölçeğinin alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 4.11: Çocuk İstismarı Tanıma Ölçeği'nin Cinsiyete Göre İncelenmesi

		N	Ortalama Rank	Z	P
Duygusal istismar	Erkek	104	102,02	-0,141	0,888
	Kız	98	100,94		
Cinsel istismar	Erkek	104	102,88	-1,087	0,277
	Kız	98	100,04		
Fiziksel istismar	Erkek	104	109,43	-2,608	0,009**
	Kız	98	93,08		
İhmal	Erkek	104	97,34	-1,068	0,285
	Kız	98	105,91		
Ekonomik istismar	Erkek	104	99,33	-0,907	0,365
	Kız	98	103,81		

Çocuk istismarı tanıma ölçeğinin alt boyutlarının normal dağılıp dağılmadığı kolmogorow-simirnov testi ile incelenmiş ve normal dağılmadığı bulunmuştur. Bu nedenle Çocuk İstismarı Tanıma Ölçeği'nin alt boyutlarının cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediği parametrik olmayan testlerden Mann-Whitney U testi ile incelenmiştir. İnceleme sonucunda sadece fiziksel istismar alt boyutunun ortalamaları istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($z=-2,608$; $p<0,01$). Buna göre erkekler kızlara göre daha fazla fiziksel istismara maruz kalmaktadırlar.

5. TARTIŞMA

Araştırma sonucunda elde edilen bulguların yorumu, araştırmanın amaçları doğrultusunda sırasıyla sunulmuştur.

Araştırmanın **birinci amacı** doğrultusunda; “6., 7. ve 8. sınıf öğrencilerine uygulanan Çocuk İstismarı Tanılama Anketi- Form 3’ün alt boyutları olan duygusal istismar, cinsel istismar, fiziksel istismar, ekonomik istismar ve ihmal ile aile tutumları arasında bir ilişki var mıdır?” sorusu incelenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre çocuk istismarı ile aile tutumları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Bu ilişki ile ilgili literatür tarandığında araştırma sorusunu destekler nitelikte verilere rastlanılmıştır. Bu çalışmalardan birinde; çoğunlukla çocuğu istismar ya da ihmal eden kişinin anne-baba olmasından dolayı, olumsuz anne-baba tutumları önemli bir risk etmeni olarak değerlendirilmektedir (Bülbül ve ark, 2008). 2010 yılında Keser, Odabaşı ve Elibüyük’ün yaptığı bir diğer araştırma bulgularına göre çocuğun anne-babası tarafından sürekli eleştirilip, aşağılanmasının (%10), çocuğa sevgi gösterilmemesinin (%11) duygusal istismar olarak görülmemesi, bazı çocukların dayacağı (%15) ve öğretmenleri tarafından dövülmeyi hak ettiğinin düşünülmesi (%13) ailenin çocuklara yönelik olumsuz tutumlarının göstergesidir.

Araştırmanın **ikinci amacı** doğrultusunda otoriter ebeveyn tutumu ile çocuk istismarı arasındaki ilişki anne ve baba olarak iki alt başlıkta incelenmiştir. Araştırma sonucunda otoriter anne tutumu ile cinsel istismar arasındaki ilişki anlamlı bulunmuştur ($r=0,178$; $p<0,05$). Annelerin otoriter tutumları arttıkça çocuklarda cinsel istismar artmaktadır. Annelere uygulanan ölçekteki otoriter tutum ile ilgili maddeler arasındaki 25. ve 43. madde cinsel istismara yönelik sorular olup, bulguların anlamlı olduğunu kanıtlar niteliktedir. Sosyal öğrenme teorisine göre; istismara tanıtık olan bireyler istismarcının davranışlarını model alarak bu davranışları kendi hayatlarında da sergileyebilirler. Bu sebeple araştırmada otoriter

tutum sergileyen annelerin cinsel istismar ile arasındaki bağlantıyı bu teori ile yorumlayabiliriz. Literatüre göre anneler, öfkeli olmalarından ve çocuğun üzerindeki kontrolü kaybetmeye yakın hissetmeleriyle oluşan kaygılarından dolayı istismar edici davranışlara yönelmektedirler (Tower, 2005). Annenin çocuğa karşı kontrolü kullanma davranışını otoriter tutum içerisinde inceleyecek olursak, annenin kapalı, katı tutuma sahip olması ve empati duygusundan yoksun olması çocuğun cinsel istismara uğrama riskini yükseltmektedir (Page, 2004). 2016 yılında Gencer ve arkadaşlarının yaptığı çalışma da bu araştırma sonucunu destekler niteliktedir. Araştırmaya göre annelerin çocuklar üzerinde otorite ve saygınlıklarını kullanarak çocuklarına enstest davranışlarda buldukları, cinsel istismar uyguladıkları tespit edilmiştir.

Araştırma sonucunda, otoriter baba tutumu ile çocuk istismarı tanıma ölçeğinin alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($p>0.05$). Bu araştırmanın sonuçları, baba davranışlarının çocuk istismarı üzerinde bir etkisinin olmadığını göstermektedir. Literatürde babalar ile ilgili araştırmalara bakıldığında en sık tanımlanan örüntü, babanın güçlü konumunu kuvvet kullanarak ve baskı yolu ile elde ettiği, katı ve ataerkil bir aile yapısıdır (Tuna,2010). Bu davranışları otoriter tutum olarak adlandırırsak, literatürde araştırma sorusunu destekleyen verilere ulaşabiliriz. Bu verilerden biri Preiss'in 2012 yılında yaptığı araştırmadır. Bu araştırmada, çocuklarına otoriter ebeveyn tutumu ile yaklaşan babalar sık sık ceza yöntemini kullanarak çocuklarının davranışlarına yön vermeye çalışırlar. Çocuklarının cinsiyetleri konusunda ayırım yapmayarak, onların cinsel gelişimlerine zarar verici davranışlarda bulunurlar. Bir başka araştırmaya göre, otoriter tutum sergileyen babaların çocuklarını istismar ettiği, bunun altında da kendi çocukluk yaşantılarında istismara uğramalarının olduğu tespit edilmiştir (Özcan, 2010). Araştırmada sorusu ile ilgili babalar hakkında anlamlı bir sonuç çıkmasa da araştırmalarını çoğunda otoriter tutum sergileyen babalarla çocuk istismarı arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir.

Araştırmanın **üçüncü amacı** doğrultusunda demokratik ebeveyn tutumu ile çocuk istismarı arasındaki ilişki anne ve baba olarak iki alt başlıkta incelenmiştir. Araştırma sonucunda demokratik anne tutumu ile cinsel istismar arasında anlamlı bir sonuç bulunmuştur. Bu sonuca göre çocuklarına demokratik anne tutumu sergileyen

annelerde cinsel istismara rastlanabilmektedir. Literatürde yapılan incelemelerde demokratik aile tutumunun, diğer aile tutumlarına göre daha sağlıklı olarak nitelendirildiği görülmüştür. Fakat araştırma sonucunda cinsel istismar ile arasında anlamlı bir ilişkisi olması farklı açıdan incelenmesini gerektirmektedir. Araştırmada böyle bir sonuç ile karşılaşılmasının nedeni olarak annelerin kendi çocukluk yıllarındaki deneyimleri sonucunda oluşan tutumları gösterilebilir (Özcan, 2010). Psikodinamik teoriye göre araştırma sorusunu değerlendirildiğinde, annenin çocukluk yıllarında istismara uğramış olması, benzer bir davranışı kendi çocuklarına da uygulamasına neden olabilir. Bu konu hakkında 2011 yılında Onbaşılı'nın yaptığı araştırmaya göre, çocukluk çağında annelerin %13'ünün fiziksel istismara, %34'ünün duygusal istismara, %8'inin ise cinsel istismara maruz kaldığı görülmüştür. Aynı annelerin, kendi çocuklarının ise %14 oranında duygusal istismara, %7 oranında cinsel istismara, %10 oranında fiziksel istismara, %14 oranında ihmale ve %11 oranında ekonomik istismara maruz kaldıkları tespit edilmiştir. Araştırma sonucunda görüldüğü gibi anneler her ne kadar çocuklarına demokratik tutum ile yaklaşıyorlar da kendi geçmiş yaşantılarındaki istismarlar sonucunda çocuklarına istismar uygulayabilirler. Cinsel istismarın bir başka nedeni olarak, ebeveynlerin yaşadıkları evlilik problemleri ve aile içi çatışmaların sık olması söylenebilir. Annenin bu durumlardan etkilenmesi sonucunda çocuğa cinsel istismar uygulama ihtimalinin artabileceği değerlendirilebilir. Cinsel istismarla bağlantılı olarak bulunan en güçlü etmenler, çocuğun anne-babası ve aile yapısı ile ilgili olanlardır. Bu konuda çalışma yapanlardan Topçu (1997); cinsel istismara uğramış kişilerin, anne babaları ile ilgili olarak en çok mutsuz evliliklerinden ve ebeveynler arasındaki sevginin azlığından yakındıklarını dile getirmiştir.

2007 yılında Dixon, Giachritsis, Browne ve Ostapuik tarafından yapılan çalışmanın bulgularını Onbaşılı 2011 yılında yaptığı araştırmada şu şekilde ortaya koymuştur:

“Araştırmada anne ve babalar 4 grup altında incelenmiş ve araştırmanın sonucuna göre, babalarının çocuklarını istismar etme ve eşlerine şiddet gösterme konusunda annelerden anlamlı bir şekilde ayrıldıkları görülmüştür. Annelerin ise, eşlerinden şiddet görme konusunda babalardan anlamlı bir şekilde ayrıldığı görülmüştür. Babaların annelere göre daha fazla anti-sosyal kişilik özellikleri gösterdikleri, ruh sağlığı alanında daha az problemler yaşadıkları ve daha az içe kapanma duygularına sahip oldukları görülmektedir.”

Araştırma sonucunda, demokratik baba tutumu ile çocuk istismarı tanıma ölçeğinin alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($p>0.05$). Bu araştırmanın sonuçları, baba davranışlarının çocuk istismarı üzerinde bir etkisinin olmadığını göstermektedir. Literatürdeki araştırmalara göre baba figürü de anne figürü kadar çocuğun sağlıklı gelişiminde önemli bir yer tutmaktadır. Baba çocuk ilişkisinin çocuğun bilişsel gelişimine ve okul başarısına önemli derecede etkisi olduğu yapılan araştırmalarda belirtilmiştir. Babasıyla sıcak ve kaliteli bir ilişki kurabilmiş çocukların okul başarılarının ve bilişsel gelişimlerinin daha olumlu olduğu ifade edilmiştir. Bütün bunların yanı sıra çocuğun özdeşim yaptığı ilk modellerden biri olan baba figürü, çocuğun kişiliğinin gelişiminde büyük bir öneme sahiptir. Babanın varlığının olmaması, pasif konumda olması ya da çocuğa karşı ilgisiz tutumda olması çocuğun ruh sağlığını olumsuz yönde etkileyebileceği ve çocuğun sosyal alanda uyum ve davranış bozukluklarının gelişmesine neden olabileceği öne sürülmektedir (Yavuzer, 2007).

Araştırmanın **dördüncü amacı** doğrultusunda ilgisiz ebeveyn tutumu ile çocuk istismarı arasındaki ilişki anne ve baba olarak iki alt başlıkta incelenmiştir. Araştırma sonucunda ilgisiz anne tutumu ile istismar çeşitleri arasında anlamlı bir istatistiksel ilişki bulunamamıştır. Literatürde istismar ve aile tutumları hakkında yapılan araştırmalar doğrultusunda istismar kavramını başka kavramlar ile birlikte incelediğimizde farklı sonuçlara rastlanılmıştır. 1997 yılında Whipple ve Richey, annelerin ve çocukların haklarını ne kadar bildiklerini ve bunun istismar ile olan ilişkisini anlayabilmek adına bir araştırma yapmışlardır. Araştırmada katılımcılara kısa hikayeler verilerek bu hikayelerdeki karakterlerin haklarını bilip bilmedikleri ve hakları ile ilgili verdikleri kararların mantıklı olup olmadığı sorulmuştur. Araştırmanın sonucunda çocukların, haklarını bilmeleri ve anlamaları ile istismar yaşamaları arasında bir ilişki bulunamamıştır. Annelerde ise önemli sonuçlar ortaya çıkmıştır. Araştırmaya katılan birçok anne, kendilerini çocuğa bakan ve koruyan olarak adlandırmışlardır. Bu da annelerin çocukları ile ilgilendiklerini, istismar ve çocuk hakları konusunda bilinçli olduklarını belirtmektedir. Bu sonuç, bu araştırmada daha önce tespit ettiğimiz ilgisiz anne tutumunun az görülmesiyle örtüşmekte ve bulgularımızı destekler niteliktedir.

Araştırma sonucunda, ilgisiz baba tutumu ile çocuk istismarı tanıma ölçeğinin alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($p>0.05$). Bu araştırmanın sonuçları, ilgisiz baba tutumunun çocuk istismarı üzerinde bir etkisinin olmadığını göstermektedir. Literatüre bakıldığında istismar konulu araştırmaların birçoğuna babalar dahil edilmemiştir. Babaların dahil edildiği araştırmalarda yaptığımız araştırmadaki gibi babalar ile ilgili verilerde anlamlı ilişkilere rastlanılamamış, bu nedenlerden dolayı babalar ile ilgili veriler kısıtlı sayıda kalmıştır. İstismarı önleyebilmek adına 2001-2005 yılları arasında Ankara'da Tıraş, Dilli, Dallar ve Oral'ın (2009) yapmış oldukları bir araştırmada çocuk istismarına uğrayan 215 çocuk değerlendirilmiştir. İstismara uğrayan çocuklar ve istismara neden olan kişilerin özellikleri, demografik bilgileri, istismar türleri, tıbbi bulguları ve ölüm oranları ile ilgili bilgiler kaydedilmiştir. Araştırmanın sonuçlarına bakıldığında istismarcıların daha çok babalar olduğu, babalardan sonra gelen grubun, baba ve anne dışındaki kişiler olduğu, üçüncü istismarcı grubun ise anneler olduğu görülmüştür.

Araştırmanın **beşinci amacı** doğrultusunda tutarsız ebeveyn tutumu ile çocuk istismarı arasındaki ilişki anne ve baba olarak iki alt başlıkta incelenmiştir. Araştırma sonucunda tutarsız anne tutumu ile ihmal alt boyutu arasında anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=0.161$; $p<0,05$). Bu sonuca göre tutarsız anne tutumu artıkça ihmal de artmaktadır. Literatüre bakıldığında ihmalin olduğu ailelerde bireylerin birbirinden uzak ve kopuk olduğu görülmektedir. Aile üyeleri arasında pozitif iletişimin önemli oranda az olması ve annelerin çocuklarıyla olumsuz ilişkiler kurması sebebiyle ihmal ortaya çıkmaktadır. Bu davranışları sergileyen anneler genellikle çocukluklarında kendi ailelerinden çok az ilgi ve şefkat gördüklerini, zamanla aileleri ve kardeşleriyle temaslarını iyice azalttıklarını belirtmektedirler. Anneler kendilerini umutsuz hissetmekte, amaç, motivasyon ve girişim eksikliği yaşamaktadırlar. Annelerin sık sık yaşadığı depresyon krizleri ve genel bir duygusuzluk hali çocuklarına karşı tutarsız tutum sergilemelerine yol açmaktadır. Aile üyeleri arasındaki bu tutarsız tutumlar çocukların duygusal ve fiziksel ihtiyaçlarının göz ardı edilmesine yol açtığı için ihmal olarak adlandırılabilir. Green (1996) çocuklarını ihmal eden ebeveynlerle ilgili yaptığı araştırmaları özetlediği çalışmasında; ihmal davranışı sergileyen ebeveynlerin psikotik, alkolik veya antisosyal olduğunu ifade etmiştir. Bu ebeveynler temel savunma mekanizması olan

inkarı kullanarak çocuklarına sanki kendilerine ait değilmiş gibi davranmakta, çocuklarına bağlanmamakta ve onlarla empati kurmamaktadır (Tuna, 2010). Bu düşünceleri destekler nitelikte Erginbay'ın 2014 yılında yaptığı araştırmada da annelerin %14'ünün çocuklarına tutarsız tutum sergilediğini saptamıştır. Bu bulgular doğrultusunda tutarsız tutum sergileyen annelerin çocuklarını ihmal ettiklerini söyleyebiliriz.

Araştırma sonucunda tutarsız baba tutumu ile çocuk istismarı tanıma ölçeğinin alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($p>0.05$). Bu araştırmanın sonuçları, tutarsız baba davranışlarının çocuk istismarı üzerinde bir etkisinin olmadığını göstermektedir.

Türkiye'de baba-çocuk arasındaki ilişki ile ilgili yapılan araştırmaların son yıllarda arttığı gözlemlenmektedir (Kocayörük, 2010). Yapılan araştırmalarda babaların istismar ile ilişkilerinde anlamlı sonuçlar bulunmuştur. Taçyıldız'ın 2013 yılında yaptığı araştırmaya göre cinsel istismar suçu işleyen babalar, cinsel istismar suçu işlememiş babalara göre kendi çocukluklarında babaları tarafından daha az sevildiklerini ve kabul edildiklerini düşünmekte ve babalarını daha saldırgan, daha "soğuk" ya da daha "ilgisiz" olarak algılamaktadırlar. 1978 yılında Pili'nin ve Pringle'nin babanın kişiliğinin ve tutumlarının çocuk üzerindeki etkilerini inceledikleri çalışmada; babanın ilgilendiği ve sevgi gösterdiği çocukların arkadaşlık ilişkilerinin daha olumlu ve çevresiyle daha uyumlu oldukları; babanın otoriter ve ilgisiz olduğu durumlarda ise çocuklarda uyumsuzluk eğiliminin arttığı belirtilmiştir (aktaran Taçyıldız, 2013).

Araştırmanın **altıncı amacı** doğrultusunda koruyucu ebeveyn tutumu ile çocuk istismarı arasındaki ilişki anne ve baba olarak iki alt başlıkta incelenmiştir. Araştırma sonucunda koruyucu anne tutumu ile cinsel istismar alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r=0,168$; $p<0.05$). Bu sonuca göre annelerin aşırı koruyucu tutumları arttıkça çocuklarına uyguladıkları cinsel istismar da artmaktadır. Literatüre göre aşırı koruyucu tutum, anne-babaların çocuklarını gereğinden fazla kontrol etmesi ve özen göstermesi anlamına gelir. Daha çok anne-çocuk ilişkisinde ortaya çıkan bu aşırı koruyuculuğun nedenleri arasında annenin duygusal yalnızlığı yatmaktadır (Yavuzer, 2007). Yapılan araştırmanın sonucunda aşırı koruyucu tutum

ile cinsel istismarın bağlantılı olması üzerine literatürde Levy'nin yaptığı araştırma incelenmiştir. Araştırmada, psikiyatri kliniğine devam eden 8 yaşından büyük çocuklardan oluşan bir grup ele alınmıştır. Bu çocuklar, anneleri tarafından aşırı korunmuş çocuklar olup, üçte biri hala anneleri ile birlikte yatmakta, anneleri de çocuklarını çok sık kucaklamaktadırlar. Anne ve çocukların birbirlerine yakın ve düşkün davranışları sebebiyle öteki ilişkilerinin tümü bu ilişkinin gölgesinde kalmaktadır. Anneler çocuğu giydirmekten, banyosunu yaptırmaktan ve onu doyurmaktan zevk almaktadırlar (aktaran Ekşi, 1990). Levy'nin araştırma bulguları doğrultusunda olduğu gibi aşırı koruma adı altında sergilenen bu tutumlarda anneler, çocuğun cinsel alanına da müdahale etmektedirler. Çocuk kendi başına uyuyabilecek, banyo yapabilecek ya da tuvalet ihtiyacını giderebilecek iken annenin bu alanlara müdahale etmesi cinsel istismar olarak tanımlanabilir.

Araştırma sonucunda, koruyucu baba tutumu ile çocuk istismarı tanıma ölçeğinin alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($p>0.05$). Bu araştırmanın sonuçları, koruyucu baba davranışlarının çocuk istismarı üzerinde bir etkisinin olmadığını göstermektedir.

Araştırmanın **yedinci amacı** doğrultusunda “Çocuk istismarı ve ihmali çocuğun cinsiyetine göre farklılık gösterir mi?” sorusu incelenmiştir. İnceleme sonucunda cinsiyet farklılıkları açısından anlamlı sonuçlara ulaşılmıştır. Araştırmada fiziksel istismar alt boyutunun sonuçlarına bakıldığında ortalamalarda istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($z=2.608$; $p<0.01$). Bu sonuçlara göre, erkekler kızlara oranla daha fazla fiziksel istismara maruz kalmaktadırlar. Literatüre bakıldığında Yenibaş'ın (2002), Bekçi'nin (2006) ve Akbaş'ın (2014) yapmış oldukları araştırmaların sonuçlarında da erkeklerin kızlara göre daha fazla fiziksel istismara maruz kaldıkları tespit edilmiştir.

Araştırmadaki ihmal ve ekonomik istismar alt boyutlarının ortalamalarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç elde edilmemiştir. Fakat ortalamalar arasındaki farklar değerlendirildiğinde yaşanan ihmal ve ekonomik istismarın cinsiyetlere göre farklılıklar gösterdiği tespit edilmiştir. Bu verilere göre kızların erkeklere göre daha fazla ihmale ve ekonomik istismara uğradıkları saptanmıştır. Çalışmayla bağlantılı olarak incelenen kaynaklara göre, cinsiyet değişkeninin ihmal üzerinde anlamlı

olduğu tespit edilmiştir. Bu bilgiyi destekleyen bir araştırma Bilir ve arkadaşları (1991) tarafından 47 çocuk üzerinde yapılmış; çalışmaya göre kız çocuklarında ihmal oranı daha fazla bulunmuştur. Araştırmada duygusal ve cinsel istismar bulgularının ortalamalarına bakıldığında istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç elde edilmese de ortalama arasındaki boşluklar değerlendirildiğinde erkeklerin kızlara oranla daha fazla duygusal ve cinsel istismara maruz kaldıkları saptanmıştır. Bu sonucu destekler nitelikte Yıldırım'ın 2006 yılında Altındağ ilçesinde yaptığı şiddet araştırmasında da babasının kendisine ve kardeşlerine duygusal istismar davranışında bulunduğunu ifade eden erkek oranı %54,8 iken kızların oranı %45,2 olarak bulunmuştur. 1996 yılında Kars'ın yaptığı araştırmada da bulgulara paralel olarak erkeklerin kızlardan daha fazla duygusal istismara maruz kaldıkları açıklanmıştır.

Araştırmanın **sekizinci amacı** doğrultusunda “PARI Anne Tutum Ölçeği çocukların ÇİTA ölçeğinin alt boyutlarını yordar mı?” sorusu incelenmiştir. Araştırma bulgularına bakıldığında PARI Anne Tutum Ölçeği ile ÇİTA formu arasında istatistiksel olarak anlamlı sonuçlar çıktığı görülmektedir ($p<0.05$). Bu sonuç annelerin ölçeği doldururken özenli olarak doldurduklarını göstermektedir. Bulgular sonucunda anneler ile ilgili istatistiksel olarak araştırmalar yapıldığında önemli sonuçlar elde edilmiştir. Çıkan sonuçlar incelendiğinde araştırmaya katılan 202 anneden bazılarının birden fazla tutum sergiledikleri gözlemlenmiştir. Buna göre değerlendirilen anket sonuçlarına baktığımızda annelerin; 134'ünün demokratik tutum, 129'unun aşırı koruyucu tutum, 84'ünün otoriter tutum, 70'inin tutarsız tutum ve 57'sinin de ilgisiz tutum ile çocuklarını yetiştirdikleri tespit edilmiştir. Araştırma sonucuna göre demokratik tutum sergileyen annelerin sayısal olarak daha fazla olması çocukların gelişimleri açısından olumlu olarak değerlendirilebilir. Bu araştırmayı destekler nitelikte AAK'nin 1995 yılında yaptığı bir çalışmada, annelerin %80,2'sinin demokratik tutum, %11,2'sinin otoriter tutum, %8,6'sının ise izin verici çocuk yetiştirme tutumu sergiledikleri saptanmıştır. Bu bulgular araştırmamızın sonucu ile benzerlik göstermektedir. Bu araştırmaların aksine Erginbay'ın 2014 yılında yaptığı çalışmada ise demokratik tutum sergileyen annelerin, koruyucu, otoriter ve ilgisiz tutum sergileyen annelere oranla daha az oldukları belirtilmiştir.

Araştırmanın **dokuzuncu amacı** doğrultusunda “BADEP Baba Tutum Ölçeği çocukların ÇİTA Ölçeği'nin alt boyutlarını yordar mı?” sorusu incelenmiştir. Araştırma bulgularına bakıldığında baba tutum ölçeği ile ÇİTA Formu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı görülmektedir ($p>0.05$). Bu araştırmanın sonuçları, baba davranışlarının çocuk istismarı üzerinde bir etkisinin olmadığı göstermektedir. Sonucun bu şekilde çıkması, babaların soruları cevaplandırırken kendilerini gizledikleri, normale yakın gösterdikleri düşünülmektedir.

Yapılan istatistiksel çalışmalarda baba tutumları ile istismar arasında genel olarak anlamlı bir sonuç elde edilemese de istatistiklerin detaylarının incelenmesiyle önemli verilere ulaşılmıştır. Araştırmaya katılan 202 babanın tamamı çocuklarına geleneksel olmayan tutum ile yaklaşmaktadır. Bu veriye göre, bütün babaların çocuklarına karşı olumlu bir tutum sergiledikleri söylenebilir. Diğer alt boyutlara göre, araştırmaya katılan babaların 16'sının yetkeci olmayan tutum, 26'sının tavizkar olmayan tutum ve 54'ünün de iletişime açık tutum sergiledikleri tespit edilmiştir. Tüm bu veriler, babaların çoğunun çocukları ile olumlu ilişkiler kurduklarını göstermektedir. Araştırmada çıkan verileri destekler nitelikte AÇEV'in 2004 yılında BADEP tutum envanterini kullanarak yaptığı araştırmada, babalar ile ilgili bulgular incelenmiştir. Önce tutum envanteri yapılan babalara daha sonra bir eğitim programı uygulanmış; program sonrasında tekrar tutum envanteri yapılan babaların tutum puanlarında olumlu yönde değişiklikler olduğu saptanmıştır. Bu iki araştırmaya bakarak babaların çocuklarına yönelik tutumlarının olumlu olduğunu söyleyebiliriz.

5.1. Sonuç ve Öneriler

Literatürde çocuk istismarı konusunda yapılan çalışmalara ek kaynak oluşturabilmek adına yapılan bu araştırmada, aile tutumları ile çocuk istismarı arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma dahilinde çocuk istismarını değerlendirmek için veri toplama araçları olarak çocuklara “Çocuk İstismar Tarama Anket (ÇİTA) - Form 3”, annelerin çocuklarına karşı tutumlarını ölçmek için annelere “Anne Tutum Envanteri - PARI” ve babaların çocuklarına karşı tutumlarını ölçmek için babalara “Baba Tutum Envanteri - BADEP” uygulanmıştır.

Araştırmanın sonuçlarına bakıldığında çocukların anket sorularına verdikleri yanıtlar doğrultusunda; %99,5'inin ihmale, %4,95'inin duygusal istismara ve %3,46'sının cinsel istismara uğradığı tespit edilmiştir. Bu oran özellikle ihmal boyutu açısından oldukça önemli bir veri olarak düşünülmektedir. Araştırmaya katılan annelerin %66,33'ünün demokratik tutum sergilediği tespit edilmiştir. Bu oran çocuklar açısından olumlu olarak nitelendirilebilir. Fakat ebeveyn tutumları ve istismar arasındaki ilişkinin incelenmesi sonucunda, demokratik tutum sergileyen bazı annelerin çocuklarına cinsel istismarda buldukları tespit edilmiştir. Bu sonuç doğrultusunda annelerde, demokratik tutum ile cinsel istismar arasındaki ilişkinin daha detaylı ele alınması gerektiği düşünülmektedir. Araştırmaya katılan babalarda istismar ile ilgili anlamlı sonuçlar elde edilememiştir. Bu nedenle baba tutumlarının kendi arasındaki ilişki incelenmiştir. İnceleme sonucunda babaların çocuklarına aynı anda birden fazla tutum sergiledikleri saptanmıştır. Araştırmaya katılan babaların %26,73'ünün iletişime açık, %12,87'sinin tavizkar olmayan ve %7,92'sinin de yetkeci olmayan tutum sergiledikleri tespit edilmiştir.

Özellikle geleneksel toplumlarda, istismarın yaygınlığını tespit edebilmek çok mümkün olmamaktadır. Bu nedenle Türkiye'de de istismarın yaygınlığı ile ilgili verilere ulaşabilmek oldukça güçtür. Yapılan araştırmalar kimi zaman istismarın çok yaygın olmadığını işaret ederken, kimi zaman da istismarın yaygın olduğu belirtilmiştir. Araştırmalar doğrultusunda istismara uğrayan bireylerden bazılarının kendilerinde de suç buldukları ve yaşadıkları istismarı saklamayı tercih ettikleri görülmüştür. Özellikle çocukların istismar kavramı hakkında bilgisiz olması, ne yapmaları gerektiğini bilmemeleri, yaşadıkları istimara ilişkin duygu ve düşüncelerinin belirsiz olması istismarı önleme konusunda oldukça zorluk çıkarmaktadır.

İstismar kavramı incelediğinde, istismarı yapan kişinin mağdurun yakın çevresindeki kişilerden biri olma ihtimalinin oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Bu nedenle bu araştırma da istismarı önlemek adına ilk olarak ailenin incelenmesi gerektiği düşünülmüş ve yapılmıştır. Bu konuda araştırmaların yetersizliği sebebiyle bu araştırmaya benzer çalışmaların yapılması gerektiğini söyleyebiliriz.

Araştırmadan elde edilen bu sonuçlardan yola çıkılarak aşağıdaki önerilerde bulunulabilir:

1. Okullarda istismar ile ilgili yapılacak olan çalışmalarda rehber öğretmen ile iş birliği yapılmalıdır.
2. Eğer istismar ölçeği sınıf içerisinde uygulanacak ise oturma planına özen gösterilmelidir. Sıralar arasında bir boşluk bırakılarak, öğrenciler kendi sıralarında tek başına oturmalı, mümkün ise sınıf kalabalık olmamalıdır.
3. Anne ve babaya uygulanacak anketler eve gönderildiği zaman, okul rehber öğretmeni tarafından düzenli takibi yapılmalıdır.
4. Demografik bilgi formu çocuk ve ebeveynler için ayrı ayrı hazırlanmalıdır.
5. Araştırmada babalara uygulanan ölçekte sonuçlar istatistiksel olarak anlamlı çıkmamıştır. Bu nedenle, babalar ile ilgili daha doğru verilere ulaşabilmek adına farklı yöntemler izlenilmeli, gerekirse babalar ile yüz yüze görüşülerek farklı uygulamalar yapılmalıdır.

5.2. Sınırlılıklar

Bu araştırma 6., 7. ve 8. sınıf öğrencilerinde, ailelerin çocuk yetiştirme tutumu ile istismar arasındaki bağlantıyı incelemektedir. Bu araştırmada bazı sınırlılıklar tespit edilmiştir. Öncelikle konunun istismar olması sebebiyle sınırlılıkları olmasına ve araştırma ile ilgili birtakım güçlüklerle karşılaşılmasına rağmen örneklem anlamında yeterli bir sayıya ulaşmıştır. Karşılaşılan sınırlılıklardan biri olarak seçilen okullardan sadece bazıları anketleri uygulamayı kabul etmiş; bazı okulların rehber öğretmenleri araştırma konusunun istismar olması sebebiyle sorumluluk almaktan kaçınmış ve uygulamayı yapmayı kabul etmemişlerdir.

Başka bir sınırlılık da anketin uygulandığı okullarda anne ve babaların doldurması için eve gönderilen anketlerin boş veya eksik bir şekilde geri gönderilmesi ya da teslim edilmemesi olmuştur (Anketlerin eksik ya da boş gelmesi halinde o aileye uygulanmış tüm ölçekler geçersiz sayılmıştır.). Ayrıca anketi cevaplayan babaların kendi davranışlarını normal gösterme eğilimi içinde oldukları, annelerin cevaplarının daha samimi olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- [1] Aber, J. L., Allen, J. P. (1987) **“Effects of Maltreatment on Young Children's Socioemotional Development: An Attachment Theory Perspective”** *Developmental Psychology*, 23, 406-414.
- [2] Adalı, N. (2007). **“10-12 Yaş Grubu Çocuk İstismarı Ebeveyn ve Çocuk Bilgilendirme Çalışması”**. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- [3] Adams. J, F. (1995). **Ergenliği Anlamak**. (Yayıma Hazırlayan: Bekir Onur). Ankara: İmge Kitabevi.
- [4] Akgiray, A. (2007). **“Çocuk İstismarı: 8-10 Yaş Çocuklarda İstismarı Önleme Yöntemleri”**. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- [5] Aksoy, E., Çetin, G., İnanıcı, M. A., Polat, O., Süzen Ş., Yavuz, F. (2004). **Çocuk istismarı ve ihlali, Adli Tıp ders notları**. Mayıs, 2006. Erişim: [<http://www.turktabiplerbirliği.com.>].
- [6] Akbaş, G. (2014). **“Farklı Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Ergenlerin Çocukluk Dönemi İstismar Yaşantıları: Ankara Altındağ ve Çankaya Örneği”**. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, Cilt 25, Sayı 2, Ekim 2014.
- [7] Aktaş, A. (2005). **Çocuk istismarı tarama anketi : geliştirme, geçerlik ve güvenilirlik çalışması**. İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü
- [8] Aral, N. (1997), **Fiziksel İstismar ve Çocuk**, Tekışık Veb Ofset, Ankara.
- [9] Aral, N. ,Gürsoy, F. (2001). **Çocuk Hakları Çerçevesinde Çocuk İhmal ve İstismarı**, *Milli Eğitim Dergisi*, sayı 151, Temmuz, Ağustos, Eylül.
- [10] Atamer, A. A. (2005). **“Çocuk İstismarı Tarama Anketi: Geliştirme, Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması”**. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul.
- [11] Atmaca Koçak, A. (2004). **Baba Destek Programı Değerlendirme Raporu**. İstanbul: AÇEV Yayınları.
- [12] Asma, T. (2006). **“Çocuk ve Medeni Hukuk”**. **Çocuk İstismarı ve İhmaline Multidisipliner Yaklaşım**. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

- [13] Aydın, B. (1997). **Çocuk ve Marmara Üniversitesi Vakfı Yayınları**. Ergen Psikolojisi, S: 105, İstanbul.
- [14] Bahar, G. , Savaş, A.H. , Bahar, A. (2009). **Çocuk istismarı ve ihmali: Bir gözden geçirme**. Fırat Sağlık Hiz Derg 2009; 12(4): 51-65.
- [15] Bandura, A. (1977). **Social Learning Theory**. Yeditepe Ünivesitesi Kütüphanesi
- [16] Barnett, O. W., Miller-Perrin, C. L., Perrin, R. D. (1997). **Family Violence Across the Lifespan**. An Introduction. London: Sage Publications, Inc.
- [17] Baumrind, D. (1995). **Child Maltreatment and Optimal Caregiving in Social Contexts**. New York: Garland Publishing, Inc.
- [18] Baykan, N. (2014).”**Anne-Baba Tutumları ile İnternet Bağımlılık Düzeyi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Sultanbeyli İlçesi Örneği)**”. Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- [19] Begle, A, M., Dumans, J. E., Hanson R. F. (2010). **Predicting Child Abuse Potential:An Empirical Investigation of Two Theoretical Frameworks**. Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology39 (2), s. 211.
- [20] Bekçi, B. (2006). “**İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinde Aile İçi Çocuk İstismarı ve Öfke Tetikleyicileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**”. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul
- [21] Belsky, J., Vondra, J. (1989). “**Lessons from Child Abuse: The Determinants of Parenting**”. **Child Maltreatment. Theory and Research on the Causes and Consequences of Child Abuse and Neglect**. (Ed: Dante Cicchetti, Vicki Carlson). Cambridge: Cambridge University Press.
- [22] Belsky, J. (1993). **Etiology of Child Maltreatment: A DevelopmentalEcological Analysis**. Psychological Bulletin, 114 (3), 413-434.d
- [23] Bilir, Ş. ve Dabanlı, D. (1991). **Ergenlik Çağındakinin Sosyal Gelişimine Aile Tutumlarının Etkisinin Araştırılması**. Aile Yazıları, Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- [24] Budak, S. (2003). **Psikoloji Sözlüğü**. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.s:776
- [25] Bulut, I. (1996). **Genç Anne ve Çocuk İstismarı**. Ankara: Bizim Büro.

- [26] Bülbül, S.H. , nl, E. , Krl, E. , Altuğ, . (2008). **Krkkale İlinde Adolesanların Aile İçinde Şiddete Maruz Kalma Durumu**. Poster Sunumu: 2. Uluslararası Katılımlı Çocuk İstismarn ve İhmalini nleme Sempozyumu; 2008 Mayıs 08-10; Ankara, Türkiye.
- [27] Can, G. (1990). **Lise ğrencilerinin Benlik Tasarımlarn Etkileyen Etmenler**. Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Basımevi.
- [28] Cüceloğlu, D. (1991). **İnsan ve Davranışı**. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- [29] Cüceloğlu D. (2003). **İnsan ve Davranışı**, İstanbul: Remzi Kitabevi, 277-278.
- [30] Cüceloğlu, D. (2006). **İçimizdeki Çocuk** (37. bs). Remzi Kitabevi. İstanbul
- [31] aędaŐ, A., Seçer, Z. (2004). **Anne Baba Eğitimi**. Konya: Eğitim Kitabevi.
- [32] Darling, N., & Steinberg, L. (1993). **Parenting Style As Context: An İntegrative Model**. Psychological Bulletin, 113 (3), 487-496.
- [33] Demiriz, S. ve ğretir, Dilek.(2007). **Alt Ve st Sosyo-Ekonomik Düzeydeki 10 Yaş Çocuklarının Anne Tutumlarının İncelenmesi**. Kastamonu Eğitim Dergisi, 15 (1), 105-122
- [34] Dilbaz, N. (2004). **Cinsel istismar, çoluk Çocuk**. Aylık Anne Baba Dergisi, 38, Kök Yayıncılık, Mayıs.
- [35] Dixon, L., Giachritsis, C. H., Browne K., & Ostapuik, E. (2007). **The Co-occurrence of Child and Intimate Partner Maltreatment in the Family: Characteristics of the Violent Perpetrators**. J Fam Viol, 22, 275-689.
- [36] Dottan, R. , Harel, G. (2014). **“Parents’ Potential for Child Abuse: An Intergenerational Perspective”**. Springer Science+Business Media New York .
- [37] Dnmezler, İ. (1999). **Ailede İletişim Ve Etkileşim** (Birinci Baskı). İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- [38] Dursun, A. (2010). **“Okul ncesi Dönemdeki Çocukların Davranış Problemleriyle AnneBaba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”**. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- [39] Ebert, M. H., Loosen, P. T., Nurcombe, B., (2003). **A Lange Medical Book: Current Psikiyatri Tan ve Tedavi**, ev. ed.: Birsz, S., Karaman, T. GüneŐ Kitabevi, Ankara.
- [40] Ekşi, A. (1990). **ocuk, Genç, Ana Babalar**, Ankara: Bilgi Yayınevi.

- [41] Eminoğlu, B. (2007). **Dört-Beş Yaş Çocuklarının Sosyal Davranışları İle Ebeveyn Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- [42] English, D. J. (1998). **The Extent and Consequences of Child Maltreatment**. *The Future of Children*, 8 (1), 39-53.
- [43] Erginbay, Ş. (2014). **“Ortaokul 5. ve 8. Sınıflarda Algılanan Anne Baba Tutumları ve Ailelerin Çocuk Yetiştirme Stilllerinin Akademik Başarıya Etkisi”**. Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi, İstanbul.
- [44] Finkelhor, D. (1990). **Early and long-term effects of child sexual abuse: An update**. *Professional Psychology: Research and Practice*, 21(5), 325-330.
- [45] Geçtan, E. (1988). **Çağdaş Yaşam Ve Normaldışı Davranışlar**. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- [46] Gencer, Ö. , Özbek, A. , Özyurt, G. , Kavurma, C. (2016). **Çocuk ve Ergenlerde Aile dışı ve Aile içi Cinsel İstismar Olgularının Karşılaştırılması**. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 2016; 17:56-64
- [47] Gibb, B. E., Butler, A. C., & Beck, J. S. (2003). **Childhood Abuse, Depression, and Anxiety in Adult Psychiatric Outpatients**. *Depression & Anxiety*, 17(4), 226-228.
- [48] Gordon, T. (2010). **Etkili Anne-Baba Eğitiminde Uygulamalar**. 2.Baskı. İstanbul: Profil.
- [49] Güler, N. , Uzun, S., Boztaş, Z., Aydoğan, S. (2002). **Anneleri tarafından çocuklara uygulanan duygusal ve fiziksel istismar / ihmal davranışı ve bunu etkileyen faktörler**. *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 24 (3), 128-134.
- [50] Gölge, Z.B., (2005). **Cinsel Travma Sonrası Oluşan Ruhsal Sorunlar**. *Nöropsikiyatri Arşivi*; 42, 19-28.
- [51] Günçe, G. (1991). **Çocuğun Cinsel İstismarı. Çocukların Kötü Muameleden Korunması**. 1. Ulusal Kongresi, 1991:126-134.
- [52] Güneysu, S. (1982). **Anababaların Çocuklara Karşı Tutumları ve Çocuktaki Davranış Problemleri**. T.C. Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi.
- [53] Güngörmüş, O. (1995) **Ana-Baba Okulu: Baba-Çocuk İlişkisi**. İstanbul: Remzi Kitabevi, s: 229-238.
- [54] Güngörmüş-Özkardeş, O. (2006). **Baba ve çocuk**. İstanbul: Morpa Yayınları.

- [55] Grace, D. (2013). **Childhood Abuse, Parenting Styles & Social Support in the Development of Depression & Sexual Risk Taking** . University of Illinois at Chicago.
- [56] Green, A. H. (1991). **“Child Neglect”**. Case Studies in Family Violence, New York: Plenum Press.
- [57] Green, A. H. (1996). **“Overview of Child Sexual Abuse”**. **Family Violence: A Clinical and Legal Guide**. (Ed: Sandra J. Kaplan). Washington DC: American Psychiatric Press, Inc.
- [58] Green, A. (1996). **Child Sexual Abuse and İncest I: Lewis M.** (ed); Child and Adolescent Psychiatry Comprehensive Textbook., 1041-1048.
- [59] Haktanır G. ve Baran G.(1998). **Gençlerin Benlik Saygısı Düzeyleri İle Anne Baba Tutumlarının Algılanmasının İncelenmesi**. Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Dergisi.
- [60] Hall, A. (2003). **“Emotional Abuse”**. **Protecting Children from Abuse and Neglect in Primary Care**. (Ed: Michael J. Bannon, Yvonne H. Carter). New York: Oxford University Press, Inc.
- [61] Hegney, D. ,Plank, A. , Parker V. (2003). **Workplace Violence in Nursing Queensland, Australia: A Self Reported Study**. International Journal of Nursering Practice, 9: 261-268.
- [62] Horton, C. B., Cruise, T. K. (2001). **Child Abuse and Neglect. The School’s Responce**. New York: The Guilford Press.
- [63] İnci, M.A. Deniz, Ü. (2015). **Baba Tutumları ile Çocuğun Yaşı, Cinsiyeti, Doğum Sırası ve Kardeş Sayısı Değişkenleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**.
- [64] Jones, J., Gupta, A. (2003). **“Neglect and Its Impact on Child Welfare”**. **Protecting Children from Abuse and Neglect in Primary Care**. (Ed: Michael J. Bannon, Yvonne H. Carter). New York: Oxford University Press.
- [65] Justice, B., Justice R. (1990). **The Abusing Family**. New York: Plenum Press.
- [66] Kağıtçıbaşı, Ç. (1972). **Sosyal Değişmenin Psikolojik Boyutları**. Sosyal Bilimler Dergisi Yayınları, S. 21-23.
- [67] Kara, B., Biçer, Ü., Gökalp, A. S. (2004). **“Çocuk İstismarı”**. Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi, 47, 140-151.
- [68] Kars, Ö. (1996). **Çocuk İstismarı: Nedenleri ve Sonuçları**. Ankara: Bizim Büro.

- [69] Karasan, S. (2015). **“Bireylerin Ebeveynlerinin Göstermiş Oldukları Ebeveyn Tutumları ile Sahip Oldukları Düşünme Stilleri Arasındaki İlişki”**. Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi, İstanbul.
- [70] Kelleher, K., Chaffin, M., Hollenberg, J., & Fischer, E. (1994). **Alcohol and drug disorders among physically abusive and neglectful parents in a community-based sample**. American Journal of Public Health, 84(10), 1586-1590.
- [71] Kendall K., Tackett, K. (2002). **The health effects of child abuse; four pathways by which abuse can influence health**. Child Abuse & Neglect; 26, 715-729.
- [72] Keser, N. , Odabaşı, E. , Elibüyük, S. (2010). **“Ana- Babaların Çocuk İstismarı ve İhmali Konusundaki Bilgi Düzeylerinin İncelenmesi”**. Türkiye Çocuk Hastalıkları Dergisi, Cilt 4, Sayı 3.
- [73] Kılıçoğlu, A.G. (2010). **“Cinsel İstismar Mağduru Çocuk ve Ergenlerin Travmaya Tepkileri ile Anne-Babaların Tepkilerinin Karşılıklı İncelenmesi”**. Uzmanlık Tezi, Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- [74] Kocayörük, E. (2010). **Ergen gelişiminde aile işlevleri ve baba katılımı**, Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 4(33):37-45.
- [75] Köknel Ö. (2001). **Kimliğini Arayan Gençliğimiz**. İstanbul: Altın Kitapları Yayınevi,63-69.
- [76] Kulaksızoğlu, A. (1985). **“Ergen-Aile Çatışmaları ile Annenin Tutumları Arasındaki İlişki Ve Ergenin Problemleri”**. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, İstanbul.
- [77] Kulaksızoğlu A. (2005). **Ergenlik Psikolojisi**, 2. Baskı, İstanbul, Remzi Kitabevi, 89-91.
- [78] Kurtay D. (2004). **Çocuk İhmal ve İstismarının Önlenmesi**. Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, 2004;3:1215.
- [79] Kwok, S. , Tam, D. (2016).”**Child Abuse in Chinese Families in Canada”**. **International Social Work, 48(3): 341-348**.
- [80] Lamborn, S.D., Mounts, N.S., Steinberg, L.& Dombusch, S.M. (1991). **Patterns Of Competence And Adjustment Among Adolescent From Authoritative, Authoritarian, İndulgent And Neglectful Families**. Child Development,62,1049- 1065

- [81] Lowenthal, B. (2001). **Abuse and Neglect The Educator's Guide to the Identification and Prevention of Child Maltreatment**. London: Paul H. Brookes Publishing Co.
- [82] Lukek, S. (2015).) **Intergenerational Transfer of Parenting Styles: Correlations between Experience of Punitive Discipline in Childhood, Opinion Regarding Discipline Methods, and Context of Parenting**. Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma, 24:3, 299-318.
- [83] Lynch, M. (1999) “**Çocuk İstismarı ve İhmali**”. **Çocuk İstismarı ve İhmali**. (Der: Esin Konanç, İpek Gürkaynak, Ayten Egemen).Ofset Tipo Matbaacılık,Ankara.
- [84] Maccoby, E. E., Martin, J. A. (1980). **Socialization İn The Context Of The Family: Parent – Child Interaction**. P. H. Mussen & E. M. Hetherington (Ed.), Handbook Of Child Psychology: Socialization, Personality And Social Development. 1-101. New York: Wiley.
- [85] Malley-Morrison, K., Hines, A. D. (2004). **Family Violence in a Cultural Perspective. Defining, Understanding and Combating Abuse**. USA: Sage Publications, Inc.
- [86] Mete. B. K. (2015). “ **Çocuk İstismar: Stres, Aile İşlevselliği, Sosyal Yatırım, Kabul/ Red**”. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- [87] Milner, J. S., Chilamkurti, C. (1991). **Physical Child Abuse Perpetuator Characteristics**. A Review of the Literature. Journal of Interpersonal Violence, 6 (3), 345-366.
- [88] Morgan, Clifford T. (1989). **Psikolojiye Giriş Ders Kitabı**. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yayınları.
- [89] Mott, A. (2003). “**Child Sexual Abuse**”. **Protecting Children from Abuse and Neglect in Primary Care**. (Ed: Michael J. Bannon, Yvonne H. Carter). New York: Oxford University Press.
- [90] Mutallimova, S. (2014). “**Lise Öğrencilerinde Depresyon Düzeyi ve Anne Baba Tutumu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**”. Yüksek Lisans Tezi, Arel Üniversitesi, İstanbul.
- [91] Naudé, H., Preez C. S., Pretorius E. (2004) “**Executive Emotional System Disruption As Causal Agent øn Frontal Lobishness Among Abused Children**”. Early Child Development and Care, 174, 437–460.

- [92] Olive, M. F. (2007). **Child Abuse and Stres Disorders**. New York: Infobase Publishing.
- [93] Onbaşıllı, N. (2011).” **Kadın ve Aile Sağlığı Merkezine Başvuran Çocuklarda Öfke: Anne ve Çocuğun Çocukluk Dönemi İstismar Yaşantıları, Aile İşleyişi ve Annenin Öfke Düzeyi Açısından Bir Değerlendirme**”. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- [94] Oral G, İnancı M.K. (2004). **Risk Altındaki Çocukların Saptanmasında Öğretmenin Rolü**, 1. Baskı, İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2004, 78-93.
- [95] Özcan, M.C. (2010). **İstismar ve İhmalin Çocuklar Üzerindeki Fiziksel ve Psikolojik Etkilerinin İncelenmesi**. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- [96] Özyürek, A. , Şahin, F. (2008). **5-6 Yaş Grubu Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Demografik Özelliklerinin Çocuk Yetiştirme Tutumlarına Etkisinin İncelenmesi**. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi Yaz 2008, 6(3), 395-414
- [97] Page A. Z. (2004). **Çocuk Cinsel İstismarı: Cinsel İstismara Neden Olan Etkenler ve Cinsel İstismarın Çocuklar Üzerindeki Etkileri**. Türk Psikoloji Yazıları 7 (13), 103-113.
- [98] Pearce, J. W., Pezzot-Pearce, T. D. (1997). **Psychotherapy of Abused and Neglected Children**. New York: The Guilford Press.
- [99] Pişi. D. (2013). **“İstismar ve İhmale Uğrayan Çocukların Psiko-Sosyal Özellikleri”**. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- [100] Polat, O. (2001). **Çocuk ve Şiddet**. DER Yayınları, İstanbul.
- [101] Polat, O. (2004). **Çocuk İstismarı Nedir**. Analiz Yayınları, İstanbul.
- [102] Polat O.(2007). **Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı-2 Önleme ve Rehabilitasyon**. Seçkin Yayıncılık, 311-312, Ankara.
- [103] Preiss, N. (2012). **“Parenting Styles of Fathers: The Role of Childhood Sexual Abuse and Other Factors”**. Doctor of Psychology in Clinical Psychology Alliant International University, California School of Professional Psychology Fresno Campus
- [104] Putnam, F. (2003). **Ten-year Research Update Review: Child Sexual Abuse**. Journal of The American Academy of Child Adolescent Psychiatry, 42, 269–278.

- [105] Righthand, S., Kerr, B., Drach, K. (2003). **Child Maltreatment Risk Assessments An Evaluation Guide**. New York: The Haworth Press.
- [106] Rodriguez, C. (2010). **Personal Contextual Characteristics and Cognitions Predicting Child Abuse Potential and Disciplinary Style**. Journal of Interpersonal Violence Volume 25 Number 2 February 2010 315-335.
- [107] Rosenzweig, H. D., Kaplan, S. J. (1996). **“Child and Adolescent Neglect and Emotional Maltreatment”**. Family Violence: A Clinical and Legal Guide. (Ed: Sandra J. Kaplan). Washington DC: American Psychiatric Press, Inc.
- [108] Runyan, D., Wattam, C., Ikeda, R., Hassan, F. & Ramiro, L. (2002). **Child abuse and neglect by parents and other caregivers**. In E.G. Krug, L. L. Dahlberg, J. A. Mercy, A. B., Zwi, ve R. Lozano, (Ed), World report on violence and health. WHO, Geneva, 2002.
- [109] Sarıbeyoğlu, N.S. (2007). **Lise Öğrencilerinde Aile İçi Çocuk İstismarı ile Zorbalık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- [110] Senemoğlu N. (2001). **Çocuk Hakları, Çalışan Çocuklar ve Eğitim Sorunları**. Milli Eğitim Dergisi, 151: 25-35.
- [111] Steele, B. F. (1987). **“Psychodynamic Factors in Child Abuse”**. Classic Papers in Child Abuse. (Ed: Anne Cohn Donnelly, Kim Oates). Thousand Oaks: Sage Publications, Inc.
- [112] Steinberg, L. (2007). **Ergenlik**. (Yayıma Hazırlayan: Figen Çok vd.) Ankara: İmge Kitabevi.
- [113] Şahin, M. (2009). **Öğrenme Teorileri**. Nobel yayın evi, 5. Baskıdan çeviri.
- [114] Şanlı, D. (2007). **“Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumlarını Etkileyen Etmenlerin İncelenmesi”**. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- [115] Şanlı, D. , & Öztürk, C. (2012). **Annelerin çocuk yetiştirme tutumlarını etkileyen etmenlerin incelenmesi**. Buca Eğitim Fakültesi Dergisi, 32, 31-48.
- [116] Taçyıldız, Ç. (2013). **“Cinsel İstismar Suçlularında Ebeveyn Kabul/Reddi (Baba) ve Çocukluk Dönemi Kararlarının İşlenen Suça Etkisi”**. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- [117] Taner, Y. Gökler, B. (2004). **Çocuk İstismar ve İhmali: Psikiyatrik Yönleri**. Hacettepe Tıp Dergisi 2004; 35:82-86.

- [118] Teegen, F. (1991) **Çocukların Cinsel İstismarı**. Nöropsikiyatri Arşivi, çev. İnkaya M. 28 (2-4), 66-72.
- [119] Temel, F. (1991). “**Yetiştirme Yurdunda Ve Ailesinin Yanında Kalan 14-18 Yaş Grubundaki Gençlerin Cinsiyet Rolü Kimlikleri İle Moral Gelişimlerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi**”. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- [120] Tencer, H. L. (2002). **Verbal And Emotional Abuse As Predictors Of Change in Close Friendship in Early Adolescence**. Society For Research In Adolescence,4,771-779.
- [121] T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu (1995). **Ailede çocuk eğitimi araştırması: Aralık 1992 - Aralık 1993** (Yayın No. 84, ISBN: 975-19-1230-X). Ankara.
- [122] Tıraş, Ü., Dilli, D., Dallar Y., & Oral R. (2009). **Evolution and Follow-Up of Cases Diagnosed As Child Abused and Neglect at A Tertiary Hospital in Turkey**. Turkish Journal of Medical Sciences 39 (6): 369-977.
- [123] Topçu, S. (1997). **Çocuk ve Gençlerin Cinsel İstismarı**. Ankara: Doruk Yayıncılık.
- [124] Tower, C. C. (2005). **Understanding Child Abuse and Neglect**. United States of America: Pearson Education, Inc.
- [125] Tuna, S. (2010). “**Aile İçi Çocuk İstismarı: Annelerin Bazı Risk Faktörleri Açısından İncelenmesi**”. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul
- [126] Turhan, E. , Sangün, Ö. , İnandı, T. (2006). **Birinci basamakta çocuk istismarı ve önlenmesi**. Sted 2006; 15: 153-157.
- [127] **Türkiye’de Çocuk İstismarı ve Aile İçi şiddet Araştırması**, 2008. <http://panel.unicef.org.tr/vera/app/var/files/c/o/cocuk-istismari-raporu-tr.pdf>. İnternet Erişim: 10.12.2012
- [128] Ünal G. (2005). **Aile içi şiddet**. Aile Toplum Dergisi 2005; 2(8): 77-85.
- [129] Ünal F. (2008). **Ailede Çocuk İstismarı ve İhmali**. Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 12 (1), 12.
- [130] Veltkamp, L. J., Miller, T. W. (1994). **Clinical Handbook of Child Abuse and Neglect**. USA: International Universities Press.
- [131] Whipple, E.E, Richey, C. A. (1997) **Crossing the line from physical discipline to child abuse: how much is too much?** Child Abuse Negl 5:431–444

- [132] Wiehe, V.R. (1987) **Empathy and Locus of Control in Child Abusers**.
Journal of Social Service Research, Volume 9, 1987 - Issue 2-3.
- [133] Woodward, L.J., Fergusson, D.M. (2002). **Mental Health, Edutional, and Social Role Outcomes of Adolescents With Depression**. Arch Gen Psychiatry. 2002;59(3):225-231.
- [134] Yalçın, N. (2011). “**Türkiye’de Çocuk İstismarı ve Çözüm Önerileri**”.
Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, İstanbul.
- [135] Yavuzer, H. (1995). “**Yaygın Anne-Baba Tutumları**”. **Ana-Baba Okulu**
(Besinci Basım), Remzi Kitabevi, İstanbul.
- [136] Yavuzer H.(2002). **Çocuk Psikolojisi**. Remzi Kitabevi, 234-247,İstanbul.
- [137] Yavuzer, H. (2007) **Ana-Baba ve Çocuk**, Remzi Kitapevi, s:15-24, Ankara.
- [138] Yıldırım, Ş. (2006). “**Ergenlerin Aile İçinde Şiddete Maruz Kalma Nedenleri ve Aile İçi İlişkilerinin Değerlendirilmesi**”. H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Başkanlığı, Ankara.
- [139] Yılmaz, A. (2000). “**Eşler Arasındaki Uyum ve Çocuğun Algıladığı Anne-Baba Tutumu ile Çocukların, Ergenlerin, Gençlerin Akademik Başarıları ve Benlik Algıları Arasındaki İlişkiler**”. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- [140] Yılmaz U, Bayat M. (2005). **Oto Tamirhanelerinde Çalışan Çocuk İşçilerin Sağlıklarını Koruyucu Davranışları ile İş Ortamı ve Çalışma Koşullarının Değerlendirilmesi**. Sağlık Bil Dergisi,14: 37-44.
- [141] Yılmaz, M.T. (2009). “**Üniversite Öğrencilerinin Öz-Anlayışları (Self-Compassion) İle Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**”.
Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- [142] Yılmaz, A. (2009).”**Suçta Yönelmiş ve Yönelmemiş 14-18 Yaş Arası Ergenlerin Empati Düzeylerinin ve Ana-Baba Tutumlarının İncelenmesi**”.
Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- [143] Yılmaz, A. (2009). **Çocuk İstismarı ve İhmali: Risk Faktörleri ve Çocukların Psiko-Sosyal Gelişimi Üzerindeki Etkiler**. ,7(1):63-79Civilacademy Journal of Social Sciences, (10 Ocak 2017).
- [144] Yılmazer, Y. (2007). “**Anne-Baba Tutumları ile İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Okul Başarısı Ve Özerkliklerinin Gelişimi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**”. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

- [145] Yolcuoğlu, İ. (2010). “**Çocukların İhmal-İstismara Uğramasında Aile ve Çocuklara Yönelik Risk Faktörleri ve Sosyal Hizmet Müdahalesi**”. Toplum ve Sosyal Hizmet, Cilt 21, Sayı 1.
- [146] Yüksel, Ş., Enderer, M., Baral, I., Öktem, Ö. (1994). “**Cinsel İstismar Öyküsü Olan Bir Grup Ergende Tedavi Deneyimi**”. Psikiyatri, Psikoloji ve Psikofarmakoloji Dergisi, 2, 361–365.
- [147] Zeytinoğlu, S. (1991). **Sağlık, sosyal hizmet ve hukuk alanlarında çalışanların Türkiye’de çocuk istismarı ve ihmali sorunu ile ilgili görüşleri. Çocuk İstismarı ve İhmali**. Gözde Repro Ofset: Ankara, 147-161.
- [148] Ziyalar, N. (1998). “**Çocukların Cinsel İstismardan Korunması Bir Eğitim Modeli Önerisi**”. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul.
- [149] Zoroğlu, S. S., Tüzün, Ü., Şar, V., Öztürk, M., Kora, M. E., Alyanak, B. (2001). “**Çocukluk Dönemi İstismar ve İhmalinin Olası Sonuçları**”. Anadolu Psikiyatri Dergisi, 2, 69–78.

EKLER

EK-1: Öğrenci Onam Formu

Sevgili Öğrenciler;

Ankette kimlik bilgileriniz istenmemektedir.

Sizden bu anketi gönüllü olarak doldurmanız istenmektedir. Anketten elde edilecek veriler bilimsel amaçlarla, siz ülkemiz çocuklarının gelecekte daha sağlıklı ve mutlu olabilmesi için kullanılacaktır. Anketteki soruları sizlere ve gelecek kuşaklara yararlı olabilmek için eksiksiz cevaplamanız beklenmektedir.

Anketteki bilgiler etik kuralları gereğince sadece araştırmacı tarafından incelenecektir.

İstediğim zaman anketi doldurmaktan vazgeçebileceğimi biliyorum.

Anketteki soruları kendi isteğimle yanıtlamak istiyorum.

Bilimsel bir çalışmaya verdiğin değerli katkılar için teşekkür ederim.

EK-2: Çita T Form 3 (6. , 7. , ve 8. Sınıflar İçin)

Anket No : _____

OKUL: _____

SINIF: _____

DOĞUM YILI : _____

CİNSİYETİ: **KIZ**

ERKEK

“Şimdi sen bazı ailelerde, bazı çocukların yaşadığı bazı olaylarla ilgili cümleler okuyacaksın. Her birisini senin de yaşayıp yaşamadığını işaretlemeni istiyorum. Böyle bir şeyi hiç yaşamadıysan “hiç”, arada sırada oluyorsa “zaman zaman”, çok defalar başına geldiyse veya her zaman yaşadığın bir şeyse “her zaman” diye cevap vermeni istiyorum. Sadece doğruları belirtmen gerekiyor. Sana sorduğum soruların cevaplarını ben bilmiyorum, sadece sen biliyorsun. Lütfen aşağıdaki soruları oku ve sana uygun gelen şıkkı işaretle.”

1. Annem-babam bana şu sözleri söylediler:

-“geri zekâlı, aptal” gibi aşağılayıcı sözler

0

1

2

hiçbir zaman

zaman zaman

her zaman

- “seni döverim, evden atarım”

0

1

2

hiçbir zaman

zaman zaman

her zaman

-“bodruma / kömürlüğe / karanlık bir yere kapatırım”

0

1

2

hiçbir zaman

zaman zaman

her zaman

- “canını yakarım, kemiklerini kırarım, öldürürüm”

0

1

2

hiçbir zaman

zaman zaman

her zaman

- "hiç doğmasaydın"

0 1 2
 _____ _____
hiçbir zaman zaman zaman her zaman

- "seni sevmiyorum, senden nefret ediyorum" gibi kırıcı, üzücü sözler

0 1 2
 _____ _____
hiçbir zaman zaman zaman her zaman

2. Annem-babam benim önümde birbirlerine küfür ederler.

0 1 2
 _____ _____
hiçbir zaman zaman zaman her zaman

3. Annem-babam benim önümde birbirlerine vururlar, birbirlerini itip kakarlar.

0 1 2
 _____ _____
hiçbir zaman zaman zaman her zaman

4. Annem-babam beni bodrum, kömürlük, karanlık oda gibi bir yerlere kapatırlar.

0 1 2
 _____ _____
hiçbir zaman zaman zaman her zaman

5. Ailemde bana bağırıp-çağırın biri var.

0 1 2
 _____ _____
hiçbir zaman zaman zaman her zaman

6. Kardeşlerimi dövülürken ya da onlara vurulurken gördüm. Kardeşim yok.

0 1 2
 _____ _____
hiçbir zaman zaman zaman her zaman

7. Ailemden birisi vücudumun özel yerlerine (cinsel bölgeler, göğüsler gibi) dokundu.

0 1 2
 _____ _____
hiçbir zaman zaman zaman her zaman

8. Ailemden birisi beni büyüklerin öpüştüğü gibi öptü.
0 1 2
 _____ _____
hiçbir zaman zaman zaman her zaman

9. Ailemden birisi bana açık saçık resimler veya film gösterdi.
0 1 2
 _____ _____
hiçbir zaman zaman zaman her zaman

10. Ailemden birisi bana kendi özel yerlerini gösterdi.
0 1 2
 _____ _____
hiçbir zaman zaman zaman her zaman

11. Ailemden birisi kendi özel yerlerine dokunmamı istedi.
0 1 2
 _____ _____
hiçbir zaman zaman zaman her zaman

12. Ailemden birisi benimle büyüklerin yaptığı gibi sevişmek istedi.
0 1 2
 _____ _____
hiçbir zaman zaman zaman her zaman

13. İzin olmadan bana cinsel olarak yaklaşan birisi oldu.
0 1 2
 _____ _____
hiçbir zaman zaman zaman her zaman

14. Birisi beni kendisiyle cinsel ilişkim olmazsa hakkımda yalanlar söylemekle tehdit etti.
0 1 2
 _____ _____
hiçbir zaman zaman zaman her zaman

15. Birisi beni cinsellik içeren bir şeyler yapmayı kabul etmezsem canımı yakmakla tehdit etti.
0 1 2
 _____ _____
hiçbir zaman zaman zaman her zaman

16. Birisi beni cinsellik içeren bir şeyler yapmayı kabul etmezsem annemin, babamın ya da başka yakınlarımın başına kötü şeyler geleceğini (hapse atılacak, evden gidecek, boşanacak gibi) veya onlara zarar vereceğini söyleyerek korkuttu.

0 1 2
 _____ _____
hiçbir zaman zaman zaman her zaman

17. Ailemden birisi beni o kadar kötü dövdü ki;

- çürüklerin ve yaraların izi uzun süre geçmedi

0 1 2
 _____ _____
hiçbir zaman zaman zaman her zaman

- öğretmenimin veya komşuların, tanıdıkların dikkatini çekti.

0 1 2
 _____ _____
hiçbir zaman zaman zaman her zaman

- doktora ya da hastaneye gitmek zorunda kaldım

0 1 2
 _____ _____
hiçbir zaman zaman zaman her zaman

- bir yerlerim kırıldı.

0 1 2
 _____ _____
hiçbir zaman zaman zaman her zaman

18. Annem-babam beni kaynar suyla veya kızgın bir şeyle yaktı.

0 1 2
 _____ _____
hiçbir zaman zaman zaman her zaman

19. Annem-babam beni tokatlar.

0 1 2
 _____ _____
hiçbir zaman zaman zaman her zaman

20. Annem-babam beni arada sırada cezalandırmak için çimdikler, saçımı çeker, veya itekler.

0 1 2
 _____ _____
hiçbir zaman zaman zaman her zaman

21. Annem-babam beni yumruklar veya tekmeler.

0 1 2
 _____ _____
hiçbir zaman zaman zaman her zaman

22. Annem-babam bana kızınca terlikle, sopayla veya başka bir şeyle vurur.

0 1 2
 _____ _____
hiçbir zaman zaman zaman her zaman

23. Ailemde kendimi dövüşerek, ona vurarak, ya da ondan kaçarak korumak zorunda olduğum birileri var.

0 1 2
 _____ _____
hiçbir zaman zaman zaman her zaman

24. Kemer, sopa, oklava veya benzeri sert cisimlerle dövülerek cezalandırılıyorum.

0 1 2
 _____ _____
hiçbir zaman zaman zaman her zaman

25. Ailemdeki kişiler beni itip-kakar.

0 1 2
 _____ _____
hiçbir zaman zaman zaman her zaman

26. Annem-babam okulu kırmamı (kaçmamı, gitmememi) umursamaz.

0 1 2
 _____ _____
hiçbir zaman zaman zaman her zaman
umursamaz umursamaz umursar

27. Zayıf notlar alsam da ailem umursamaz.

0 1 2
 _____ _____
hiçbir zaman zaman zaman her zaman
umursamaz umursamaz umursar

28. Giyecek temiz çamaşır-kıyafet bulamadığımdan üstüm-başım kirlidir.

0 1 2
 _____ _____
hiçbir zaman zaman zaman her zaman

29. Annem-babam içki veya sigara bulmama veya kullanmama karışmaz.

0 1 2
 _____ _____
hiçbir zaman zaman zaman her zaman
karışmaz karışmaz karışır

30. Annem-babam eve geç gelsem de fark etmezler.

0 1 2
 _____ _____
hiçbir zaman zaman zaman her zaman
fark etmezler fark etmezler fark ederler

31. Üzüldüğümde, sıkıldığımda, ağladığımda ailemde benimle ilgilenen birisi olur.

0 1 2
 _____ _____
hiçbir zaman zaman zaman her zaman

32. Yaşadığım evde sevildiğimi hissediyorum.

0 1 2
 _____ _____
hiçbir zaman zaman zaman her zaman

33. Ailemde bana güvenen birileri var.

0 1 2
 _____ _____
hiçbir zaman zaman zaman her zaman

34. Ailem için önemli olduğumu hissediyorum.

0 1 2
 _____ _____
hiçbir zaman zaman zaman her zaman

35. Ailemde beni koruyan kollayan birileri vardır.

0 1 2
 _____ _____
hiçbir zaman zaman zaman her zaman

36. Annem-babam diğer kardeşlerime benden daha fazla ilgi gösterir. Kardeşim yok.

0 1 2
 _____ _____
hiçbir zaman zaman zaman her zaman

37. Zaman zaman karnımı doyurmak, ihtiyaçlarımı karşılamak için çalışmam gerekir.

0 1 2
 _____ _____
hiçbir zaman zaman zaman her zaman

38. Okul dışındaki zamanlarımda ve tatillerde para karşılığı çalışırım.

0 1 2
 _____ _____
hiçbir zaman zaman zaman her zaman

39. Ailemden birileri, benim okula gitmek yerine, çalışarak eve para getirmemi istiyor.

0 1 2
 _____ _____
hiçbir zaman zaman zaman her zaman

40. Bir işte çalıştırıldığımda, bana verilmesi gereken parayı ailemden birisi alır.

0 1 2
 _____ _____
hiçbir zaman zaman zaman her zaman

41. Bana para karşılığı çok zor, gücümün yetmediği işler yaptırıyorlar.

0 1 2
 _____ _____
hiçbir zaman zaman zaman her zaman

EK-3: Veli Onam Formu

Sayın Veli;

Ankette kimlik bilgileriniz istenmemektedir.

Zarf içindeki anketi gönüllü olarak doldurmanız istenmektedir. Anketten elde edilecek veriler bilimsel amaçlarla, sizin çocuklarınızın ve ülkemiz çocuklarının gelecekte daha sağlıklı ve mutlu olabilmesi için kullanılacaktır. Anketteki soruları çocuklarınıza ve gelecek kuşaklara yararlı olabilmek için eksiksiz cevaplamanız beklenmektedir.

Anketteki bilgiler etik kuralları gereğince sadece araştırmacı tarafından incelenecektir.

İstediğim zaman anketi doldurmaktan vazgeçebileceğimi biliyorum.

Anketteki soruları kendi isteğimle yanıtlamak istiyorum.

Bilimsel bir çalışmaya verdiğiniz değerli katkılar için teşekkür ederim.

Zarfin içinde gönüllü olarak doldurulması beklenen iki adet anket bulunmaktadır.

PARI-Annelerin gönüllü olarak doldurulması içindir.

BADEP-Babaların gönüllü olarak doldurulması içindir.

EK-4: Anne Tutum Ölçeği - PARI

Görüşünüzü bu sayılardan birini daire içine alarak bildiriniz. Bu ifadelerde doğru veya yanlış yoktur, sadece kendi görüşünüzü işaretlemeniz gerekmektedir. Araştırma için, bütün soruların cevaplandırılması çok önemlidir. Bu yüzden ifadeler birbirine benzer olsa bile cevaplandırmanızı rica ederim.

Aşağıda verilen ifadeleri okuyup, şu şekilde değerlendiriniz;

- 4 - Çok Uygun Buluyorum
- 3 - Oldukça Uygun Buluyorum
- 2 - Biraz Uygun Buluyorum
- 1 - Hiç Uygun Buluyorum

	Çok Uygun	Oldukça Uygun	Biraz Uygun	Hiç Uygun
1. Çocuk yorucu ve zor işlerden korunmalıdır.	4	3	2	1
2. Anne ve babalar, çocuklarını dertlerini anlatmaya teşvik ederler. Fakat bazen çocukların dertlerinin hiç açılmaması gerektiğini anlayamazlar.	4	3	2	1
3. Çocuk boşa geçen dakikaların bir daha hiç geri gelmeyeceğini ne kadar çabuk öğrenirse, kendisi için o kadar iyi olur.	4	3	2	1
4. Bir anne çocuğunun düş kırıklığına uğramaması için elinden geleni yapmalıdır.	4	3	2	1
5. Çocuk ne kadar erken yürümeyi öğrenirse o kadar iyi terbiye edilebilir.	4	3	2	1
6. Çocuk yetiştirmek sinir bozucu, yıpratıcı bir iştir.	4	3	2	1
7. Çocuğun hayatta öğrenmesi gereken o kadar çok şey vardır ki zamanını boşa geçirmesi affedilemez.	4	3	2	1
8. Babalar biraz daha şefkatli olsalar, anneler çocuklarını daha iyi yönetebilirler.	4	3	2	1

9. Çocuk yetiştirmenin kötü taraflarından biri de, anne ya da babanın istediğini yapabilmesi için yeteri derecede özgür olmasıdır.	4	3	2	1
10.Sıkı kurallarla yetiştirilen çocuklardan en iyi yetişkinler çıkar.	4	3	2	1
11.Bir anne çocuğunun mutluluğu için kendi mutluluğunu feda etmesini bilmelidir.	4	3	2	1
12.Daima koşuşturan, hareketli bir çocuk büyük bir olasılıkla mutlu bir kişi olacaktır.	4	3	2	1
13.Büyükler çocukların şakalarına güler, onlara eğlendirici öyküler anlatırsa, evdeki düzen daha düzgün, daha akıcı olur.	4	3	2	1
14.Çocuğun en gizli düşüncelerini kesinlikle bilmek bir annenin görevidir.	4	3	2	1
15.Anne- babalar çocuklarına, sorgusuz sualsiz kendilerine sadık kalmalarını öğretmelidirler.	4	3	2	1
16.Bütün genç anneler, bebek bakımında beceriksiz olacaklarından korkarlar.	4	3	2	1
17.Eğer bütün gününü çocuklarla geçirmek zorunda kalırsa hangi anne olursa olsun sonunda çocuklar sinirine dokunur.	4	3	2	1
18. Anne ve babalar her zaman çocuklarının kendilerine uymasını beklememeli, birazda çocukları kendilerine uymalıdır.	4	3	2	1
19.Eğer anneler dileklerinin kabul edileceğini bilselerdi, babaların daha anlayışlı olmalarını dilerdi.	4	3	2	1
20.Bir çocuğa ne olursa olsun dövüşmekten kaçınması gerektiği öğretilmelidir.	4	3	2	1
21.Çocuklar bencil olduklarında, hep bir şeyler istediklerinde annenin tepesinin atması çok normaldir.	4	3	2	1
22.Eğer çocuklar ailedeki kuralları uygun bulmuyorlarsa, bunu anne babalarına söylemeleri hoş karşılanmalıdır.	4	3	2	1
23.Anneler çoğu zaman çocuklarına bir dakika daha dayanamayacakları duygusuna kapılırlar.	4	3	2	1

24.Çocuğu sıkı terbiye ederseniz sonra size teşekkür eder.	4	3	2	1
25.Küçük bir çocuk cinsiyet konusundan sakınmalıdır.	4	3	2	1
26.Bir annenin çocuğunun hayatı hakkında her şeyi bilmesi hakkıdır. Çünkü çocuğu onun bir parçasıdır.	4	3	2	1
27.Uyanık bir anne baba, çocuğunun tüm düşüncelerini öğrenmeye çalışmalıdır.	4	3	2	1
28.Çocuklar anne babalarının kendileri için neler feda ettiklerini düşünmelidirler.	4	3	2	1
29.Eğer çocukların dertlerini söylemelerine izin verilirse büsbütün şikayetçi olurlar.	4	3	2	1
30. Sert terbiye, sağlam ve iyi karakter geliştirir.	4	3	2	1
31. Genç bir kadın henüz gençken yapmak istediği pek çok şey olduğu için, anne olunca kendisini tutuklanmış duygusuna kaptırır.	4	3	2	1
32. Anneler çocukları için hemen hemen bütün eğlencelerini feda ederler.	4	3	2	1
33. Babalar daha az bencil olsalar kendilerine düşen görevi yaparlardı.	4	3	2	1
34. İyi bir anne çocuğunu ufak tefek güçlüklerden korumalıdır.	4	3	2	1
35. Bir çocuğa, anne ve babasını herkesten üstün görmesi öğretilmelidir.	4	3	2	1
36.Çocuk hiçbir zaman ailesinden sır saklamamalıdır.	4	3	2	1
37.Çocuklardan sık sık kendilerinden ödün vermelerini, anne babaya uymalarını istemek doğru değildir.	4	3	2	1
38.Çoğu anne bebeklerine bakarken onu inciteceklerinden korkarlar.	4	3	2	1
39. Bir çocuğa başı derde girdiğinde dövüşmek yerine büyüklerine başvurması öğretilmelidir.	4	3	2	1

40. Anne- baba arasındaki bazı konular hafif bir tartışma ile çözümlenemezler.	4	3	2	1
41. Ev bakımında ve idaresinde en kötü şeylerden biri de, kişinin kendi evinde tutuklanmış gibi hissetmesidir.	4	3	2	1
42. Hiçbir kadından yeni doğmuş bir bebeğe tek başına bakması beklenmemelidir.	4	3	2	1
43. Oğlan ve kız çocuklarının birbirlerini soyunurken görmemeleri gerekir.	4	3	2	1
44. Çocukların sorunlarına eğilirseniz, sizi oyalamak için bir çok masal uydururlar.	4	3	2	1
45. Eğer anne-babalar çocukları ile şakalaşıp beraber eğlenirlerse çocuklar onların öğütlerini dinlemeye daha çok yönelirler.	4	3	2	1
46. Anneleri kendileri yüzünden zorluk çektiği için çocuklar onlara karşı daha anlayışlı olmalıdırlar.	4	3	2	1
47. Bir çocuk eninde sonunda anne-babasınınkinden daha üstün bir akla sahip olamayacağını öğrenir.	4	3	2	1
48. Eğer bir anne çocuklarını iyi yetiştiremiyorsa belki de bu, babanın evde kendine düşen görevi iyi yapmamasından kaynaklanıyordur.	4	3	2	1
49. Genç bir anne için bebeğin bakımı sırasında yalnız kalmaktan daha kötü bir şey olamaz.	4	3	2	1
50. Bir çocuğun diğer bir çocuğa vurması hiçbir şekilde hoşgörü ile karşılanamaz.	4	3	2	1
51. Anne-babalar çocuklarına hayatta ilerleyebilmeleri için hep bir şeyler yapmaları ve boşa zaman geçirmemeleri gerektiğini öğretmelidirler.	4	3	2	1
52. Akıllı bir kadın yeni bir bebeğin doğumundan önce ve sonra yalnız kalmamak için elinden geleni yapar.	4	3	2	1
53. Evde olup bitenleri sadece anne bildiği için ev hayatını onun planlaması lazımdır.	4	3	2	1
54. Kendi haklarına sahip olabilmesi için bazen bir kadının kocasını terslemesi gerekir.	4	3	2	1
55. Bütün zamanını çocuklarıyla geçirmek, bir kadına kanadı kopmuş kuş duygusunu verir.	4	3	2	1

56.Eğer anne kollarını sıvar, bütün yükü sırtına alırsa tüm aile rahat eder.	4	3	2	1
57. Anne babalar çocuklarını, kendi kendine oluşturdukları güveni sarsabilecek bütün güçlüklerden sakınmalıdırlar.	4	3	2	1
58. Çocuklar aslında sıkı disiplin içinde mutlu olurlar.	4	3	2	1
59. Çocukların toplantılarıyla, kız- erkek arkadaşlıklarıyla ve eğlenceleriyle ilgilenen anne- babalar onların iyi yetişmelerini sağlarlar.	4	3	2	1
60. Anne ve babaya sadakat her şeyden önce gelir.	4	3	2	1

EK-5: Baba Tutum Envanteri

	BADEP	TUTUM					
		ENVANTERİ					
	Bu form, Baba Destek Programı katılımcılarının istek, beklenti ya da gereksinimlerini daha iyi karşılamada sizlerden yardım almak amacıyla hazırlanmıştır. Lütfen aşağıdaki cümleleri dikkatle okuyunuz. Tamamen katılıyorum, katılıyorum, kararsızım, katılmıyorum, hiç katılmıyorum seçeneklerinden size en yakın gelenini işaretleyiniz. Burada doğru ya da yanlış yoktur. Önemli olan sizin kendi düşüncelerinizdir. Katkılarınız için teşekkür ederiz.		Tamamen katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Hiç Katılmıyorum
1	Çocuğu azarlamadan sözümüzü dinletmek zordur.		5	4	3	2	1
2	Aramızın iyi olması için çocuğun istediğini yaparım.		5	4	3	2	1
3	Çocuklara ev işi yaptırılmaz.		5	4	3	2	1
4	Çocuğumun bir dediğini iki etmem.		5	4	3	2	1
5	Sorunlar dinleyerek çözülür.		5	4	3	2	1
6	Çocuğun oyun oynaması boşa harcanan zamandır.		5	4	3	2	1
7	Çocuğun nasıl giyineceğine anne baba karar verir.		5	4	3	2	1
8	Evde son sözü baba söyler.		5	4	3	2	1
9	Korktuğumu çocuğumdan saklarım.		5	4	3	2	1
10	Çocuğun benimle tartışması susmasından iyidir.		5	4	3	2	1
11	Takdir edilmek çocuğu şımartır.		5	4	3	2	1
12	En iyi baba, çocuğuna en çok zaman ayırandır.		5	4	3	2	1
13	Her çocuk adam olamaz.		5	4	3	2	1
14	Kızların oyuncağı ayrı, erkeklerin ayrıdır.		5	4	3	2	1
15	Kızdığım zaman bunu belli ederim.		5	4	3	2	1
16	Çocuk babadan biraz korkmalıdır.		5	4	3	2	1
17	Çocuklar boş şeylere üzülür, ağlar.		5	4	3	2	1
18	Çocuk iyi bir şey yaptıysa ona istedikleri satın almalıdır.		5	4	3	2	1
19	Çocuklar büyükler kadar ciddiye alınmalıdır.		5	4	3	2	1
20	Çocuğuma en erken yaşta, en fazla şeyi öğretmem gerekir.		5	4	3	2	1
21	Çocuğun aklını geliştirmek okulun işidir.		5	4	3	2	1
22	Terbiyeli çocuk anne babasının sözünden çıkmaz.		5	4	3	2	1
23	Sağlıklı bir ilişkide çatışma olmaz.		5	4	3	2	1
24	Çocuğun yaptıklarına kızılmaz.		5	4	3	2	1
25	Bir çocuğun iyi yetişmesi için sıkı disiplin gerekmez.		5	4	3	2	1
26	Çocuktan çok şey beklemek onu geliştirir.		5	4	3	2	1
27	Yaşanan zorluklar çocukla paylaşılabilir.		5	4	3	2	1
28	Çocuğumu dövüyorsam, onun iyiliği içindir.		5	4	3	2	1
29	Çocuğun asıl sorumlusu annedir.		5	4	3	2	1
30	Evin kurallarını anne baba belirler.		5	4	3	2	1
31	Babalık öğrenilecek bir iştir.		5	4	3	2	1
32	Çocukla oyun oynamak boşa harcanan zamandır.		5	4	3	2	1

		Tamamen katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Hiç Katılmıyorum
33	Başkalarıyla kıyaslanmak çocuğun başarısını artırır.	5	4	3	2	1
34	İdeal anne babalar çocukları için yaşar.	5	4	3	2	1
35	Çocuğum cinsel konularda benimle konuşabilir.	5	4	3	2	1
36	Ders dışı uğraşlar, zaman kaybıdır.	5	4	3	2	1
37	Evde tartışma çıkınca çeker giderim.	5	4	3	2	1
38	Kız çocuğun sorunlarıyla anne, erkek çocuğunkiyle baba	5	4	3	2	1
39	Ben çocuğumu dinlemezsem o da beni dinlemez.	5	4	3	2	1
40	Babalar az ve öz konuşmalıdır.	5	4	3	2	1
41	Çocuk durduk yerde sorun çıkarır.	5	4	3	2	1
42	Hoşlanmasam da çocuk ısrar ederse istediğini yaparım.	5	4	3	2	1
43	Annenin işi evi idare etmektir.	5	4	3	2	1
44	Çocuktan af dilemem.	5	4	3	2	1
45	Çocuğumun hata yapmasından korkmam.	5	4	3	2	1
46	Cinsel konularda çocuklarımla konuşmam.	5	4	3	2	1
47	Babalık keyifli birşeydir.	5	4	3	2	1
48	Babayla herşey konuşulmaz.	5	4	3	2	1
49	Eşim istediğinde çocuğumu cezalandırırım.	5	4	3	2	1
50	Bizi anne babamız nasıl büyüttü ise, bizim çocuklar da öyle büyür.	5	4	3	2	1
51	Başaramayacak çocuk yoktur.	5	4	3	2	1
52	Baba olmak güçlü olmak demektir.	5	4	3	2	1
53	Her çatışmanın bir kazananı, bir de kaybedeni vardır.	5	4	3	2	1
54	Evdeki ufak tefek şeyler için baba rahatsız edilmemelidir.	5	4	3	2	1
55	Babanın temel görevi, çocuğun yanlışlarını düzeltmektir.	5	4	3	2	1
56	Büyükler söyler, küçükler dinler.	5	4	3	2	1
57	Kabahat işleyen çocuk cezalandırılmalıdır.	5	4	3	2	1

ÖZGEÇMİŞ

1991 yılında İstanbul'da doğan araştırmacı ilk ve orta öğretimini Beylikdüzü ilçesinde olan İhlas Eğitim Kurumlarında tamamladı. 2005 yılında Özel İhlas Anadolu Lisesini bitirdikten sonra 2009 yılında Yeditepe Üniversitesi Fen- edebiyat Fakültesi Psikoloji bölümünü 2014 yılında bitirdi.

Üniversite eğitimi boyunca çeşitli kurum ve kuruluşlarda gönüllü olarak stajlarını tamamladı. Lisans eğitimi sonrasında çeşitli anaokullarında psikolog olarak hizmet vermekte ve kendini geliştirebilmek için eğitim almaya devam etmektedir.

2014 yılında Maltepe Üniversitesi Gelişim Psikolojisi Yüksek Lisans eğitimine hak kazanan araştırmacı 2015 yılında Yrd. Doç. Dr. Muzaffer Şahin danışmanlığında, 6., 7. Ve 8. Sınıf öğrencilerinde, ailelerin çocuk yetiştirme tutumu ile istismar arasındaki bağlantının incelenmesine yönelik tezine başlamıştır.